

Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Διπλωματική εργασία: Αξιολόγηση εκθέσεων.

*Μελέτη περίπτωσης: Η μόνιμη έκθεση του Βιομηχανικού Μουσείου Φωταερίου
της Αθήνας*

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Πολιτιστική Διαχείριση»

Ακαδημαϊκό Έτος 2012 – 2013. Αθήνα, Ιούνιος 2014

Η παρούσα εργασία εκπονήθηκε στα πλαίσια του
Μεταπτυχιακού Προγράμματος «Πολιτιστικής Διαχείρισης»
του Τμήματος Επικοινωνίας, Μέσων και Πολιτισμού
του Παντείου Πανεπιστημίου.

Ακαδημαϊκό έτος: 2012-2013

Παράδοση εργασίας: Ιούνιος 2014

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Ανδρομάχη Γκαζή

Τριμελής επιτροπή καθηγητών:

Ανδρομάχη Γκαζή

Μάρθα Μιχαλίδου

Έφη Φουντουλάκη

Προλογικό σημείωμα

Νιώθω την ανάγκη να ευχαριστήσω συγκεκριμένους ανθρώπους, χωρίς τους οποίους δεν θα μπορούσα να φτάσω αυτή την εργασία στο τέλος της.

Αρχικά, οφείλω θερμές ευχαριστίες στην επιβλέπουσα καθηγήτριά μου, κυρία Ανδρομάχη Γκαζή, για την υποστήριξη, την εμπιστοσύνη και την πολύτιμη καθοδήγησή της. Η θετική της ενέργεια και βεβαιότητα για την πορεία αυτής της εργασίας, μου έδωσε την αισιοδοξία που χρειαζόμουν. Με τα μαθήματα της κατάφερε να δυναμώσει το πάθος μου για τη μουσειολογία και με βοήθησε να βρω ένα δρόμο που δεν είχα σκεφτεί.

Ευχαριστώ, επίσης, την καθηγήτρια κυρία Μάρθα Μιχαηλίδου για τις ουσιώδεις συμβουλές της σε θέματα μεθοδολογίας της έρευνας. Χωρίς τη βοήθεια της, το πρακτικό κομμάτι της εργασίας θα ήταν αρκετά υποδεέστερο.

Επίσης, θέλω να εκφράσω τις ιδιαίτερες ευχαριστίες μου στις κυρίες :

Μαρία Φλώρου, υπεύθυνη του Βιομηχανικού Μουσείου Φωταερίου, που μου έδωσε την άδεια ευκαιρία να κάνω έρευνα κοινού στο χώρο του μουσείου και με δέχτηκε ως εθελόντρια ξεναγό και Ερατώ Κουτσουδάκη, το πάθος της οποίας και οι ουσιαστικές της γνώσεις με βοήθησαν πολύ περισσότερο από ότι μπορεί να φανταστεί καθώς στους κυρίους Γιάννη Στογιαννίδη και Σάκη Χατζηγόγα για τις συνεντεύξεις που μου παραχώρησαν, συνεισφέροντας ουσιαστικά σε αυτή μου την προσπάθειά μου.

Το προσωπικό του μουσείου που για αρκετούς μήνες με «φιλοξένησε» με τον καλύτερο τρόπο στο χώρο το και με έκανε να νιώσω άνετα, σαν μέρος της ομάδας τους.

Όλους τους επισκέπτες της έκθεσης, μικρούς και μεγάλους, που δέχτηκαν με μεγάλη προθυμία, να απαντήσουν στο ερωτηματολόγιο της έρευνας αφιερώνοντας το χρόνο τους. Χωρίς τη δική τους συμμετοχή η διεξαγωγή της θα ήταν αδύνατη. Επίσης τους

ευχαριστώ γιατί το να ξεναγώ σχολικές ομάδες και ενήλικες ήταν πολύ πιο διασκεδαστικό και ανανεωτικό από ότι μπορούσα ποτέ να φανταστώ. Μου έδωσαν την ενέργεια να συνεχίσω με πολλή όρεξη αυτό το εγχείρημα.

Τέλος, ευχαριστώ την οικογένειά μου για την υποστήριξη της όλο αυτό το διάστημα, τη φίλη μου Βίλλυ Ζούκα και το φίλο μου Σίμο Χατζηγεωργίου, επειδή με στήριξαν ψυχολογικά και πρακτικά με το δικό τους ξεχωριστό τρόπο.

Περιεχόμενα

Προλογικό σημείωμα	3
Εισαγωγή.....	8
Πρώτο μέρος Θεωρητική προσέγγιση - Βιβλιογραφική επισκόπηση	10
1.1 Έκθεση και εκπαίδευση.....	11
1.2 Η καλή έκθεση	13
2.1 Εσωτερική αξιολόγηση και στάδια αξιολόγησης.....	19
2.2 Εξωτερική αξιολόγηση.....	23
3 Συμπέρασμα - Συνδυαστική εφαρμογή της αξιολόγησης.....	30
Δεύτερο Μέρος - Μελέτη περίπτωσης: «Η μόνιμη έκθεση του Βιομηχανικού Μουσείου Φωταερίου »	36
1.1 Το μουσείο.....	36
1.2 Η μόνιμη έκθεση.....	38
2.1 Ομάδες έρευνας και στάδιο αξιολόγησης.....	48
2.2 Μέθοδοι έρευνας και Μεθοδολογικά εργαλεία.....	49
2.3 Δοκιμαστική έρευνα.....	51
2.4 Αξιολόγηση της έκθεσης.....	52
2.5. Περιορισμοί της έρευνας.....	52
3.1. Αποτελέσματα συνεντεύξεων.....	53
3.2. Αποτελέσματα έρευνας κοινού.....	56
4. Τελική αξιολόγηση.....	88
5. Προτάσεις Βελτίωσης.....	100
Από την πράξη.. στη θεωρία.....	102
Επίλογος.....	104
Βιβλιογραφία.....	106
Παράρτημα	113

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1 "Πόσο σου άρεσαν τα παρακάτω" Παιδιά	60
Πίνακας 2 "Σε τι βαθμό έκανες τα παρακάτω" Παιδιά.....	61
Πίνακας 3 "Πόσο σου άρεσαν τα παρακάτω" Έφηβοι	64
Πίνακας 4 "Σε τι βαθμό έκανες τα παρακάτω" Έφηβοι	65
Πίνακας 5 "Δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου"	71
Πίνακας 6 "Σε ποιο βαθμό κάνατε τα παρακάτω"	78
Πίνακας 7 "Πόσο σας ικανοποίησαν τα παρακάτων"	79

Κατάλογος διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1 Συχνότητα επίσκεψης - παιδιά	58
Διάγραμμα 2 Αρέσκεια έκθεσης	59
Διάγραμμα 4 Διαμονή	62
Διάγραμμα 3 Φύλο	62
Διάγραμμα 5 Συχνότητα επίσκεψης - έφηβοι	63
Διάγραμμα 6 Αρέσκεια έκθεσης	64
Διάγραμμα 7 Φύλο	68
Διάγραμμα 8 Διαμονή	69
Διάγραμμα 9 Αρέσκεια έκθεσης παιδιά και έφηβοι	70
Διάγραμμα 10 Συχνότητα επίσκεψης	72
Διάγραμμα 11 Τι επιθυμείτε από μια επίσκεψη	73
Διάγραμμα 12 Για ποιον λόγο επισκεφθήκατε το μουσείο	74
Διάγραμμα 13 Σε ποιον απευθύνεται η έκθεση	74
Διάγραμμα 14 Αρέσκεια έκθεσης - ενήλικοι	75
Διάγραμμα 15 Αρέσκεια έκθεσης συνολικά	81
Διάγραμμα 16 Ηλικία επισκεπτών	95
Διάγραμμα 17 Μορφωτικό επίπεδο	85
Διάγραμμα 18 Ηλικία και συχνότητα επίσκεψης	86

Κατάλογος εικόνων

Εικόνα 1 Η μουσειακή διαδρομή.....	409
Εικόνα 2 Τα κόκκινα φώτα στους φούρνους.....	40
Εικόνα 3 Οι ατμολέβητες Babcox & Wilcox.....	41
Εικόνα 4 Συρόμενα πορτάκια	42
Εικόνα 5 Προφορικές μαρτυρίες	42
Εικόνα 6 Διαδραστικό έκθεμα- ατμομηχανή.....	43
Εικόνα 7 Πινακίδες μουσειακής διαδρομής	45
Εικόνα 8 Δεξαμενή καθαρισμού.....	46
Εικόνα 9 Προβολή βίντεο	46
Εικόνα 10 Αεριοφυλάκιο	47

Εισαγωγή

Σκοπός αυτής της εργασίας είναι αφενός να ερευνήσει το θέμα της αξιολόγησης στα μουσεία και αφετέρου να αξιολογήσει τη μόνιμη έκθεση του Βιομηχανικού Μουσείου Φωταερίου.

Η εργασία αποτελείται από **δύο μέρη**: το πρώτο μέρος είναι η θεωρητική, βιβλιογραφική προσέγγιση, ενώ το δεύτερο η μελέτη περίπτωσης.

Το πρώτο μέρος αποτελείται από **τρία κεφάλαια**.. Στο **πρώτο κεφάλαιο** η συζήτηση επικεντρώνεται στις εκθέσεις των μουσείων, τον εκπαιδευτικό τους χαρακτήρα, τη μάθηση στα μουσεία καθώς και το τι κάνει μια έκθεση καλή. Γίνεται με αυτόν τον τρόπο μια πρώτη σύνδεση μεταξύ έκθεσης και αξιολόγησης.

Στο **δεύτερο κεφάλαιο** εισάγεται η έννοια της αξιολόγησης και εξηγείται ποια η χρησιμότητα της για τα μουσεία, ενώ παράλληλα αποσαφηνίζονται οι όροι "έρευνα κοινού" και "αξιολόγηση". Στη συνέχεια, γίνεται κατηγοριοποίηση της αξιολόγησης ανάλογα με το ποιος επιθυμεί τη διεξαγωγή της έρευνας και με ποιο σκοπό. Το κεφάλαιο αυτό αναλύει το πότε η αξιολόγηση πραγματοποιείται ως «εσωτερική παρέμβαση», με πρωτοβουλία του μουσείου και σε συνεργασία με ειδικό επιστημονικό προσωπικό και εξετάζονται αναλυτικά τα τρία στάδια της αξιολόγησης (προκαταρκτική, διαμορφωτική, ολική/διορθωτική). Στη συνέχεια, η συζήτηση επικεντρώνεται στην αξιολόγηση ως «εξωτερική» παρέμβαση, όταν αυτή δηλαδή διεξάγεται από ανεξάρτητους φορείς (ερευνητικές επιστημονικές ομάδες, διεθνώς αναγνωρισμένες επιτροπές που διενεργούν διαγωνισμούς με συγκεκριμένα κριτήρια ή, τέλος, σε ανεξάρτητους μελετητές/κριτές).

Στο **τρίτο κεφάλαιο** γίνεται μία προσπάθεια συνδυασμού όλων των παραπάνω, με στόχο να καταδειχθούν τα οφέλη της συνδυαστικής εφαρμογής των διαφορετικών μεθόδων αξιολόγησης και να προταθεί η δημιουργία ενός συνολικού συνδυαστικού μοντέλου αξιολόγησης.

Το **δεύτερο μέρος**, το πρακτικό, αποτελείται από **πέντε κεφάλαια** και παρουσιάζει τη μελέτη περίπτωσης για την αξιολόγηση της μόνιμης έκθεσης του Βιομηχανικού Μουσείου Φωταερίου της Αθήνας.

Στο **πρώτο κεφάλαιο**, παρουσιάζεται το Βιομηχανικό Μουσείο Φωταερίου και η μόνιμη έκθεση (η οποία θα αξιολογηθεί), με τη βοήθεια εικόνων και του οδηγού μουσειακής διαδρομής που δίνεται στους επισκέπτες του. Στο **δεύτερο κεφάλαιο**, αναλύονται τα μεθοδολογικά εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν για την έρευνα κοινού και συγκεκριμένα ποια απευθύνθηκαν στην ομάδα εργασίας του μουσείου και ποια στους επισκέπτες του.

Στο **τρίτο κεφάλαιο** παρουσιάζονται τα ευρήματα της έρευνας κοινού, μέσα από τις συνεντεύξεις που δόθηκαν από τα μέλη της ομάδας εργασίας και τα ερωτηματολόγια που μοιράστηκαν στους επισκέπτες. Επίσης, γίνεται σύγκριση μεταξύ των αποτελεσμάτων των ομάδων κοινού μεταξύ τους για να βρεθούν τυχόν συγκλίσεις ή διαφωνίες. Στο **τέταρτο κεφάλαιο** γίνεται η τελική αξιολόγηση της μόνιμης έκθεσης· επιχειρείται δηλαδή η σύγκριση μεταξύ των αρχικών στόχων της ομάδας εργασίας και των αποτελεσμάτων της έρευνας κοινού στους επισκέπτες. Με αυτό τον τρόπο, θα φανεί αν τελικά αυτοί οι στόχοι επετεύχθησαν. Στο **πέμπτο κεφάλαιο** γίνονται οι τελικές προτάσεις βελτίωσης, οι οποίες συνδυάζουν τα ευρήματα της αξιολόγησης με προσωπικές εκτιμήσεις της γράφουσας. Στη συνέχεια γίνεται προσπάθεια σύνδεσης της πράξης με τη θεωρία.

Ακολουθεί ο επίλογος, η βιβλιογραφία της εργασίας, καθώς και το παράρτημα.

Πρώτο μέρος

Θεωρητική προσέγγιση - Βιβλιογραφική επισκόπηση

Κεφάλαιο 1 Η έκθεση στα μουσεία

Τα μουσεία όλου του κόσμου αφιερώνουν πολύ χρόνο και πόρους σε καινούργιες εκθέσεις. Τι είναι αυτό που τα κάνει μουσεία να ξοδεύουν τόση ενέργεια στις εκθέσεις τους;

Η έκθεση ενός μουσείου είναι το **δημόσιο πρόσωπό του**.¹ οι πιο πολλοί άνθρωποι ταυτίζουν το μουσείο με τις εκθέσεις του και αυτές είναι ο λόγος που επισκέπτονται το εκάστοτε μουσείο.²

Συνεπώς, η σωστή παρουσίαση των συλλογών και των πληροφοριών είναι μια πολύ σημαντική δραστηριότητα για τα μουσεία. Δεδομένου μάλιστα ότι τα τελευταία χρόνια η επικοινωνία του μουσείου με το κοινό αποτελεί πια το κέντρο της μουσειακής πρακτικής³, έχει δοθεί ιδιαίτερη βαρύτητα στη δημιουργία εκθέσεων. Έτσι, σε αρκετές περιπτώσεις τα μουσεία καλούνται να δικαιολογήσουν τον ίδιο τους τον ρόλο, δίνοντας έμφαση στην επικοινωνία αυτή.

1.1 Έκθεση και εκπαίδευση

Η έκθεση ενός μουσείου μπορεί να ειπωθεί και ως ένα ισχυρό μέσο **άτυπης εκπαίδευσης** που μπορεί να προσφέρει στον επισκέπτη την ευκαιρία να συμμετάσχει στη δημιουργία νοήματος. Τα τελευταία χρόνια, κριτήριο μεγάλης βαρύτητας για την επιτυχία μιας έκθεσης έχει γίνει η **εκπαιδευτική της αξία**.⁴ Οι περισσότεροι εργαζόμενοι στα μουσεία βλέπουν τις εκθέσεις ως έναν τρόπο εκπαίδευσης, γι' αυτό και έχει γίνει αρκετή έρευνα στο τι βοηθάει τον επισκέπτη στο δρόμο της μάθησης.

¹ <http://name.pmhclients.com/aboutus/Standards>

² Lord, 2002, 12

³ Μουσούρη, 1999, 57

⁴ Lord, 2002, 15

Ο **σκοπός** μιας έκθεσης, σύμφωνα με τον Lord⁵, είναι να μεταλλάσσει πτυχές των απόψεων, συμπεριφορών και αξιών του επισκέπτη, μέσω της ανακάλυψης του νοήματος των αντικειμένων που εκτίθενται. Συνεπώς, τα μουσεία πρέπει να καταλάβουν τι είναι αυτό που επηρεάζει τους επισκέπτες και πώς συμβάλλει στην απόκτηση γνώσης.

Σύμφωνα με τον Hein,⁶ το κάθε άτομο κατασκευάζει τη γνώση ερμηνεύοντας την πραγματικότητα με το δικό του τρόπο. Η μάθηση είναι μία **ενεργητική και κοινωνική δραστηριότητα**⁷ και κατασκευάζεται σε σχέση με τα συμφραζόμενα (φόβοι, πιστεύω κλπ). Η κατασκευή του νοήματος είναι πνευματική, συμβαίνει δηλαδή στο μυαλό. Οι σωματικές δραστηριότητες (π.χ. διαδραστικά και hands-on εκθέματα) ναι μεν βοηθάνε, ειδικά τις μικρότερες ηλικίες, αλλά δεν είναι αρκετές από μόνες τους. Χρειάζονται δραστηριότητες που δεσμεύουν το μυαλό καθώς και τα χέρια.

Συνεπώς, ο φορέας μετάδοσης της γνώσης (το μουσείο εδώ) δεν θα πρέπει να εστιάζει στο τι θα μάθει ο επισκέπτης, αλλά στον επισκέπτη τον ίδιο και **πώς** αυτός μαθαίνει.

Σύμφωνα με τους Falk και Dierking⁸, η μουσειακή εμπειρία δομείται σύμφωνα με ένα **διαδραστικό μοντέλο (Interactive Experience model)**, το οποίο περιλαμβάνει τρία στοιχεία:

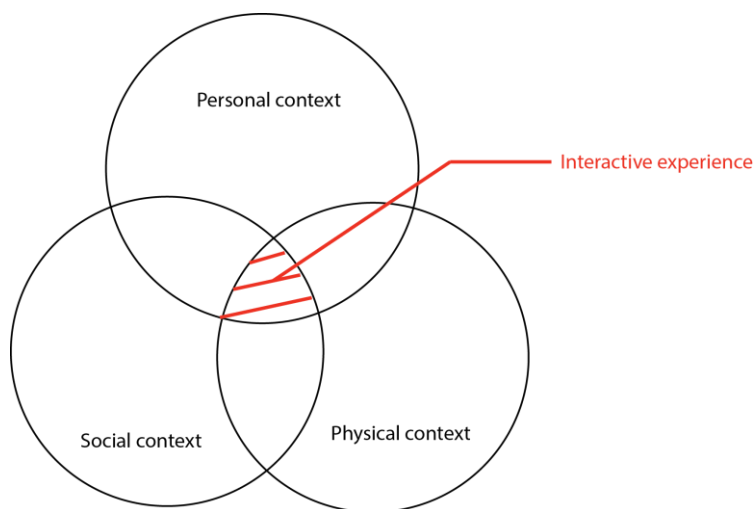
- **Το προσωπικό πλαίσιο** (οι εμπειρίες, γνώσεις, ενδιαφέροντα, προσδοκίες του ατόμου)
- **Το κοινωνικό πλαίσιο** (ο κοινωνικός περίγυρος του επισκέπτη, είτε άμεσος είτε έμμεσος, που τον επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό)
- **Το φυσικό πλαίσιο** (η ατμόσφαιρα, η αίσθηση του χώρου, τα αντικείμενα)

⁵ Lord, 2002, 18

⁶ "Constructivist learning theory", online στο:
<http://www.exploratorium.edu/ifi/resources/constructivistlearning.html>

⁷ Η μάθηση συνδέεται άμεσα με τις συναναστροφές του κάθε ατόμου με άλλα άτομα, είτε είναι δάσκαλοι, συνάδελφοι, φίλοι, οικογένεια, είτε τα άτομα που βρίσκονται δίπλα του στον εκθεσιακό χώρο.

⁸ Falk και Dierking, 1992, 2-4

Το παραπάνω μοντέλο καθιστά εμφανές πώς δύο διαφορετικοί επισκέπτες ποτέ δεν θα έχουν ακριβώς την ίδια αντίληψη, άρα και την ίδια εμπειρία. Τα τρία αυτά στοιχεία του μοντέλου συνεισφέρουν σε πολύ μεγάλο βαθμό στη δημιουργία της μουσειακής εμπειρίας και λειτουργούν ως **σύνολο**, είναι αλληλένδετα. Οι εργαζόμενοι στα μουσεία και οι υπεύθυνοι για το σχεδιασμό των εκθέσεων, πρέπει να λαμβάνουν υπ' όψιν τους αυτό το τριπλό σύστημα ώστε να κατανοήσουν τι επηρεάζει τον κάθε επισκέπτη και πώς αυτός τελικά δομεί την εμπειρία του.

Η μάθηση και ο τρόπος που αυτή επιτυγχάνεται μέσα στο μουσείο είναι ένα πολύ ενδιαφέρον ζήτημα προς εξέταση, καθώς επηρεάζει και επηρεάζεται άμεσα από τον τρόπο στησίματος μιας έκθεσης. Χρειάζεται, αναμφισβήτητα, να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη το πώς ο επισκέπτης αντιλαμβάνεται το χώρο που επισκέπτεται, ποιες συνισταμένες επηρεάζουν την κρίση του και πώς η εμπειρία του επηρεάζεται κάθε φορά.

1.2 Η καλή έκθεση

Η παραπάνω ανάλυση είχε ως στόχο να δείξει την εκπαιδευτική πλευρά των εκθέσεων και το ρόλο που διαδραματίζουν στις διαδικασίες μάθησης του επισκέπτη. Σε αυτό το σημείο γεννάται ένα ερώτημα: τι κάνει τελικά μια έκθεση καλή; Ποια

είναι τα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει μια έκθεση ώστε ο επισκέπτης να φύγει ευχαριστημένος;

Σύμφωνα με τα **"Πρότυπα για τις Εκθέσεις Μουσείων και Δείκτες Αριστείας"** (Standards for Museum Exhibitions and Indicators of Excellence) της Αμερικάνικης Ένωσης Μουσείων (AAM), πετυχημένη έκθεση είναι αυτή που είναι **σωματικά, νοητικά και συναισθηματικά** ελκυστική και δεσμευτική σε αυτούς που την επισκέπτονται.⁹

Τα **Πρότυπα για τις εκθέσεις (standards for museum exhibitions)** κατηγοριοποιούνται σε έξι ομάδες:

- 1.Ανταπόκριση του κοινού (Audience awareness):** πόσο θερμά ανταποκρίθηκε το κοινό στην έκθεση και αν αυτή η απόκριση ήταν συνεπής με τους αρχικούς στόχους της
- 2. Περιεχόμενο (content):** αν η έκθεση σέβεται το σύνολο του περιεχομένου της, αν το θέμα είναι κατάλληλο προς έκθεση και αν ανταποκρίνεται στις πιο πρόσφατες γνώσεις επί του θέματος.
- 3. Συλλογές (collections):** αν γίνονται οι απαραίτητες εργασίες συντήρησης και ασφάλειας.
- 4. Ερμηνεία και Επικοινωνία (interpretation/ communication):** αν οι πληροφορίες και το μήνυμα της έκθεσης είναι ξεκάθαρα και συνεκτικά, αν ο τίτλος της είναι ελκυστικός, οι πληροφορίες προβάλλονται με ξεκάθαρο και εύκολο τρόπο.
- 5. Σχεδιασμός και Παραγωγή (design and production):** αν ο σχεδιασμός και τα ερμηνευτικά μέσα¹⁰ που χρησιμοποιήθηκαν είναι κατάλληλα για την έκθεση και, αν ο προσανατολισμός βοηθάει τον επισκέπτη.
- 6. Εργονομία (ergonomics):** αν η έκθεση είναι άνετη για τον επισκέπτη, εύκολα προσβάσιμη και οι πινακίδες και οι οδηγίες βοηθούν το κοινό.

⁹ " Standards for Museum Exhibitions and Indicators of Excellence" On-line στη διεύθυνση: <http://name.pmhclients.com/aboutus/Standards>

¹⁰ Τα **ερμηνευτικά μέσα** σε μία έκθεση μπορεί να είναι είτε **παραδοσιακά** (αντικείμενα, κατασκευές, εικόνα, κείμενα, είτε **νέα μέσα** (βίντεο, μηχανικά εκθέματα, ψηφιακά διαδραστικά εκθέματα και εκθέματα εικονικής πραγματικότητας) , βλ. Γκαζή, Νικηφορίδου και Μουσούρη 2004, 81

Όπως πληροφορεί το ίδιο άρθρο, οι πιο πολλές εκθέσεις καταφέρνουν να επιδείξουν επαγγελματισμό και να φτάσουν το επίπεδο των παραπάνω προτύπων. Παρ' όλα αυτά, ελάχιστες είναι αυτές που ξεπερνάνε αυτό το επίπεδο και αγγίζουν την **αριστεία (excellence)**. Η αριστεία σχετίζεται με κάποιο καινοτόμο στοιχείο της έκθεσης, είτε είναι σε επίπεδο ερμηνείας είτε σχεδιασμού.

Πιο συγκεκριμένα, **οι Δείκτες Αριστείας(indicators of excellence)** είναι:

- Ένα στοιχείο της έκθεσης το οποίο είναι καινοτομικό.
- Η έκθεση προσφέρει μία νέα προοπτική στο θέμα της.
- Παρουσιάζονται νέες πληροφορίες για το θέμα που πραγματεύεται.
- Τα ερμηνευτικά μέσα της έκθεσης χρησιμοποιούνται με καινοτομικό τρόπο.
- Η έκθεση έχει ισχυρή συναισθηματική επίδραση στους επισκέπτες.
- Η έκθεση ήταν μία εμπειρία που "άλλαξε" τους επισκέπτες.

Σε άρθρο του έγκριτου βρετανικού περιοδικού Museum Practice με τίτλο "A good idea?" ¹¹ προτείνεται ένα σύνολο ερωτήσεων για να κρίνει ένα μουσείο αν τελικά η έκθεση του είναι ποιοτική, όπως:

- Ήταν η έκθεση συνεπής με τους αρχικούς στόχους του μουσείου;
- Πώς συνδέεται η έκθεση με το υπόλοιπο μουσείο φυσικά και διανοητικά;
- Τα μηνύματα της έκθεσης είναι κατάλληλα για το κοινό της;
- Πόσο ελκυστική είναι η έκθεση στο κοινό στόχο της;
- Ποια η άποψη των εργαζόμενων στο μουσείο για την έκθεση;
- Ποιος είναι ο εκπαιδευτικός της στόχος;
- Είναι προσβάσιμη σε όλα τα επίπεδα;
- Είναι ελκυστική για παιδιά ή πανεπιστημιακές ομάδες;
- Πόσο αυθεντική και ευφάνταστη είναι;

¹¹ "A Good Idea?", 1997, 40

Αν επιχειρηθεί ένας συγκερασμός όλων των παραπάνω κριτηρίων, δημιουργούνται καινούργιες ομάδες αρτιότητας, που περιλαμβάνουν τα εξής:

- 1) Προσβασιμότητα έκθεσης σε όλα τα επίπεδα (διανοητικό, συναισθηματικό, φυσικό).
- 2) Το θέμα και τα μηνύματα της έκθεσης είναι κατάλληλα και κατανοητά στο κοινό της.
- 3) Η έκθεση είναι καινοτόμος σε κάποιο/α στοιχείο/α της.
- 4) Η έκθεση είναι ελκυστική σε όλους.
- 5) Η έκθεση είναι διασκεδαστική και ψυχαγωγική.
- 6) Η έκθεση είναι αρκετά εκπαιδευτική και βοηθάει στην αποκόμιση γνώσης.
- 7) Η έκθεση χρησιμοποιεί κατάλληλα ερμηνευτικά μέσα.
- 8) Καλός προσανατολισμός στο χώρο.
- 9) Παρέχει άνεση στους επισκέπτες.
- 10) Εξυπηρετικό προσωπικό στο μουσείο.
- 11) Η έκθεση "άλλαξε" τον επισκέπτη.¹²

Σε αυτό το σημείο αξίζει να γίνει ένα σχόλιο: δεν υπάρχει η "τέλεια έκθεση" και ούτε υπάρχει έκθεση που να έχει αποκλειστικά αρνητικές/θετικές πλευρές. Όλες οι εκθέσεις χρήζουν βελτίωσης, αν και σίγουρα σε διαφορετικό βαθμό. Το σημαντικό είναι τελικά να αναγνωρίσει το κάθε μουσείο ποια είναι αυτά τα στοιχεία που οι επισκέπτες του κρίνουν ως θετικά/αρνητικά στην εκάστοτε έκθεση, γιατί σε τελική ανάλυση οι επισκέπτες είναι αυτοί που το στηρίζουν.

¹² Lord, 2002, 17

Τα μουσεία πρέπει να ανοίξουν διάλογο με το κοινό τους, να του δώσουν την ευκαιρία να "μιλήσει", να μπορέσει να πει στο μουσείο τι είναι αυτό που του αρέσει και τι όχι. Ο τρόπος να γίνει αυτό το άνοιγμα στο κοινό είναι μέσω της **έρευνας κοινού** και της **αξιολόγησης**.

Κεφάλαιο 2 Έννοια της αξιολόγησης

Αξιολόγηση είναι η κατανόηση του σε ποιο βαθμό οι στόχοι ενός προγράμματος είχαν τον επιθυμούμενο **αντίκτυπο**.¹³ Συνεπώς, στον κλάδο των μουσείων, αφορά την ανακάλυψη του αν οι **στόχοι** μιας έκθεσης, ενός εκπαιδευτικού προγράμματος, των μουσειακών κειμένων, κ.ά., **επετεύχθησαν**.

Η αξιολόγηση είναι μία συνεχώς αναπτυσσόμενη πλευρά της λειτουργίας των μουσείων, καθώς η διαρκής ανάγκη για εκδημοκρατισμό και οι αλλαγές στον τρόπο χρηματοδότησης, τα έχουν οδηγήσει να μελετήσουν και επαναπροσδιορίσουν τη σχέση τους με το κοινό τους. Σύμφωνα με την Hooper - Greenhill¹⁴, η αξιολόγηση ενδιαφέρει πολύ τους επαγγελματίες των μουσείων καθώς και τους μουσειοπαιδαγωγούς, αν και λίγη οργανωμένη και δομημένη δουλειά έχει γίνει. Παρ' όλα αυτά, η έμφαση στην βιωσιμότητα των μουσείων, την οργάνωση και την ευθύνη τους, πυροδότησε το ενδιαφέρον στο να βρεθούν τρόποι αξιολόγησης εκθέσεων, δράσεων και προγραμμάτων. Επίσης, οι επιμελητές των εκθέσεων (curators), ενδιαφέρονται πια έντονα να κατανοήσουν την αντίληψη των επισκεπτών για τα μουσεία και τη στάση τους όταν επισκέπτονται μία έκθεση.

Η αξιολόγηση μπορεί να γίνει ένα πολύ **δυνατό εργαλείο**, αφού μπορεί να οδηγήσει σε αποτελεσματικά εκθέματα τα οποία θα αυξήσουν την ικανοποίηση του επισκέπτη και συνεπώς, την επισκεψιμότητα.¹⁵

Έτσι, πολλά μουσεία σήμερα διεξάγουν **έρευνα κοινού**, με στόχο να εξακριβώσουν τα κίνητρα, τις προσδοκίες και τα ενδιαφέροντα των επισκεπτών τους και να αξιολογήσουν την επιτυχία των εκθέσεων και των προγραμμάτων τους.

¹³ Borum, 1996, 216

¹⁴ Hooper - Greenhill, 1996, 81

¹⁵ Borum, 1996, 218

Σε αυτό το σημείο πρέπει να γίνει ένας σαφής διαχωρισμός μεταξύ της έρευνας κοινού και της έρευνας αξιολόγησης. **Έρευνα κοινού** είναι το σύνολο των μεθόδων που χρησιμοποιούνται με σκοπό να προσδιοριστεί ποιες ομάδες κοινού επισκέπτονται (ή δεν επισκέπτονται) ένα μουσείο και γιατί, καθώς και με ποια συχνότητα γίνονται οι επισκέψεις και σε τι ποσοστό. Επίσης, μια έρευνα κοινού προσφέρει στοιχεία σχετικά με τους λόγους της επίσκεψης, τα ενδιαφέροντα, τις γνώσεις, τις επιθυμίες και τις προσδοκίες των επισκεπτών.

Η έρευνα κοινού επικεντρώνεται πάντα στην συλλογή στοιχείων που θα απαντήσουν σε συγκεκριμένα ερωτήματα. Από την άλλη, μπορεί να εφαρμοστεί μέρος των μεθόδων αυτών στο πλαίσιο μιας **έρευνας αξιολόγησης** για μια συγκεκριμένη έκθεση αφού τα στοιχεία που θα προκύψουν μπορούν να βοηθήσουν το μουσείο να προσελκύσει νέες ομάδες επισκεπτών.¹⁶

Η αξιολόγηση **συνδέεται άμεσα** με την έρευνα κοινού. Με τα στοιχεία της έρευνας κοινού το μουσείο κατέχει όσα χρειάζεται για να αξιολογήσει αν οι εκθέσεις και οι άλλες δραστηριότητες του ανταποκρίνονται στις ανάγκες και προσδοκίες των επισκεπτών του.

Αξίζει εδώ να σημειωθεί πως το μοντέλο της αξιολόγησης που έχει αναπτυχθεί και χρησιμοποιηθεί μέχρι σήμερα έχει στηριχθεί σε μοντέλα που χρησιμοποιούνται σε άλλους κλάδους, όπως στις κοινωνικές επιστήμες, την εκπαίδευση καθώς και τη διοίκηση επιχειρήσεων· είναι δηλαδή, ένα **μοντέλο διεπιστημονικού χαρακτήρα**¹⁷.

Σε αυτό το σημείο αξίζει να γίνει ένα σχόλιο σχετικά με τη χρησιμότητα της αξιολόγησης. Με μια πρώτη ματιά, ο αναγνώστης θα θεωρήσει πως η έρευνα κοινού και η αξιολόγηση είναι ένας ακριβός και χρονοβόρος τρόπος για τη δημιουργία εκθέσεων, εκπαιδευτικών προγραμμάτων κλπ. Σίγουρα η αξιολόγηση είναι πολυέξοδη, απαιτεί αρκετούς πόρους από τα μουσεία. Για να είναι συστηματική και αποτελεσματική η αξιολόγηση, το μουσείο πρέπει να εξασφαλίσει τουλάχιστον ένα ποσοστό της τάξεως του 3% του συνολικού προϋπολογισμού¹⁸ του. Ωστόσο, αποτελεί

¹⁶ Οικονόμου, 2003, 98

¹⁷ Μουσούρη, 1999, 58

¹⁸ Γκαζή, Νικηφορίδου και Μουσούρη 2004β, 203

τον πιο **αποτελεσματικό** τρόπο ώστε να ανακαλύψει το κάθε μουσείο τι είναι αυτό που θέλουν οι επισκέπτες του, τι τους ελκύει, τι τους απωθεί, ποια είναι η στάση τους απέναντι στην μουσειακή εμπειρία. Συνεπώς, αν το μουσείο ακολουθήσει τα ευρήματα της αξιολόγησης και κάνει τις απαραίτητες διορθωτικές κινήσεις, γλυτώνει από μελλοντικές ενέργειες που θα απαιτούσαν χρόνο και πόρους, από προβλήματα που θα μείωναν την επισκεψιμότητα και, ακόμα χειρότερα, θα δυσχέραιναν την επικοινωνία του με το κοινό του.

2.1 Εσωτερική αξιολόγηση και στάδια αξιολόγησης

Εσωτερική αξιολόγηση είναι αυτή που γίνεται με πρωτοβουλία του μουσείου, την ομάδα εργασίας δηλαδή, με σκοπό την ανάδραση με το κοινό του και την καλή επικοινωνία. Το μουσείο αναθέτει την αξιολόγηση συνήθως σε κάποια εξωτερική ομάδα εργασίας, η οποία **απαρτίζεται** από ειδικευμένο επιστημονικό προσωπικό, με σκοπό να εξαχθούν κάποια αποτελέσματα σε συγκεκριμένα στάδια υλοποίησης της έκθεσης.

Σημαντικό είναι να καθοριστεί το πότε θα γίνει η αξιολόγηση, με ποιον τρόπο (μεθοδολογικό εργαλείο), τι θα αξιολογηθεί και γιατί.¹⁹ Έτσι, η αξιολόγηση μπορεί να γίνει σε **τρεις βασικές περιόδους** μιας έκθεσης, οι οποίες μπορούν και να συμπίπτουν.²⁰

2.1.1 Προκαταρκτική αξιολόγηση (front-end analysis)

Γίνεται **πριν** την έναρξη της έκθεσης, κατά την περίοδο δηλαδή που αναπτύσσονται οι ιδέες. Σκοπός της είναι να αναγνωρίσει και να αποτρέψει τυχόν **λάθη**. Επίσης, μπορεί να συλλέξει πληροφορίες σχετικές με την ανταπόκριση του κοινού σε μια προηγούμενη έκθεση.

Η προκαταρκτική αξιολόγηση μπορεί να είναι αρκετά απλή, να εξετάζει για παράδειγμα τον τίτλο της έκθεσης, ή αρκετά σύνθετη, όπως για παράδειγμα να γίνει

¹⁹ Dean, 1994, 94

²⁰ Hooper-Greenhill, 1996, 74

μια έρευνα κοινού με σκοπό την στάση των επισκεπτών σχετικά με το θέμα της έκθεσης. Ουσιαστικά δίνει τη δυνατότητα στην ομάδα εργασίας να δει την έκθεση από τη σκοπιά των **επισκεπτών**, και να εντοπίσει κενά στην ερμηνεία του θέματος. Συνεπώς, βοηθάει στον εντοπισμό προβληματικών σημείων που μπορεί να επηρεάσουν αρνητικά την επικοινωνία με το κοινό, κάτι πολύ σημαντικό για την υλοποίηση αποφάσεων στα πρώτα στάδια της έκθεσης.

Συνολικά, οι στόχοι της είναι²¹:

- Προσδιορισμός του όλου εγχειρήματος συνοπτικά.
- Κατανόηση της γνώσης των δυνητικών επισκεπτών και των ενδιαφερόντων τους σε ό,τι σχετίζεται με την ιδέα της έκθεσης.
- Έλεγχος των θεωριών συμπεριφοράς του κοινού και μάθησης στα μουσεία
- Αναγνώριση των αναγκών του κοινού και πώς αυτές μπορούν να ικανοποιηθούν.

Οι μέθοδοι που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την προκαταρκτική αξιολόγηση είναι τα ερωτηματολόγια, οι συζητήσεις σε μικρές ομάδες (focus groups discussions²²), συνεντεύξεις, νοητικοί χάρτες²³ και έρευνες κοινού.

2.1.2 Διαμορφωτική αξιολόγηση (formative evaluation)

Διεξάγεται **κατά τη διάρκεια** της παραγωγής της έκθεσης και εξετάζει ιδέες και εκθέματα. Σε αυτό το στάδιο της έκθεσης είναι πολύ σημαντικό να επιλεγούν εκείνα τα εκθέματα που υποστηρίζουν καλύτερα τα **μηνύματα** και την **ιστορία** της έκθεσης. Γι' αυτό το λόγο, η διαμορφωτική αξιολόγηση αφορά συνήθως τη δοκιμή μακετών ή κειμένων και διαφόρων σχεδίων για συγκεκριμένα εκθέματα²⁴ (ειδικά στις περιπτώσεις μουσείων επιστημών). Αν και είναι αρκετά δύσκολη και απαιτεί αρκετό χρόνο²⁵, μπορεί να γίνει ιδιαίτερα βοηθητική όσον αφορά τη συγγραφή των

²¹ "Exhibition evaluation" online στο <http://australianmuseum.net.au/Exhibition-Evaluation/>

²² Οικονόμου, 2003, 113

²³ Αποτελούνται από μία κεντρική λέξη ή έννοια γύρω από την οποία ζητείται στο κοινό να σημειώσει αυθόρμητα κάποιες ιδέες ή έννοιες, που να σχετίζονται με την κεντρική.

²⁴ Hooper-Greenhill, 1996, 75

²⁵ Μουσούρη, 1999, 59

μουσειακών κειμένων, καθώς και τη δημιουργία διαδραστικών εκθεμάτων²⁶ όπου μπορεί να δώσει τις κατάλληλες πληροφορίες ώστε να είναι εύχρηστα και κατανοητά από όλους τους επισκέπτες ανεξαρτήτως ηλικίας και εξοικείωσης με ηλεκτρονικούς υπολογιστές.

Οι στόχοι της δηλαδή είναι²⁷:

- Η διερεύνηση του πόσο καλά η έκθεση επικοινωνεί τα μηνύματα της.
- Η παραγωγή του καλύτερου δυνατού προγράμματος μέσα στα όρια του τι είναι εφικτού.
- Η επίγνωση στο ότι αφορά τις διαδικασίες μάθησης και επικοινωνίας στις εκθέσεις.

Οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται συνήθως στη διαμορφωτική αξιολόγηση είναι: Μικρής κλίμακας δείγματα από το επιθυμητό κοινό που καλείται να αλληλεπιδράσει με τις μακέτες και να πει τη γνώμη του, συμμετοχική ή απλή παρατήρηση (cued and non-cued observation), ημιδομημένες συνεντεύξεις, συζητήσεις σε μικρές ομάδες (focus group discussions).

2.1.3 Ολική αξιολόγηση (summative evaluation).

Η πιο συχνή μορφή αξιολόγησης σε μουσεία είναι η **ολική αξιολόγηση**²⁸, η οποία εξετάζει στο **τέλος** της διαδικασίας παραγωγής και μετά την έναρξη της έκθεσης, τι τελικά κατάφερε αυτή. Πιο συγκεκριμένα, μετά τα εγκαίνια της έκθεσης, το μουσείο μπορεί να μάθει πώς συμπεριφέρονται οι επισκέπτες, ποιο έκθεμα τους άρεσε και ποιο όχι, πόσο διαρκεί η επίσκεψή τους, πώς "διαβάζουν" την ιστορία της έκθεσης κ.ά.

Πολύ συχνά, ένα μουσείο δεν έχει κάνει προκαταρκτική ή διαμορφωτική αξιολόγηση με συνέπεια να μην γνωρίζει τη στάση των επισκεπτών απέναντι στους χώρους και τα

²⁶ Hooper Greenhil, 1996, 77-78

²⁷ "Exhibition evaluation" online στο <http://australianmuseum.net.au/Exhibition-Evaluation/>

²⁸ Borum, 2006, 216

εκθέματα. Επίσης, ίσως γνωρίζει ότι κάποια εκθέματα δεν είναι αποτελεσματικά και χρειάζονται τροποποιήσεις. Σε αυτή την περίπτωση, διεξάγεται η λεγόμενη **διορθωτική αξιολόγηση (remedial evaluation)** με σκοπό τη βελτίωση της έκθεσης. Ουσιαστικά η ολική και η διορθωτική αξιολόγηση αποτελούν παρόμοιες μελέτες, η μόνη τους διαφορά είναι ο αρχικός στόχος τους και το πώς θα χρησιμοποιηθούν τα αποτελέσματα τους.

Οι στόχοι της ολικής/διορθωτικής αξιολόγησης επιγραμματικά είναι:²⁹

- Να ελέγξει ότι η έκθεση λειτουργεί στο πρακτικό της κομμάτι και αν χρειάζονται επιπλέον πόροι για τη συντήρηση.
- Να βελτιωθεί η αποτελεσματικότητα της έκθεσης για τους επισκέπτες.
- Να δοθούν πληροφορίες για τη συνολική λειτουργία της έκθεσης, τι έμαθε το κοινό, πώς κινείται σε αυτήν.
- Να γίνει ανάλυση κόστους/οφέλους

Οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται για την ολική/διορθωτική αξιολόγηση είναι οι εξής: έρευνες κοινού (ερωτηματολόγια), παρατήρηση με σκοπό να κατανοηθεί το ενδιαφέρον του κοινού και η αποτελεσματικότητα του προγράμματος / εκθέματος, συνεντεύξεις σε βάθος, κριτικές και καταγραφή της επισκεψιμότητας της έκθεσης.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί πως αν και τα αποτελέσματα της ολικής αξιολόγησης δεν οδηγούν σε μεγάλες αλλαγές, μπορούν όμως να γίνουν μέρος της προκαταρκτικής αξιολόγησης της επόμενης έκθεσης.

²⁹ "Exhibition evaluation" online στο <http://australianmuseum.net.au/Exhibition-Evaluation/>

2.2 Εξωτερική αξιολόγηση

Εξωτερική αξιολόγηση είναι αυτή που εκτελείται από φορείς/ άτομα τα οποία **δεν** εργάζονται στο εν λόγω μουσείο, οι οποίοι προτείνουν ένα καινούργιο τρόπο αξιολόγησης.

Η εξωτερική αξιολόγηση μπορεί να γίνει από ανεξάρτητες επιστημονικές ομάδες, από ανεξάρτητους μεμονωμένους κριτές καθώς και από διεθνείς επιτροπές απονομής βραβείων.

2.2.1 Οι "εξάίρετοι κριτές" της Beverly Serrell

Μία ιδιαίτερη περίπτωση³⁰ ανεξάρτητης επιστημονικής ομάδας, είναι το **"Πλαίσιο των εξάιρετων κριτών" (framework)** από την ομάδα της B. Serrell.

Η ομάδα της Serrell επεσήμανε ότι πολύ σπάνια η αξιολόγηση των εκθέσεων αναλύει όπως πρέπει τις εκθέσεις με συνέπεια να μην επιφέρει ουσιαστική κριτική.³¹ Ως λύση πρότεινε να τεθούν συγκεκριμένα κριτήρια βάσει των οποίων θα γίνεται η αξιολόγηση της έκθεσης και τα οποία χρησιμοποιούν την προοπτική του επισκέπτη της έκθεσης. Η μέθοδος αυτή ονομάστηκε **"Πλαίσιο των εξάιρετων κριτών" (framework of excellen judges).**

Όπως εξηγεί η Serrell στο "Judging Exhibitions: A Framework for Assessing Excellence", συγκροτείται μια ομάδα έξι έως δέκα ατόμων (η οποία πήρε την ονομασία εξάίρετοι κριτές- excellent judges,) οι οποίοι διαλέγουν ομόφωνα μια έκθεση προς αξιολόγηση. Ο κάθε κριτής επισκέπτεται **ατομικά** την έκθεση υπό αξιολόγηση και σημειώνει εκείνη την ώρα, αυθόρμητα, στις **σημειώσεις του (Call-**

³⁰ Teller, 2007, 69

³¹ Teller, 2007, 69

outs) τις εντυπώσεις και συναισθήματα του. Στη συνέχεια, συμπληρώνει ένα φύλλο το οποίο περιέχει **αποδείξεις (aspects)** οι οποίες υποστηρίζουν το κάθε κριτήριο, είτε μετά την επίσκεψη είτε λίγο αργότερα.

Τα κριτήρια αυτά είναι τέσσερα και έχουν ως στόχο την **κριτική επισκόπηση** των εκθέσεων:

*** Άνεση (Comfort)**

Μια εξαιρετική έκθεση κάνει τον επισκέπτη να νιώθει άνετα σωματικά και ψυχολογικά με συνέπεια να γίνει η εμπειρία του θετική.

*** Δέσμευση (Engagement)**

Η εξαιρετική έκθεση είναι θελκτική στον επισκέπτη, τον δελεάζει και τον τραβάει να την προσέξει.

*** Ενίσχυση (Reinforcement)**

Η εξαιρετική έκθεση βοηθάει τον επισκέπτη να νιώσει διανοητικά πετυχημένος και ικανός, να νιώσει εμπιστοσύνη ότι οδεύει προς μια σημαντική και γεμάτη με νόημα εμπειρία. Επίσης, τα εκθέματα δρουν ως ένα σύνολο το οποίο υποστηρίζει το ένα το άλλο και δίνουν στον επισκέπτη πολλούς τρόπους πρόσβασης στις πληροφορίες.

*** Νόημα (Meaningfulness)**

Η εξαιρετική έκθεση έχει νόημα για τον επισκέπτη, τον βοηθάει να νιώσει ότι άλλαξε σε πολλά επίπεδα και ότι του πρόσφερε μια μοναδική εμπειρία.

Στη συνέχεια, ο κάθε κριτής συμπληρώνει μια **φόρμα αποτίμησης των κριτηρίων (rating the criteria)** στην οποία βαθμολογεί το κάθε κριτήριο, ξεχωριστά, σε επίπεδο από 1 (επίπεδο εξαιρετικής έκθεσης), έως 6 (αντιπαραγωγική η έκθεση).

Στη δεύτερη και τελευταία συνάντηση των κριτών, τα αποτελέσματα όλων ανά κριτήριο γράφονται σε μια φόρμα, στην οποία συγκρίνονται και συζητιούνται ώστε να γραφτούν σε μια τελική φόρμα τα πεδία **συμφωνίας** των κριτών.

Το μοντέλο της Serrel είναι ένα σύγχρονο και εύχρηστο εργαλείο, το οποίο έχει φυσικά τις θετικές και αρνητικές πλευρές του. Ως **θετικό στοιχείο** αξιολογείται³² το ότι μπορεί να χρησιμοποιηθεί στα πλαίσια της διαμορφωτικής αξιολόγησης, ακόμα και της ολικής (συνδυαστικά). Είναι ένα εργαλείο ολιστικό και άμεσο, προέρχεται από επαγγελματίες των μουσείων με πολλές γνώσεις, έχει διδακτικό χαρακτήρα και τέλος, δεν περιορίζει το ποιος μπορεί να γίνει κριτής.

Ως **αρνητικό στοιχείο** κρίνεται το γεγονός ότι απαιτείται συντονισμός και οργάνωση πολλών ατόμων καθώς και το ότι χρειάζεται πολύς χρόνος και αφοσίωση από τον κάθε ένα ξεχωριστά. Επίσης, δεν είναι εύκολη για όλους τους ανθρώπους η θεμελίωση ενός ανοικτού κριτικού διαλόγου.

Το εν λόγω μοντέλο είναι ιδιαίτερα σημαντικό και άξιο αναφοράς επειδή ενσωματώνει τις σύγχρονες αντιλήψεις σχετικά με τις εκθέσεις ως μέσο επικοινωνίας του μουσείου με το κοινό και επιχειρεί να αξιολογεί εκθέσεις από την οπτική της **πλευράς του επισκέπτη**.

2.2.2 Διεθνείς επιτροπές απονομής βραβείων

Οι επιτροπές αυτές έχουν ως κύριο μέλημα τη διεξαγωγή των δύο ετήσιων διαγωνισμών για την "Καλύτερη Έκθεση της Χρονιάς" (από την Αμερικανική Ένωση Μουσείων) και για το "Καλύτερο Μουσείο της Χρονιάς" (από το Ευρωπαϊκό Φόρουμ). Οι θεσμοί αυτοί λειτουργούν με σκοπό την περαιτέρω βελτίωση και ανάπτυξη των μουσειακών πρακτικών καθώς και την ανάπτυξη βελτίωση των λειτουργιών των μουσείων μετά από απαιτήσεις των κοινών του.

³² Serrell, 2006, 74

2.2.2.1 Η Αμερικανική Ένωση Μουσείων (AAM)

Η Αμερικανική Ένωση Μουσείων (AAM) με τη συν χορηγία των τεσσάρων βασικών επαγγελματικών δικτύων της (NAME, CurCOM, EdCOM, CARE³³) διοργανώνει κάθε χρόνο διαγωνισμό ώστε να δοθεί βραβείο στην «Καλύτερη Έκθεση της Χρονιάς». **Σκοπός** του διαγωνισμού και βασικό κίνητρο για την AAM και των επιμέρους επιτροπών της, είναι να βρεθεί η έκθεση η οποία επέδειξε "εξαιρετική προσπάθεια και καινοτομία, άριστο εκθεσιακό σχεδιασμό και περιεχόμενο καθώς και εκπαιδευτικό χαρακτήρα".³⁴

Ο διαγωνισμός ξεκίνησε το 1997 και μπορούν να λάβουν μέρος σε αυτόν εκθέσεις από μουσεία κάθε τύπου, εκθέσεις από ζωολογικά πάρκα, ενυδρεία, βοτανικούς κήπους καθώς και κάθε είδος εκθέσεων μη-κερδοσκοπικών οργανισμών που ανοίγουν τις πόρτες τους στο κοινό.³⁵ Τα ενδιαφερόμενα μουσεία συμπληρώνουν την αίτηση συμμετοχής και επισυνάπτουν επιπρόσθετο υλικό (όπως, για παράδειγμα, δείγματα των κειμένων της έκθεσης, φωτογραφίες των εκθεμάτων, κ.ο.κ). Οι υποψήφιες εκθέσεις πρέπει να έχουν ανοίξει για το κοινό τους στο μεσοδιάστημα από το Νοέμβριο του προπερασμένου έτους μέχρι τον Νοέμβριο του τωρινού έτους. Επίσης, υπάρχει κόστος για τη συμμετοχή κάθε έκθεσης.

Οι κριτές αξιολογούν τις εκθέσεις βάσει των παρακάτω **εφτά κριτηρίων** :

1. Ανταπόκριση του κοινού (audience awareness)
2. Περιεχόμενο και εκπαιδευτικός χαρακτήρας (content and education)
3. Στήσιμο έκθεσης και συλλογές (curatorship and collections)
4. Αξιολόγηση (evaluation)
5. Ερμηνεία και επικοινωνία (interpretation and communication)
6. Σχεδιασμός και Παραγωγή (design and production)
7. Προσβασιμότητα σε όλους (public accessibility) :

³³ National Association for Museum Exhibition (NAME), Curators' Committee (CurCOM), Committee on Audience Research and Evaluation (CARE), Committee on Education (EdCOM)

³⁴ Online στο http://www.curcom.org/curcom_comp_exhibit.php

³⁵ Online στο <http://aam-us.org/about-us/grants-awards-and-competitions/excellence-in-exhibition>

Τα παραπάνω κριτήρια καλύπτουν σημαντικά εκθεσιακά ζητήματα, τα οποία σχετίζονται σε μεγάλο βαθμό με την **παρουσίαση** και το **περιεχόμενο** αλλά και την προσβασιμότητα του κοινού σε όλα τα επίπεδα (σωματικό, ψυχολογικό και διανοητικό).

2.2.2.2 Το Ευρωπαϊκό Φόρουμ Μουσείων (EMF)

Το Ευρωπαϊκό Φόρουμ Μουσείων (EMF) είναι ένας ανεξάρτητος μη-κερδοσκοπικός οργανισμός, που κάθε χρόνο απονέμει το «**Ευρωπαϊκό Βραβείο του Μουσείου της Χρονιάς**» (European Museum of the Year Award - EMYA), υπό την αιγίδα του Συμβουλίου της Ευρώπης (European Council).

Το Φόρουμ είναι ένας ευρωπαϊκός θεσμός, δεσμευμένος³⁶ να βοηθάει στην εξέλιξη της ποιότητας των ευρωπαϊκών μουσείων. Το Φόρουμ κάθε χρόνο εντοπίζει και προωθεί εκείνα τα ιδρύματα που έχουν αντιμετωπίσει επιτυχώς τα διάφορα προβλήματα που προκύπτουν σε όλα ανεξαιρέτως τα μουσεία και τα οποία επέδειξαν καινοτομία και αλλαγή σε έναν "μουσειακό κόσμο που ακόμα εστιάζει στις συλλογές του αντί της χρησιμότητας τους προς όφελος της κοινωνίας".³⁷

Εκτός από αυτόν τον διαγωνισμό, το Ευρωπαϊκό Φόρουμ Μουσείων διοργανώνει και πραγματοποιεί εργαστήρια (workshops) σε διαφορετικά μέρη της Ευρώπης, δημοσιεύει ένα σχετικό περιοδικό στο οποίο παρουσιάζονται οι διαγωνιζόμενοι και οι νικητές, ενώ, παράλληλα, προσφέρει και συμβουλευτικές υπηρεσίες. Τέλος, οργανώνει ένα τριήμερο διεθνές συνέδριο όπου ανακοινώνεται ο νικητής του τίτλου «Ευρωπαϊκό Μουσείο της Χρονιάς»

Τα μουσεία που μπορούν να δηλώσουν συμμετοχή στο διαγωνισμό χωρίζονται σε **δύο κατηγορίες**³⁸. Πρώτον, σε νέα μουσεία που άνοιξαν στο κοινό τα δύο τελευταία χρόνια και, δεύτερον, σε παλαιότερα μουσεία τα οποία έχουν κάνει κάποια

³⁶ Online στο <http://www.europeanmuseumforum.info/emf.html>

³⁷ Online στο <http://www.europeanmuseumforum.info/emya.html>

³⁸ Online στο http://en.wikipedia.org/wiki/European_Museum_of_the_Year_Award

ανακαίνιση ή επέκταση, αναδιοργάνωση των συλλογών ή αναδιαμόρφωση της ερμηνευτικής τους πρακτικής μέσα στα δύο τελευταία χρόνια.

Πιο συγκεκριμένα, απονέμονται **τέσσερα διαφορετικά βραβεία** που είναι τα εξής :

1) Το Ευρωπαϊκό Βραβείο του Μουσείου της Χρονιάς (The European Museum of the Year Award) το οποίο απονέμεται σε εκείνο το μουσείο που κατάφερε να προσελκύσει επισκέπτες και να τους ικανοποιήσει μέσω της ιδιαίτερης ατμόσφαιρας του, της δημιουργικής ερμηνείας και παρουσίασης, της καινοτομικής προσέγγισης του στην εκπαίδευση καθώς και της κοινωνικής υπευθυνότητας που υπέδειξε.

2) Το Βραβείο του Συμβουλίου της Ευρώπης (The Council of Europe Award) είναι ένα ειδικό βραβείο με κριτήριο τη συμβολή του τιμώμενου μουσείου στην κατανόηση της ευρωπαϊκής πολιτισμικής κληρονομιάς

3) Το Βραβείο Kenneth Hudson (The Kenneth Hudson Award) θεσμοθετήθηκε στη μνήμη του Kenneth Hudson, ιδρυτή του "Ευρωπαϊκού Βραβείου του Μουσείου της Χρονιάς". Το εν λόγω βραβείο απονέμεται σε εκείνο το μουσείο, άνθρωπο ή ομάδα ανθρώπων που επέδειξε μια ξεχωριστή αντίληψη/φιλοσοφία για το ρόλο των μουσείων στην κοινωνία. Ο νικητής επιλέγεται από την Κριτική Επιτροπή του ΕΜΦ και δεν ανήκει απαραίτητα στη λίστα των αιτούντων.

4) Το Βραβείο Silletto (The Silletto Prize) τιμάει το μουσείο το οποίο, τα τελευταία δύο χρόνια, κατάφερε να συσπειρώσει την τοπική κοινότητα στην οργάνωση και εξέλιξη μουσειακών και πολιτιστικών έργων ή κατάφερε να μαζέψει εθελοντές με στόχο να καλυτερεύσει την ποιότητα που προσφέρει στο κοινό του

Τα βραβεία αυτά αποτελούν σημαντικές διακρίσεις στο χώρο των μουσείων και καθιερώθηκε να απονέμονται κάθε χρόνο από το 1977, όταν δηλαδή δημιουργήθηκε το Ευρωπαϊκό Φόρουμ Μουσείων από τον Kenneth Hudson.

Η επιλογή των βραβευμένων ιδρυμάτων γίνεται μεταξύ υποψήφιων μουσείων που προτείνει η Κριτική Επιτροπή του Ευρωπαϊκού Φόρουμ Μουσείων. Η διεθνής αυτή

Επιτροπή απαρτίζεται από αναγνωρισμένους επαγγελματίες στο χώρο των μουσείων και του πολιτισμού και είναι εντελώς ανεξάρτητη. Τα έσοδα της Κριτικής Επιτροπής προέρχονται από τις εισφορές των μελών και διάφορες άλλες χορηγίες, καθώς και από το χρηματικό αντίτιμο για την είσοδο του διαγωνιζόμενου μουσείου. Κυριότερο μέλημά της θεωρεί το χρέος της προς το **κοινό** των μουσείων, παράλληλα, όμως, διατηρεί καλές σχέσεις και με εθνικούς και διεθνείς επιστημονικούς οργανισμούς. Οι υποψηφιότητες που λαμβάνει η επιτροπή είναι πολλές κάθε χρόνο και αναλαμβάνει να επισκεφτεί όλα τα μουσεία σε όλες τις χώρες, ώστε να αξιολογηθούν.

Αν επιχειρηθεί μια σύγκριση με τον Ετήσιο Διαγωνισμό Εκθέσεων της ΑΑΜ, γίνεται φανερό ότι ο θεσμός «Ευρωπαϊκό Μουσείο της Χρονιάς» δεν επικεντρώνεται τόσο στην αξιολόγηση της έκθεσης αυτής καθεαυτής, αλλά ασχολείται με το σύνολο του μουσείου και την ευρύτερη λειτουργία του. Είναι σίγουρα ένα καλά οργανωμένο και διεθνώς αναγνωρισμένο **σύστημα αξιολόγησης** για τις υπηρεσίες που προσφέρουν τα μουσεία στο κοινό.

2.2.3 Ανεξάρτητοι μελετητές - κριτές

Εκτός από τις ανεξάρτητες επιστημονικές ομάδες και τις διεθνείς επιτροπές απονομής βραβείων, μνεία αξίζει να γίνει στους ανεξάρτητους μελετητές ή κριτές. Αυτοί χωρίζονται στους **κριτές εκθέσεων (exhibition critiques)** και τους **αποτιμητές εκθέσεων (exhibition reviews)**.

2.2.3.1 Κριτές εκθέσεων (exhibition critiques)

Οι κριτικές εκθέσεων είναι ουσιαστικά οι απόψεις επαγγελματιών του χώρου σχετικά με μία έκθεση, οι οποίες δεν έχουν την πρόθεση να είναι αντικειμενικές.³⁹ Οι κριτικοί επισκέπτονται την έκθεση και κάνοντας όσα περάσματα είναι απαραίτητα, γράφουν τελικά τι τους άρεσε, τι όχι και γιατί. Ουσιαστικά, ο κριτικός χρησιμοποιεί τα δικά του κριτήρια (standards) και εναπόκειται στην κρίση του κοινού κατά πόσο αυτές οι

³⁹ Serrell, 2006, 95

απόψεις έχουν αξία ή όχι. Διαφαίνεται εδώ η βασική **διαφορά** με το μοντέλο της Serrell, το οποίο είναι μια ομαδική συνεργασία αντί για ατομική αξιολόγηση.

Πολλές φορές, οι απόψεις του κριτικού της έκθεσης ίσως να φαίνονται αυθαίρετες, αλλά όταν στηρίζονται στην εμπειρία και όταν υπάρχει συνέπεια στο έργο ενός κριτικού, τότε το κοινό τείνει να εμπιστεύεται τη γνώμη του και να θεωρεί έγκυρες τις κριτικές του⁴⁰.

2.2.3.2 Αποτιμητές εκθέσεων (exhibition reviews)

Οι αποτιμήσεις μπορεί να διαφέρουν αρκετά μεταξύ τους· εξαρτάται από τον ίδιο το συγγραφέα κατά πόσο μια αποτίμηση φαίνεται περισσότερο ή λιγότερο αντικειμενική. Πολλές φορές οι προθέσεις του "αποτιμητή" δεν δηλώνονται ξεκάθαρα και τα τυπικά του προσόντα του δεν έχουν σχέση απαραίτητα με το χώρο των μουσείων. Από την άλλη, σε αντίθεση με τις κριτικές, στις αποτιμήσεις εκθέσεων λαμβάνονται σοβαρά υπόψη οι προθέσεις της μουσειολογικής ομάδας.⁴¹

Όπως αναφέρει ο Archibald στο άρθρο του "How do we look? Some thoughts on critical reviews of museum exhibits" στο περιοδικό *Exhibitionist*: το **ύφος** των αποτιμήσεων επηρεάζεται σε πολύ μεγάλο βαθμό από το κοινό για το οποίο προορίζονται⁴². Ο Longford σε σχόλιο του στο παραπάνω άρθρο⁴³, εξηγεί πως, για παράδειγμα, αποτιμήσεις που προορίζονται για το *Journal of American History*, συντάσσονται κυρίως από ιστορικούς και απευθύνονται σε ιστορικούς, δίνοντας έμφαση φυσικά στο ιστορικό περιεχόμενο των εκθέσεων. Τέτοιου τύπου αποτιμήσεις απευθύνονται συνήθως σε ένα ειδικό, ακαδημαϊκό, αναγνωστικό κοινό, το οποίο σχετίζεται ελάχιστα, έως καθόλου πολλές φορές, με τους μουσειολόγους ή το υπόλοιπο επιστημονικό προσωπικό της έκθεσης. Αντιθέτως, αποτιμήσεις που δημοσιεύονται σε μουσειολογικά περιοδικά όπως το *Museum News*, το *Curator* ή το

⁴⁰ Teller, 2007, 71

⁴¹ Serrell, 2006, 96

⁴² Archibald, 2000, 16

⁴³ Longford, 2000, 16

History News, συνήθως γενικολογούν σε μεγάλο βαθμό, με μία εμφανή τάση να παραμένουν μη-κριτικές. Τέλος, το *Museum Practice*, μπορεί να μην προσελκύει τόσο το λεγόμενο ακαδημαϊκό κοινό, αποδεικνύεται όμως ιδιαίτερα χρήσιμο σε όσους ασχολούνται πρακτικά με το θέμα των εκθέσεων..

Στον αντίποδα, η McManus, σε ένα σχόλιο-δημοσίευσή της πάνω στο θέμα των αποτιμήσεων, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι αποτιμήσεις αποτυγχάνουν ως επί το πλείστον να συμβάλουν θετικά στην βελτίωση της μουσειακής πρακτικής⁴⁴ επειδή περιορίζονται στο να **επαινοούν** τις εκθέσεις, παραλείποντας να κάνουν ουσιαστική κριτική στις ελλείψεις αυτών των εκθέσεων.

Τέλος, ίσως είναι χρήσιμο να γίνει ένα σχόλιο σε αυτό το σημείο. Οι παραπάνω προσεγγίσεις σίγουρα έχουν πολλές διαφορές μεταξύ τους και κάποιες ίσως να είναι πιο κατάλληλες από άλλες, ανάλογα με την περίπτωση. Παρ' όλα αυτά, κάθε εργαλείο και προσπάθεια, στη βάση της αξιολόγησης των μουσείων, ανεξαρτήτως φορέα, μόνο θετική μπορεί να είναι.

Κεφάλαιο 3 Συμπέρασμα - συνδυαστική εφαρμογή της αξιολόγησης

Η παραπάνω ανάλυση είχε ως στόχο να δείξει ποια είναι η **χρησιμότητα** της αξιολόγησης για τα μουσεία και πώς τελικά βοηθάει αυτή την επικοινωνία του κοινού μαζί τους. Παρ' όλα αυτά, ένα ερώτημα εγείρεται: ποιος είναι ο καλύτερος τρόπος αξιολόγησης; Τι πρέπει να κάνει ένα μουσείο; Ποια μέθοδος αξιολόγησης θα βοηθήσει περισσότερο στην κατανόηση των θετικών στοιχείων και ελλείψεων της κάθε έκθεσης; Εσωτερική ή εξωτερική αξιολόγηση;

Η απάντηση είναι πολύ απλή: **συνδυασμός** όσων περισσότερων μεθόδων γίνεται, ανάλογα φυσικά με την περίπτωση. Έτσι, για παράδειγμα, όταν ένα μουσείο κάνει ολική αξιολόγηση και χρησιμοποιεί ως μεθοδολογικό εργαλείο τα ερωτηματολόγια, μπορεί να προσθέσει σε αυτά ερωτήσεις που βασίζονται σε κάποιες ενδείξεις που έθιξε η Serrell (π.χ άνεση έκθεσης). Επίσης, τα αποτελέσματα μιας ολικής

⁴⁴ Serrell, 2006, 96

αξιολόγησης και μιας έρευνας κοινού, θα μπορούσαν να ενσωματωθούν σε μία κριτική αξιολόγηση από κάποιον ανεξάρτητο ερευνητή (critique).

Την παραπάνω υπόθεση υποστηρίζει η πραγματικότητα και συγκεκριμένα η περίπτωση της έκθεσης "Wild Reef" στο Ενυδρείο Shedd (Shedd Aquarium). Όπως αναφέρει ο Teller στη συγκριτική του έρευνα με τίτλο "Assessing Excellence in exhibitions: Three Approaches"⁴⁵, η συγκεκριμένη έκθεση είχε ανοίξει στο κοινό της πολύ πριν επιχειρηθεί η αξιολόγησης της. Η αξιολόγηση από τρεις διαφορετικές προσεγγίσεις είχε σκοπό να δείξει πώς αυτές προωθούν τελικά τις **ενδείξεις (evidence) αριστείας⁴⁶ (excellence)** της έκθεσης.

Η ομάδα της Serrell, χρησιμοποιώντας τα τέσσερα κριτήρια που αναφέρθηκαν παραπάνω, κατέληξε ότι η έκθεση "Wild Reef" έμοιαζε ασυνεχής και μπερδεμένη, δεν παρείχε άνεση στον επισκέπτη, οι ιστορίες των ανθρώπων δεν είχε ενσωματωθεί σωστά στην έκθεση και τέλος, το φυσικό περιβάλλον της έκθεσης ήταν φανταστικό.

Η ατομική ανεξάρτητη κριτική(critique), κατέληξε στο ότι η έκθεση "Wild Reef" έχει δυνατό κοινωνικό μήνυμα, η αισθητική της δένει με τη φύση της έκθεσης, όπως και ο σχεδιασμός με το περιεχόμενο, λείπει η πολιτική ανάλυση καθώς και παρουσιάζει αδυναμία στο να προσελκύσει επισκέπτες σε μια συνοδευτική ενέργεια μετά το πέρας της έκθεσης.

Η ολική αξιολόγηση που έγινε χρησιμοποίησε δομημένες συνεντεύξεις καθώς και παρατήρηση των επισκεπτών και κατέληξε στο ότι οι επισκέπτες ενθουσιάστηκαν με το μέγεθος, χρώμα, φως και σχεδιασμό της έκθεσης, έλαβαν τα μηνύματα της έκθεσης και ένιωσαν ότι συνδέθηκαν με την έκθεση.

Συνεπώς, καταλήγει η Serrell, όλες οι προσεγγίσεις επεσήμαναν ως θετικό στοιχείο της έκθεσης το δυνατό σχεδιασμό, την πληθώρα πληροφοριών ενώ, ως αρνητικό, την έλλειψη προσανατολισμού και την κακή συντήρηση διαδραστικών μηχανημάτων.⁴⁷ Η μέθοδος της Serrell, κατά την ίδια, προσφέρεται για επαγγελματική εξέλιξη στα μουσεία και κάνει εποικοδομητική κριτική, η ατομική κριτική από την άλλη μπορεί να είναι ιδιαίτερα διεισδυτική και, τέλος, η ολική αξιολόγηση, η οποία βασίζεται σε

⁴⁵ Teller, 2007, 69

⁴⁶ Teller, 2007, 69

⁴⁷ Teller, 2007, 75

συλλογή δεδομένων, μπορεί να δώσει σημαντικές πληροφορίες για κάθε ενότητα της έκθεσης ξεχωριστά.

Το συμπέρασμα από την παραπάνω μελέτη περίπτωσης είναι πως καμία μέθοδος δεν είναι καλύτερη από κάποια άλλη. Το ζητούμενο είναι αντί να επιλέξει το μουσείο ποια θα χρησιμοποιήσει, να προσπαθήσει να τις **συνδυάσει** όλες, αντιλαμβανόμενο τα πλεονεκτήματα και τους περιορισμούς τους. Σε μια εποχή που τα μουσεία αντιλαμβάνονται όλο και περισσότερο την σημασία της αξιολόγησης, η πληθώρα εργαλείων και μεθόδων μόνο θετική μπορεί να είναι. Συνεπώς, η συνεργασία πολλών ειδικών, οι συγκρίσεις των ευρημάτων τους, είναι απαραίτητα για τη σωστή χρήση της αξιολόγησης και την πορεία προς ένα **ολικό και συνδυαστικό μοντέλο**.

Με τον όρο ολικό και συνδυαστικό μοντέλο αξιολόγησης, δεν εννοείται η συμπίκνωση όλων των μεθόδων σε μία αλλά η δημιουργία ενός γενικού συστήματος από το οποίο ένα μουσείο θα μπορούσε να αντλήσει βοήθεια σχετικά με τη συνδυαστική εφαρμογή διαφορετικών μεθόδων αξιολόγησης.

Για να επιτευχθεί ένα τέτοιο εγχείρημα πρέπει να γίνουν φυσικά κάποιες **απαραίτητες ενέργειες**. Αρχικά, χρήσιμο θα ήταν να δημιουργηθεί μία επιστημονική ομάδα ατόμων **σχετικών με την αξιολόγηση**. Αυτοί οι επιστήμονες θα συγκεντρώσουν το θεωρητικό υπόβαθρο για το ολικό μοντέλο αξιολόγησης και στη συνέχεια θα επικοινωνήσουν αυτή την προσπάθεια στα υπόλοιπα μουσεία - φορείς.

Όλα αυτά τα στοιχεία, καθώς και τα αποτελέσματα της αξιολόγησης, θα ανέβουν σε **ιστότοπο-βάση δεδομένων (έστω π.χ το www.museumevaluation.org)**, ώστε να είναι προσβάσιμα σε όλους. Για παράδειγμα, λειτουργεί ήδη ο δικτυακός τόπος www.exhibitfiles.org, όπου δημοσιεύονται κριτικές εκθέσεων (exhibition critiques)⁴⁸ και διεξάγεται ένας δημόσιος, διεπιστημονικός διάλογος περί του θέματος. Μπορεί δηλαδή ο επισκέπτης του ιστότοπου να διαβάσει την κριτική ενός φοιτητή πανεπιστημίου σχετικά με την καινούργια έκθεση "Why We Fight: Remembering AIDS Activism" στη Βιβλιοθήκη της Νέας Υόρκης⁴⁹.

⁴⁸ Teller, A. 2009, 75

⁴⁹ Online στο http://www.exhibitfiles.org/why_we_fight_remembering_aids_activism

Τέλος, το κάθε μουσείο εκτός του ότι θα πληροφορείται από τη βάση δεδομένων για τις νέες έρευνες και μελέτες πάνω στην αξιολόγηση, καλό θα ήταν να προσπαθεί σε κάθε καινούργια του έκθεση να διεξάγει κάποια μέθοδο αξιολόγησης, είτε εσωτερική είτε εξωτερική και να **δημοσιεύει** τα ευρήματα του, στην αναφερθείσα βάση δεδομένων. Με αυτόν τον τρόπο, οι πληροφορίες θα είναι διαθέσιμες σε όλους τους ενδιαφερόμενους. Το τελευταίο διάστημα μάλιστα, κάποια (λίγα βέβαια) μουσεία μοιράζονται στον ιστότοπο τους τα αποτελέσματα των αξιολογήσεων των περιοδικών τους εκθέσεων. Έτσι, για παράδειγμα, ο καθένας μπορεί να διαβάσει στον ιστότοπο του Βρετανικού Μουσείου τα αποτελέσματα της ολικής αξιολόγησης για την έκθεση “Hajj: journey to the heart of Islam at the British Museum” η οποία διεξήχθη τον Ιούλιο του 2012.⁵⁰ Το παραπάνω είναι αρκετά ενθαρρυντικό, καθώς δείχνει ότι τα μουσεία έχουν αρχίσει να καταλαβαίνουν ότι η αξιολόγηση πρέπει να γίνει συστατικό κομμάτι για την εύρυθμη λειτουργία τους και είναι κάτι που αφορά όλους.

Στην παρούσα εργασία, η γράφουσα με πολύ μεγάλη δυσκολία βρήκε αξιολογήσεις άλλων μουσείων, καθώς ναι μεν διεξάγονται αλλά είναι πολύ λίγα τα μουσεία που επικοινωνούν προς τα έξω τα αποτελέσματα τους. Αυτό το γεγονός δείχνει ότι κυριαρχεί στο μουσειακό χώρο μια κλειστή αντίληψη που βλέπει την αξιολόγηση ως κάτι ντροπιαστικό για το μουσείο, κάτι που καταδεικνύει τα λάθη του, αντί να γίνει κατανοητό πως ο ανοιχτός διάλογος είναι αυτός που θα βοηθήσει τον μουσειακό κλάδο να μάθει από τα λάθη του και να εξελιχθεί.

Σε αυτό το σημείο ολοκληρώνεται το μέρος της παρούσας εργασίας που αφορούσε τη βιβλιογραφική επισκόπηση. Στο επόμενο κεφάλαιο ξεκινάει το δεύτερο μέρος το οποίο έχει πρακτικό χαρακτήρα. Είναι μία μελέτη περίπτωσης που αποσκοπεί στην αξιολόγηση της μόνιμης έκθεσης του **Βιομηχανικού Μουσείου Φωταερίου της Αθήνας**.

⁵⁰ Online στο http://www.britishmuseum.org/PDF/British_Museum_Hajj-exhibition_evaluation.pdf

«Museum evaluation: we have nothing to fear but fear itself»

Nicky Boyd (The Guardian)

Δεύτερο μέρος

Μελέτη περίπτωσης: «Η μόνιμη έκθεση του Βιομηχανικού Μουσείου Φωταερίου »

Κεφάλαιο 1 Στοιχεία για το μουσείο και την έκθεση

1.1 Το μουσείο

Το ΒΜΦ βρίσκεται στο χώρο της Τεχνόπολης του Δήμου Αθηναίων, έναν χώρο πολιτιστικών εκδηλώσεων, θεατρικών παραστάσεων, συναυλιών κ.α. Το 1986 ο χώρος ανακηρύχθηκε ιστορικό και διατηρητέο μνημείο από το ΥΠ.ΠΟ, όπου και προβλέφθηκε⁵¹ η δημιουργία ενός Βιομηχανικού Μουσείου στο χώρο του παλαιού εργοστασίου. Το 1999 η Τεχνόπολη «παραδόθηκε» στην Αθήνα ως πολιτιστικός πολυχώρος και το 2011 η διοίκηση της Τεχνόπολης ανέλαβε το εγχείρημα της μουσειακής αξιοποίησης του εργοστασίου αναδεικνύοντάς το σε Βιομηχανικό Μουσείο Φωταερίου. Ενδιαφέρον είναι πως η «προστασία και ανάδειξη του Βιομηχανικού - Αρχαιολογικού Πάρκου Αθηνών» αποτελεί καταστατική υποχρέωση της Τεχνόπολης αφού περιλαμβάνεται στους σκοπούς της εταιρείας και αποτελεί μέρος του πλήρους τίτλου της.⁵²

Αν και οι ξεναγήσεις στο χώρο του μουσείου είχαν ξεκινήσει από το 2012, το ΒΜΦ εγκαινιάστηκε και άνοιξε επίσημα για το κοινό το 2013, ως το πρώτο βιομηχανικό μουσείο της Αθήνας⁵³.

Όπως πληροφορεί η ιστοσελίδα της Τεχνόπολης: «το μουσείο έχει ως στόχο την ανάδειξη και προστασία του παλαιού εργοστασίου φωταερίου της Αθήνας, ενός μνημείου βιομηχανικής κληρονομιάς που παρείχε ενέργεια και φωτισμό στην πρωτεύουσα. Η επίσκεψη στο Μουσείο περιλαμβάνει ένα μουσειακό περίπατο με 15 στάσεις σε συγκεκριμένα σημεία του εργοστασίου. Ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να ακολουθήσει τη γραμμή παραγωγής του φωταερίου, να θαυμάσει το μηχανολογικό εξοπλισμό και τα παλαιά μηχανήματα, να ανακαλύψει το ρόλο των επιχειρηματιών και των εργαζομένων του εργοστασίου, να γνωρίσει τις συνθήκες εργασίας και να εξοικειωθεί με έννοιες όπως η βιομηχανική κληρονομιά και αρχαιολογία. Το Μουσείο διαθέτει πλούσιο φωτογραφικό και αρχειακό υλικό, καθώς και οπτικοακουστικό υλικό από προβολές και συνεντεύξεις παλαιών εργαζομένων και

⁵¹ Κουτσογιάκη και Φλώρου, 2013, 32

⁵² Ο πλήρης τίτλος της Τεχνόπολης είναι: «Τεχνόπολις - Γκάζι, Ανώνυμη Εταιρεία Ο.Τ.Α. προστασίας και ανάδειξης Βιομηχανικού Πάρκου Αθηνών

⁵³ Κουτσογιάκη και Φλώρου, 2013, 32

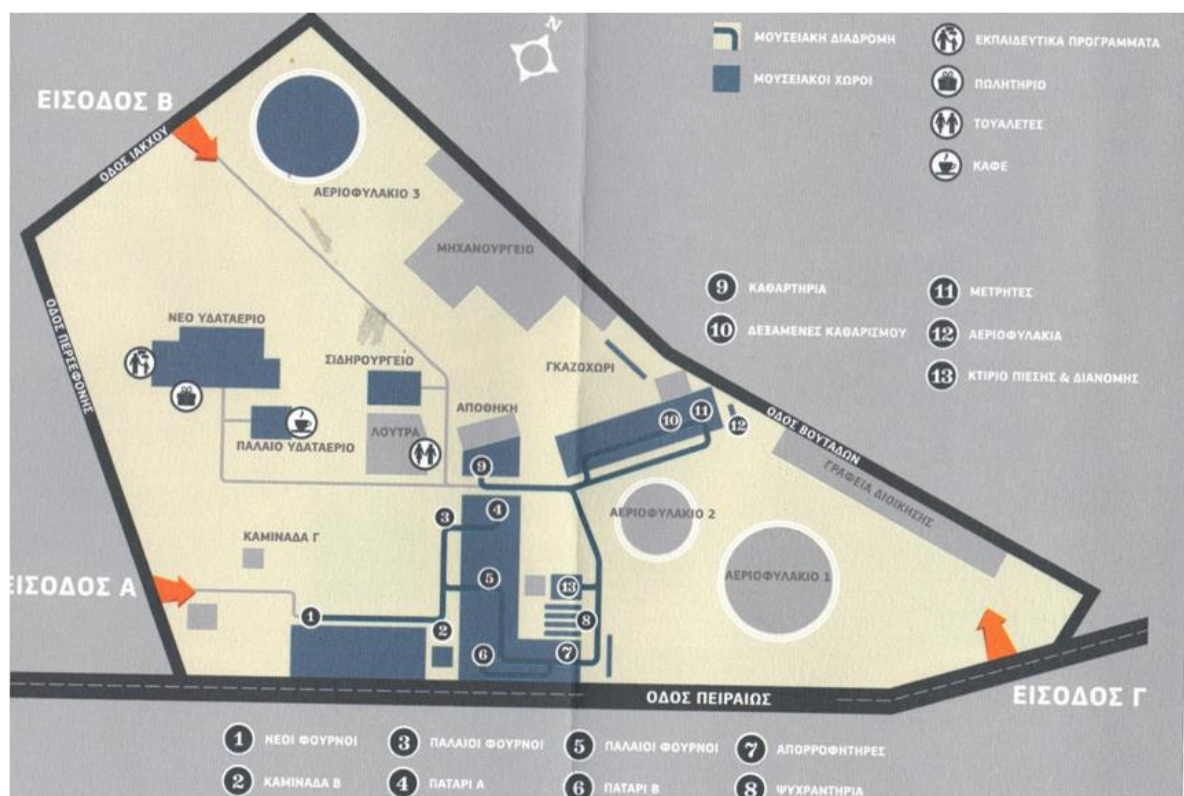
κατοίκων της περιοχής. Εμπλουτίζεται επίσης με αντικείμενα από το ίδιο το εργοστάσιο και διαδραστικές εφαρμογές. Το Βιομηχανικό Μουσείο Φωταερίου αποτελεί το πρώτο βιομηχανικό μουσείο της πρωτεύουσας. Έρχεται να συμπληρώσει το μουσειακό χάρτη της Αθήνας αναδεικνύοντας ένα από τα λίγα σωζόμενα μνημεία βιομηχανικής κληρονομιάς της πόλης.»⁵⁴

Το ΒΜΦ προσφέρει ξεναγήσεις σε σχολικές ομάδες, μεμονωμένους επισκέπτες και οικογένειες, ενώ έχει δημιουργήσει και εκπαιδευτικά προγράμματα για τα σχολεία. Η γενική είσοδος είναι 1 ευρώ ανά άτομο (η τιμή αυξάνεται για τα εκπαιδευτικά προγράμματα), ενώ προσφέρεται οδηγός μουσειακής διαδρομής με την είσοδο στο χώρο. Στους χώρους της Τεχνόπολης υπάρχει καφετέρια για τους επισκέπτες καθώς και το πωλητήριο του μουσείου. Τέλος, εκτός της μόνιμης έκθεσης του ΒΜΦ, το μουσείο οργανώνει περιοδικές εκθέσεις.

⁵⁴Online στο <http://www.technopolis-athens.com/web/guest/museum>

1.2 Η μόνιμη έκθεση του μουσείου

Όπως πληροφορεί ο οδηγός μουσειακής διαδρομής (εικόνα 1), ο οποίος δίνεται με την είσοδο του επισκέπτη στο χώρο, η μουσειακή διαδρομή αποτελείται από 13 στάσεις.

Εικόνα 1 Η μουσειακή διαδρομή

Αρχικά, στη στάση **Νέοι Φούρνοι**, γίνεται μνεία στη βιομηχανική κληρονομιά και τη βιομηχανική αρχαιολογία. Στους φούρνους (κορνούτα⁵⁵) τοποθετήθηκαν κόκκινα φώτα ώστε να φανεί ότι σε εκείνο το σημείο γινόταν η καύση του λιθάνθρακα (εικόνα 2).

⁵⁵ Κορνούτο είναι το στόμιο του φούρνου. Έλαβε την ονομασία του από την αντίστοιχη λέξη της λατινικής, που σημαίνει κέρατο, επειδή το σχήμα του ακολουθεί τη μορφή ενός κεράτου.

Επόμενη στάση είναι η **Καμινάδα Β**, η οποία σηματοδοτεί την αρχή της ξενάγησης. Σε αυτό το σημείο, ο επισκέπτης μαθαίνει για την ιστορία του εργοστασίου, την ανακάλυψη του φωταερίου και τη γραμμή παραγωγής, και βλέπει τους ατμολέβητες Babcock & Wilcox (εικόνα 3).

Η μουσειακή διαδρομή συνεχίζεται στους **Παλαιούς Φούρνους** όπου ο επισκέπτης μαθαίνει για το πρώτο βήμα της παραγωγής του φωταερίου, της απόσταξης του από το λιθάνθρακα. Επίσης, στο χώρο βρίσκεται **διαδραστικό έκθεμα** (εικόνα 4) το οποίο με το πάτημα ενός κουμπιού δείχνει την κίνηση του μηχανικού φτυαριού καθώς και βίντεο στο οποίο παρουσιάζεται η λειτουργία των φούρνων.

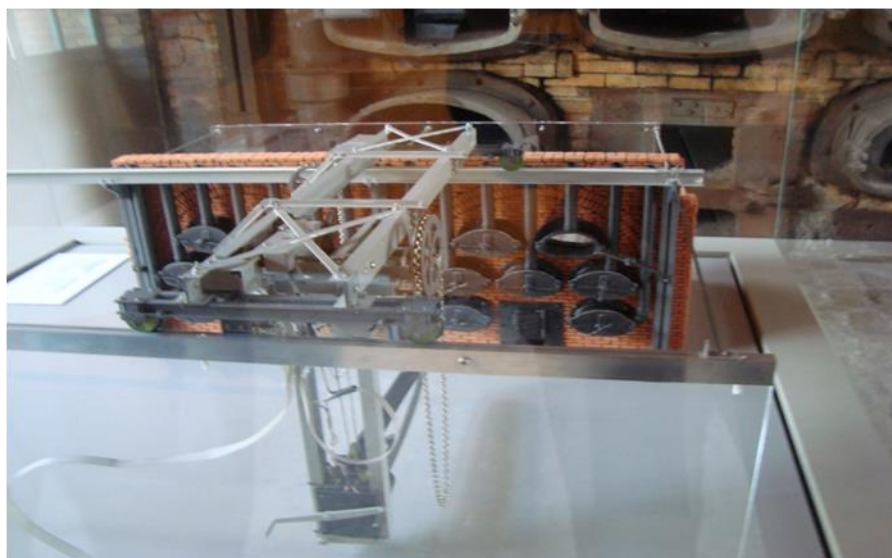
Επόμενη στάση το **Πατάρι Α**, στο οποίο έχει γίνει έκθεση της φωτογραφικής σειράς «Γκάζι» του Ν. Μάρκου. Οι φωτογραφίες απεικονίζουν τον βιομηχανικό εργάτη, τους εργάτες της παραγωγής (θερμαστής, ανθρακέας, σβέστης) και τις δύσκολες συνθήκες εργασίας.

Εικόνα 2 Τα κόκκινα φώτα στους φούρνους

Εικόνα 3 Οι ατμολέβητες Babcock & Wilcox

Εικόνα 4 Διαδραστικό έκθεμα

Στη συνέχεια, ο επισκέπτης ενώ βρίσκεται ακόμα στους **Παλαιούς Φούρνους**, αντικρίζει μια προθήκη στην οποία μαθαίνει για τις ειδικότητες στο εργοστάσιο και τις σχέσεις των εργαζόμενων με τη διοίκηση. Την προθήκη συνοδεύουν στον αριστερό τοίχο κείμενα και συρόμενα συρτάρια (εικόνα 5) τα οποία πληροφορούν για την επιχειρηματικότητα κατά το 19^ο αιώνα, τη διοίκηση του εργοστασίου καθώς και το ρόλο των επιχειρηματιών και των πολιτικών. Τέλος, μέσα στα κορνούτα έχει δυνατότητα να ακούσει **προφορικές μαρτυρίες** (εικόνα 6). Πιο συγκεκριμένα, ο

επισκέπτης παροτρύνεται να εισάγει το χέρι του στο φούρνο· ενεργοποιείται έτσι η συσκευή και ακούγεται προφορική μαρτυρία πρώην εργαζόμενων του εργοστασίου⁵⁶.

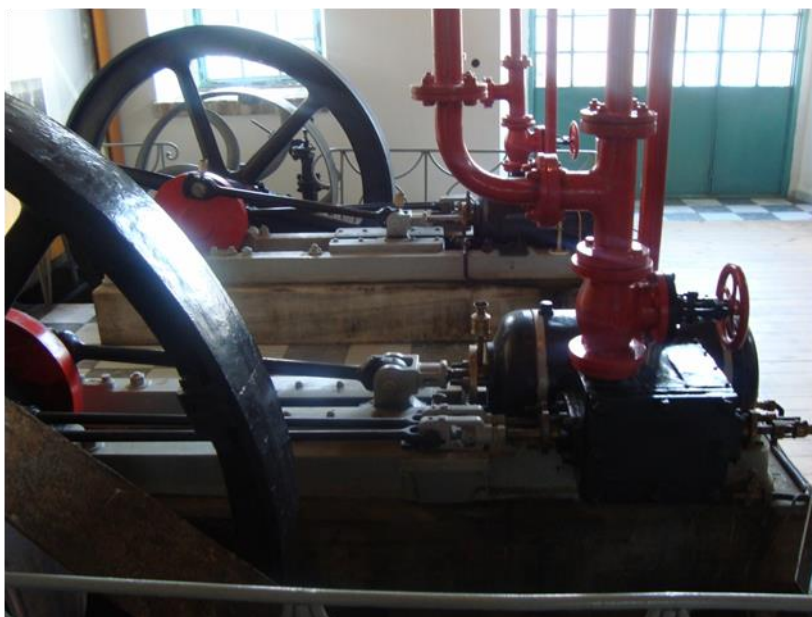
Εικόνα 5 Συρόμενα συρτάκια

Εικόνα 6 Προφορικές μαρτυρίες στα κορνούτα

⁵⁶ Συνέντευξη Γιάννη Στογιαννίδη (βλ. Παράρτημα)

Επόμενη στάση το **Πατάρι Β** με θέμα τη βιομηχανική αρχιτεκτονική και οικοδομική, καθώς και τα εργοστάσια φωταερίου στην Ελλάδα και την Ευρώπη. Ακολουθεί η στάση με **τις ατμομηχανές και τους απορροφητήρες** οι οποίοι τέθηκαν σε λειτουργία μέσω μιας γεννήτριας και χειροκίνητα, έτσι, ώστε ο επισκέπτης να έχει μια βιωματική προσέγγιση του τρόπου λειτουργίας τους⁵⁷. Με το γύρισμα ενός κλειδιού το όλο σύστημα τίθεται σε κίνηση και αποτελεί και αυτό **διαδραστικό έκθεμα** (εικόνα 7).

Εικόνα 7 Διαδραστικό έκθεμα - Ατμομηχανή

⁵⁷ Συνέντευξη Σάκης Χατζηγώγα (βλ. Παράρτημα)

Με την έξοδο από αυτό το χώρο, σειρά έχουν τα **ψυχραντήρια**, 168 σωλήνες ύψους 6 μέτρων οι οποίοι, βρεχόμενοι με νερό, έριχναν τη θερμοκρασία του φωταερίου, ώστε να ξεκινήσει ο καθαρισμός του. Το φωταέριο συνέχιζε την πορεία του στα **καθαρτήρια (εικόνα 8)**, όπου διαχωριζόταν από την πίσσα, την αμμωνία και τη ναφθαλίνη. Το κοινό μαθαίνει πώς γινόταν η εμπορική εκμετάλλευση των παραπροϊόντων του φωταερίου. Στη συνέχεια, η μουσειακή διαδρομή οδηγεί στις **δεξαμενές καθαρισμού**, όπου καθαριζόταν το φωταέριο από το υδρόθειο. Οι δεξαμενές, αρχικά κλειστές, αποκαταστήθηκαν εν μέρει στο εσωτερικό τους, έτσι ώστε ο επισκέπτης να αποκτήσει μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα της διαδικασίας καθαρισμού του φωταερίου από το υδρόθειο⁵⁸ (εικόνα 9). Δίπλα από τις δεξαμενές υπάρχει προβολή βίντεο στον τοίχο (εικόνα 10), η οποία δείχνει τη διαδικασία ανοίγματος του καπακιού της δεξαμενής. Στην έξοδο του κτιρίου, υπάρχουν **οι μετρητές** του όγκου του καθαρού φωταερίου καθώς και το χημείο του εργοστασίου.

⁵⁸ Κουτσουδάκη, Ε. και Φλώρου, Μ. 2013

Εικόνα 8 Πινακίδες μουσειακής διαδρομής

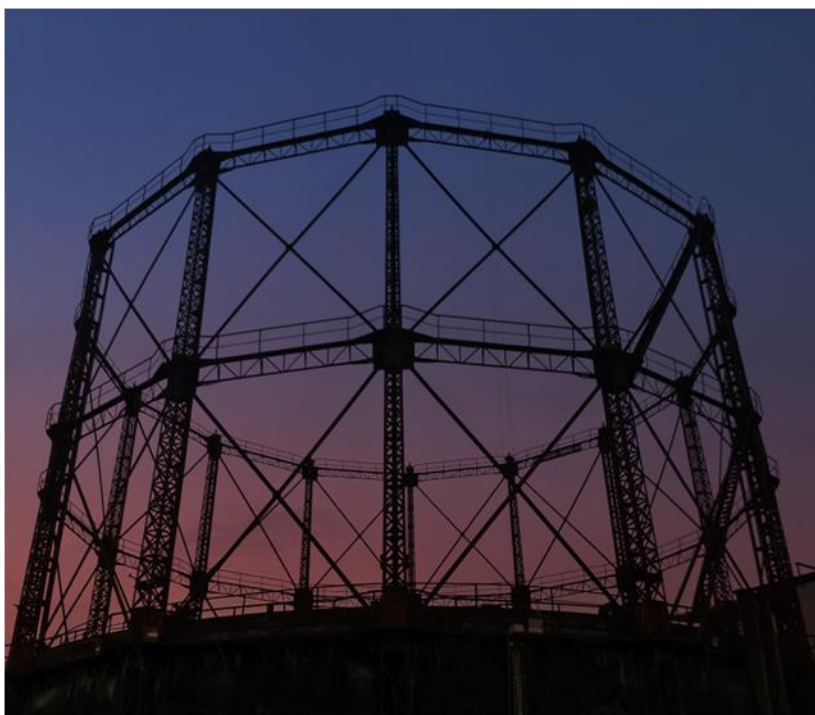
Εικόνα 9 Δεξαμενή καθαρισμού

Εικόνα 10 Προβολή βίντεο

Μετά την έξοδο του επισκέπτη από αυτό το κτίριο, σειρά έχουν τα **αεριοφυλάκια (εικόνα 11)**, οι χώροι αποθήκευσης του φωταερίου και στη συνέχεια το **κτίριο**

πίεσης και διανομής, όπου ρυθμιζόταν η πίεση του φωταερίου και ήταν το κέντρο του δικτύου διανομής του. Επόμενη στάση **το σιδηρουργείο** όπου γίνεται σύντομη αναδρομή στις μορφές ενέργειας από την αρχαιότητα μέχρι τον 19ο αιώνα. Γίνονται ενδιάμεσες αναφορές για τις χρήσεις του φωταερίου και τον ηλεκτρισμό με κατάληξη το φυσικό αέριο. Στον ίδιο χώρο γίνεται αναφορά στην περίοδο αποκατάστασης του εργοστασίου και στη σύγχρονη λειτουργία της Τεχνόπολης ως χώρου πολιτισμού. Τελευταία στάση το **Νέο Υδαταέριο**, όπου προβάλλονται ταινίες για το Γκάζι και σχετικά αποσπάσματα από το αρχείο της Ε.Ρ.Τ., ενώ ο επισκέπτης μαθαίνει παράλληλα για την παραγωγή του υδαταερίου στα μέσα του 20^{ου} αιώνα.

Εικόνα 11 Αεριοφυλάκιο

Σε αυτό το σημείο αξίζει να γίνει μια σύντομη αναφορά στη **μουσειολογική μελέτη**, ώστε να γίνει πιο σαφής πρόθεση της ομάδας εργασίας για τη μόνιμη έκθεση. Η μουσειολογική μελέτη⁵⁹ βασίστηκε σε τέσσερις βασικούς άξονες:

- Την τεχνολογία, με έμφαση στη γραμμή παραγωγής,
- Την ιστορική πληροφορία, με έμφαση στο εργοστάσιο και στην Αθήνα,
- Τις σωζόμενες εγκαταστάσεις του εργοστασίου, συμπεριλαμβανομένων του μηχανολογικού εξοπλισμού και της συλλογής των αντικειμένων και
- Τα πρόσωπα που σχετίστηκαν άμεσα ή έμμεσα με το εργοστάσιο.

Η παρουσίαση αυτών των θεματικών αξόνων γίνεται παράλληλα, αλλά **διακριτά**, σε συγκεκριμένους χώρους του παλιού εργοστασίου που επιλέχθηκαν. Πρόκειται για τις εξωτερικές αυλές του εργοστασίου, καθώς και για τα κτίρια των Παλαιών και των Νέων Φούρνων, τα Καθαρτήρια, τις Δεξαμενές Καθαρισμού και το Κτίριο πίεσης και διανομής του φωταερίου. Η πορεία του επισκέπτη μέσα από αυτούς τους χώρους ακολουθεί τη γραμμή παραγωγής του φωταερίου και διαμορφώνει έναν μουσειακό περίπατο, ο οποίος καταλήγει στο κτίριο του παλαιού Σιδηρουργείου, που λειτουργεί ως ανεξάρτητη εκθεσιακή ενότητα (βλ. παραπάνω).

Σε αυτό το σημείο ολοκληρώνεται η παρουσίαση της μόνιμης έκθεσης του ΒΜΦ. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η αξιολόγηση της, να ερευνηθεί δηλαδή τι εντυπώσεις άφησε στο κοινό καθώς και αν οι στόχοι της ομάδας εργασίας επετεύχθησαν. Στο επόμενο κεφάλαιο η συζήτηση θα επικεντρωθεί στη **μεθοδολογία** της έρευνας κοινού, πώς δηλαδή προσεγγίστηκαν οι επισκέπτες του μουσείου.

⁵⁹ Ibid, 3-4

Κεφάλαιο 2 Μεθοδολογία

2.1 Ομάδες έρευνας και στάδιο αξιολόγησης της έκθεσης

Οι ομάδες που επιλέχθηκαν για την έρευνα ήταν αφενός η **ομάδα εργασίας** του μουσείου και αφετέρου **οι επισκέπτες** του μουσείου.

Η **ομάδα εργασίας** αποτελείται από τα άτομα τα οποία εργάστηκαν για το στήσιμο της έκθεσης και πιο συγκεκριμένα την υπεύθυνη του μουσείου μουσειολόγο Μαρία Φλώρου, τον μηχανολόγο Σάκη Χατζηγώγα, την αρχιτέκτονα και μουσειογράφο Ερατώ Κουτσουδάκη καθώς και τον ιστορικό ερευνητή Γιάννη Στογιαννίδη.

Οι **επισκέπτες** του μουσείου χωρίστηκαν σε τρεις υποκατηγορίες: στις σχολικές ομάδες **παιδιών** (δημοτικού), στις σχολικές ομάδες **εφήβων** (γυμνάσια και λύκεια) και στους **ενήλικες**.

Η έρευνα προσανατολίστηκε σε αυτές τις δύο ομάδες (ομάδα εργασίας και επισκέπτες μουσείου) γιατί στόχος ήταν να αξιολογηθεί αν η έκθεση πέτυχε το σκοπό της. Συνεπώς, έπρεπε καταρχήν να διερευνηθούν οι στόχοι της έκθεσης, όπως αυτοί είχαν οριστεί από την ομάδα εργασίας και στη συνέχεια να διερευνηθεί αν τελικά η έκθεση είχε τα αναμενόμενα αποτελέσματα στο κοινό του μουσείου.

Έγινε μόνο η **ολική αξιολόγηση (summative evaluation)**, εφόσον όταν ξεκίνησε η έρευνα το μουσείο είχε ήδη ανοίξει τις πόρτες του στο κοινό (Ιανουάριος 2013). Συνεπώς, η αξιολόγηση είχε ως στόχο να μελετήσει την συνολική εικόνα της έκθεσης προς τους επισκέπτες της καθώς και να κάνει προτάσεις βελτίωσης όπου κρίθηκε απαραίτητο.

2.2 Μέθοδοι έρευνας και μεθοδολογικά εργαλεία

Ως προς την ομάδα εργασίας του ΒΜΦ επιλέχθηκε η **ποιοτική έρευνα**. Η ποιοτική έρευνα έχει το πλεονέκτημα ότι έχει πιο **ευέλικτη δομή**, γεγονός που επιτρέπει αλλαγές στα ερωτήματα που τίθενται και στον τρόπο συλλογής δεδομένων⁶⁰. Επίσης, βοηθάει στη διαμόρφωση ολικής εικόνας για κάθε περίπτωση.⁶¹

Το μεθοδολογικό εργαλείο⁶² που χρησιμοποιήθηκε για την ποιοτική έρευνα ήταν η **ημιδομημένη⁶³ συνέντευξη εις βάθος**. Η συνέντευξη εις βάθος επιλέχθηκε γιατί εστιάζει στην βαθιά ατομική εμπειρία όπως αυτή εκφράζεται από τα λόγια του ερωτώμενου.⁶⁴ Επίσης, βοηθάει στην συλλογή μεγάλων ποσών δεδομένων γρήγορα, ενώ οι πληροφορίες είναι άμεσα κατανοητές. Ο ερωτώμενος αναπτύσσει τις σκέψεις του ελεύθερα και σε βάθος.⁶⁵ Ο τύπος των ερωτήσεων ήταν **ανοιχτού τύπου**, δίνοντας στον ερωτώμενο την δυνατότητα να αναπτύξει την απάντηση του αυτοβούλως.

Ως προς τους επισκέπτες του μουσείου επιλέχθηκε η **ποσοτική έρευνα** εφόσον κρίθηκε καταλληλότερη στην περίπτωση αυτή, αφού στόχος ήταν να συγκεντρωθεί υλικό από ένα αρκετά **μεγάλο δείγμα** (κάτι για το οποίο δεν ενδείκνυνται οι ποιοτικές μέθοδοι) αλλά και επειδή έπρεπε να εξαχθούν μετρήσιμα, ποσοτικά αποτελέσματα όσον αφορά την επισκεψιμότητα και άλλους δείκτες.

Το μεθοδολογικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε για την ποσοτική έρευνα ήταν τα **ερωτηματολόγια**. Ο λόγος που έγινε αυτή η επιλογή ήταν ότι τα ερωτηματολόγια απαιτούν μικρή επένδυση χρόνου από την πλευρά του ερευνητή, βοηθάνε στην τυποποίηση των στοιχείων, δίνουν τη δυνατότητα να προσεγγιστεί μεγάλη μερίδα κοινού καθώς και το ότι αναλύονται στατιστικά στο τέλος.⁶⁶ Επίσης, **το τυποποιημένο ερωτηματολόγιο** δίνει τη δυνατότητα συλλογής στοιχείων από

⁶⁰ Κυριαζή, 1999, 47

⁶¹ Κυριαζή, 1999, 51-52

⁶² Μεθοδολογικό εργαλείο είναι η επιμέρους ερευνητική μέθοδος που επιλέχθηκε ανάλογα με την περίπτωση

⁶³ Σύνολο προκαθορισμένων ερωτήσεων με περισσότερη ευελιξία ως προς τη σειρά των ερωτήσεων ανάλογα με τον ερωτώμενο (βλ. Ιωσηφίδης, 2003, 40).

⁶⁴ Marshall και Rossman, 1999, 61

⁶⁵ Ιωσηφίδης, 2003, 39

⁶⁶ Κυριαζή, 1999, 99-100

μεγάλο αριθμό ατόμων για τα ίδια θέματα και συνεπώς βοηθάει στη σύγκριση και ποσοτικοποίηση τους.⁶⁷ Τα ερωτηματολόγια ήταν αυτό-συμπληρούμενα, δηλαδή τα συμπλήρωναν οι επισκέπτες στο μουσείο στο τέλος της επίσκεψής τους. Αυτή η διανομή σε πλαίσιο ομαδικό συντόμευσε τη διαδικασία συγκέντρωσής τους και μείωσε το κόστος της έρευνας.

Δημιουργήθηκαν τρία διαφορετικά ερωτηματολόγια, ένα για την κάθε ομάδα επισκεπτών. Αρχικά, δομήθηκε ένα απλό και συνοπτικό ερωτηματολόγιο για την ομάδα των **παιδιών**⁶⁸ το οποίο περιείχε ερωτήσεις κύκλωσης της σωστής απάντησης, ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής, ερωτήσεις απάντησης με Χ και ερωτήσεις κλειστού τύπου με απαντήσεις Ναι/Όχι, Ναι/Έτσι κι έτσι/Όχι. Στο τέλος του ερωτηματολογίου δόθηκε χώρος στον οποίο τα παιδιά μπορούσαν να ζωγραφίσουν ή να γράψουν κάτι (βλ. Παράρτημα). Ο λόγος που έγιναν οι παραπάνω επιλογές ήταν ότι τα παιδιά αυτής της ηλικίας δεν έχουν την αναλυτική ικανότητα να απαντήσουν σε ερωτήσεις ανοικτού τύπου. Μετά από συζήτηση με δασκάλες δημοτικού στο πέρας μια ξενάγησης που έκανε η γράφουσα, προτάθηκε να γίνει ένα ερωτηματολόγιο σύντομο, συνοπτικό, με ερωτήσεις κλειστού τύπου και πολλαπλής επιλογής. Επισημάνθηκε επίσης, ότι πολλοί μαθητές είναι παιδιά με καταγωγή εκτός Ελλάδας, τα οποία δυσκολεύονταν να εκφραστούν στο γραπτό λόγο. Συνεπώς, χρειαζόταν να δημιουργηθεί ένα κείμενο κατανοητό από όλα τα παιδιά.

Στη συνέχεια, δομήθηκε ένα ερωτηματολόγιο για την ομάδα των **εφήβων**⁶⁹ που ήταν σχεδόν παρόμοιο με εκείνο των παιδιών. Η διαφορά του ήταν ότι προστέθηκαν τρεις ερωτήσεις **ανοιχτού** τύπου, οι οποίες είχαν σκοπό να δώσουν τη δυνατότητα στους μαθητές να επεκταθούν με δικούς τους όρους⁷⁰ στο τι τους άρεσε ή δεν τους άρεσε στην επίσκεψη τους αλλά και να κάνουν προτάσεις βελτίωσης. Παράλληλα, αφαιρέθηκε από την τελευταία σελίδα η ενότητα της ζωγραφικής.

Τέλος, δομήθηκε ξεχωριστό ερωτηματολόγιο για την ομάδα των **ενηλίκων**⁷¹ το οποίο ήταν πολύ πιο εμπλουτισμένο από τα προηγούμενα. Αρχικά, προστέθηκαν καινούργιες ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής με στόχο να διερευνήσουν πολλαπλά

⁶⁷ Κυριαζή, 1999, 119-120

⁶⁸ βλ. Παράρτημα κεφ. 2

⁶⁹ βλ. Παράρτημα κεφ. 2

⁷⁰ Κυριαζή, 1999, 127-128

⁷¹ βλ. Παράρτημα κεφ. 2

ζητήματα (π.χ λόγος επίσκεψης) αλλά και αρκετές ερωτήσεις ανοιχτού τύπου για να τους δοθεί η ευκαιρία να εκφραστούν ελεύθερα και πιο αναλυτικά στις απαντήσεις τους. Επίσης, προστέθηκε κλίμακα Likert στις απαντήσεις ώστε να αποτυπωθεί ο βαθμός συμφωνίας ή διαφωνίας τους με κάποια πρόταση.

Τέλος, στην αρχή της κάθε ομάδας ερωτηματολογίων προστέθηκε επεξηγηματική παράγραφος στην οποία ο επισκέπτης πληροφορείτο για την ταυτότητα της γράφουσας καθώς και το λόγο δημιουργίας του ερωτηματολογίου, το στόχο της έρευνας κοινού κλπ. Στο τέλος του ερωτηματολογίου προστέθηκε ένα ευχαριστήριο σημείωμα προς τον επισκέπτη ο οποίος αφιέρωσε το χρόνο του⁷².

2.3 Δοκιμαστική έρευνα

Η δοκιμαστική έρευνα είναι απαραίτητη στην έναρξη της ποσοτικής έρευνας καθώς συμβάλλει στον έγκαιρο εντοπισμό τυχόν **σφαλμάτων**.⁷³ Στην περίπτωση της συγκεκριμένης έρευνας η πρώτη εβδομάδα, στην οποία έγιναν τρεις ξεναγήσεις, ήταν η περίοδος της δοκιμαστικής έρευνας. Τα ερωτηματολόγια μοιράστηκαν μετά το πέρας της ξενάγησης στους μαθητές (δημοτικού, γυμνασίου και λυκείου) και τους εξηγήθηκε τι έπρεπε να συμπληρώσουν. Από την πρώτη φορά που μοιράστηκαν ερωτηματολόγια κρίθηκε ότι έπρεπε να γίνουν αλλαγές στη διατύπωση μίας ερώτησης. Πιο συγκεκριμένα, η ομάδα των παιδιών και των εφήβων στην ερώτηση πολλαπλής επιλογής «Σου αρέσουν κάποια από τα παρακάτω μουσεία; (κύκλωσε)» επαναλάμβανε συχνά την ερώτηση αν πρέπει να κυκλώσουν ένα ή πολλά. Η ομάδα των ενήλικων (στην προκειμένη οι δάσκαλοι και καθηγητές) δεν αντιμετώπισαν κάποιο πρόβλημα με τα ερωτηματολόγια.

Συνεπώς, έγινε η απαραίτητη αλλαγή και στην παρένθεση έγραφε «κύκλωσε όσα θες». Τα ερωτηματολόγια διορθώθηκαν και δεν ξαναπαρουσιάστηκε κάποιο πρόβλημα η απορία.

⁷² Evaluation toolkit for museum practitioners 2008, 31-32

⁷³ Evaluation toolkit for museum practitioners 2008, 142

2.4 Αξιολόγηση της έκθεσης

Η **τελική αξιολόγηση** της μόνιμης έκθεσης του ΒΜΦ προκύπτει από τη σύγκριση των βασικών συμπερασμάτων από την ανάλυση των συνεντεύξεων με την ομάδα εργασίας του ΒΜΦ και από την ανάλυση των ερωτηματολογίων των επισκεπτών του μουσείου. Η βαρύτητα δόθηκε στο κατά πόσο ο αντίκτυπος της έκθεσης στο κοινό ήταν αντίστοιχος με τους αρχικούς στόχους της έκθεσης και τις προθέσεις της ομάδας εργασίας του ΒΜΦ.

2.5 Περιορισμοί της έρευνας

Η πρόθεση της έρευνας κοινού ήταν να προσεγγιστούν όλοι οι επισκέπτες του μουσείου, είτε ήταν σχολικές ομάδες είτε μεμονωμένοι επισκέπτες. Παρ' όλα αυτά, δεν κατέστη δυνατό να προσεγγιστεί η δεύτερη ομάδα καθώς το μουσείο δέχεται μεν έχει πολλές επισκέψεις σχολείων, δεν έχει όμως πολλούς ανεξάρτητους επισκέπτες (είτε ενήλικες, είτε οικογένειες).

Συνεπώς, η πλειονότητα των ερωτηματολογίων δόθηκε σε **σχολεία**. Αρκετά δόθηκαν σε μεμονωμένους επισκέπτες, οι οποίοι όμως επισκέφθηκαν το μουσείο με προτροπή και ξενάγηση της γράφουσας.

Κεφάλαιο 3 Αποτελέσματα έρευνας και συνεντεύξεων

3.1 Αποτελέσματα συνεντεύξεων

Οι συνεντεύξεις στην ομάδα εργασίας έγιναν σε διαφορετικές μέρες, στο χώρο εργασίας του καθενός και καταγράφηκαν με μαγνητόφωνο. Εξάιρεση αποτελεί η συνέντευξη με τον κύριο Σάκη Χατζηγώγα ο οποίος απάντησε στις ερωτήσεις μέσω ηλεκτρονικής αλληλογραφίας. Στο Παράρτημα υπάρχουν όλες οι συνεντεύξεις απομαγνητοφωνημένες. Συνολικά πραγματοποιήθηκαν τέσσερις συνεντεύξεις με τους εξής:

Μαρία Φλώρου: μουσειολόγος και υπεύθυνη του μουσείου. Είχε αναλάβει τη διαχείριση του έργου για την υλοποίηση του ΒΜΦ και την επιμέλεια της μουσειολογικής μελέτης.

Ημερομηνία συνέντευξης: 9/11/2013

Χώρος συνέντευξης: γραφεία ΒΜΦ

Διάρκεια συνέντευξης: 60 λεπτά

Σάκης Χατζηγώγας: μηχανολόγος. Ήταν υπεύθυνος για την αποκατάσταση των μηχανημάτων, καθώς και την έρευνα για την τεχνολογία του φωταερίου και την τεκμηρίωση της γραμμής παραγωγής

Ημερομηνία συνέντευξης: 12/11/2013

Χώρος συνέντευξης: ηλεκτρονικό ταχυδρομείο

***Ερατώ Κουτσουδάκη:** αρχιτέκτον μουσειολόγος, υπεύθυνη για τη μουσειογραφική μελέτη ΒΜΦ)

Ημερομηνία συνέντευξης: 14/11/2013

Χώρος συνέντευξης: Κρίτωνος 10, Παγκράτι

Διάρκεια συνέντευξης: 60 λεπτά

***Γιάννης Στογιαννίδης: ιστορικός ερευνητής. Υπεύθυνος για την ιστορική τεκμηρίωση, τη συλλογή προφορικών μαρτυριών και τη συγγραφή του κειμένου των ξεναγήσεων.**

Ημερομηνία συνέντευξης: 09/11/2013

Χώρος συνέντευξης: Καφετέρια ΒΜΦ

Διάρκεια συνέντευξης: 30 λεπτά

Μετά από την ανάλυση των συνεντεύξεων ενοποιήθηκαν οι κοινές απαντήσεις και προστέθηκαν οι διαφορετικές κάτω από τους άξονες «στόχοι της έκθεσης», «μηνύματα της έκθεσης», «δυνατά σημεία της έκθεσης», «αδύναμα σημεία της έκθεσης» καθώς και «προτάσεις βελτίωσης». Με αυτόν τον τρόπο διερευνήθηκε ποιοι ήταν οι αρχικοί στόχοι της ομάδας εργασίας, ώστε να μπορέσει να γίνει η σύγκριση με τα αποτελέσματα της έρευνας κοινού. Εν τέλει, βγήκαν τα εξής συμπεράσματα:

Στόχοι της έκθεσης:

- 1) Να αναδειχθεί η τεχνολογία και η τεχνολογική εξέλιξη σχετικά με το φωταέριο.
- 2) Να αναδειχθεί η γραμμή παραγωγής.
- 3) Να προσεγγιστεί ο μέσος επισκέπτης.
- 4) Να δοθεί μέσα από απλά βήματα όλη η ιστορία και βιομηχανική ταυτότητα του χώρου με βιωματικό τρόπο.

Μηνύματα της έκθεσης:

- 1) Η μοναδικότητα του χώρου.
- 2) Η σημασία της ιστορίας του χώρου και η πόλη , πως το ένα συνδέεται με το άλλο.
- 3) Τα τεχνολογικά επιτεύγματα του 19^{ου} αιώνα (φωτισμός της πόλης) και γενικότερα ζητήματα τεχνολογικής φύσης (π.χ. τι είναι τα παραπροϊόντα) και πως άλλαξε η ζωή των πολιτών
- 4) Θέματα αρχιτεκτονικής φύσεως όπως η επανάχρηση του μνημείου.
- 5) Το εργοστάσιο είναι μια σύνθετη διαδικασία συμμετοχής πολλών διαφορετικών πόστων τα οποία είναι εξίσου σημαντικά.

Θετικά στοιχεία της έκθεσης (κατά την ομάδα εργασίας):

- 1) Οι φούρνοι, το αεριοφυλάκιο και το σιδηρουργείο που -όπως φαίνεται από τις ξεναγήσεις- εντυπωσιάζουν τον επισκέπτη.
- 2) Η προφορική μαρτυρία, η οποία δίνει μια άλλη διάσταση της ιστορικής πραγματικότητας, αγγίζει σχεδόν όλες τις ηλικίες.
- 3) Το μουσείο έδωσε άλλη διάσταση στο χώρο.
- 4) Η πληθώρα πληροφοριών και το γεγονός ότι δόθηκε ερμηνεία στα πάντα που βλέπει ο επισκέπτης.

Αρνητικά στοιχεία της έκθεσης (κατά την ομάδα εργασίας):

- 1) Ο μουσειακός περίπατος δεν είναι ορατός στον επισκέπτη, είναι ελλιπής η σήμανση.
- 2) Οι κατασκευές με πορτάκια δεν κρίθηκαν επιτυχημένες, ο κόσμος δεν τα ανοίγει.
- 3) Απουσία ζώνης για μικρά παιδιά.
- 4) Τα hands-on εκθέματα δεν είναι πετυχημένα, ο κόσμος δεν ανταποκρίνεται πολύ θερμά.

- 5) Ο αριθμός των κειμένων (κάποιοι κρίνουν ότι η έκθεση χρειαζόταν λιγότερα).
- 6) Η συντήρηση του χώρου, προβλήματα στη λειτουργία μηχανημάτων, διαδραστικών εκθεμάτων κλπ.
- 7) Δεν είναι πετυχημένες οι προβολές με βίντεο.

Προτάσεις βελτίωσης από την ομάδα εργασίας:

- 1) Οι διαδραστικές εφαρμογές για παιδιά και εφήβους είναι περιορισμένες, χρειάζεται περισσότερες ώστε να δραστηριοποιηθούν.
- 2) Η δυνατότητα εμβάθυνσης σε θέματα ιστορικά και τεχνολογικά.
- 3) Η συνολική παρουσίαση της τεχνολογίας σε ένα χώρο-κεντρική έκθεση του Μουσείου.
- 4) Το ψηφιακό υλικό είναι περιορισμένο, χρειάζεται να προστεθεί και άλλο.
- 5) Προσθήκη περισσότερων αντικειμένων από τη συλλογή του μουσείου.
- 6) Προσθήκη παραπάνω φωτογραφικού υλικού.
- 7) Η δημιουργία ζώνης για παιδιά θα γεφυρώσει το χάσμα μεταξύ των ηλικιών των επισκεπτών.

3.2 Αποτελέσματα έρευνας κοινού

Η έρευνα κοινού ξεκίνησε στις 20/11/2013, συνεχίστηκε μέχρι 13/12/2013, σταμάτησε για δύο μήνες λόγω δυσκολίας στη διενέργεια ξεναγήσεων και συνεχίστηκε από τις 19/2/2014 μέχρι και 7/3/2014. Συνολικά δόθηκαν **329 ερωτηματολόγια** εκ των οποίων: 96 σε παιδιά, 177 σε εφήβους και 56 σε ενήλικες. Τα ερωτηματολόγια μοιράζονταν στο τέλος κάθε ξεναγήσης από τη γράφουσα.

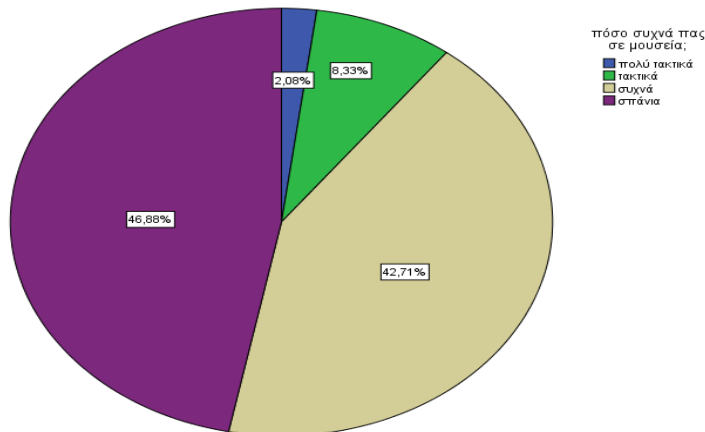
Τα δεδομένα αναλύθηκαν με **το στατιστικό πρόγραμμα IBM SPSS Statistics Data Editor Version 20.**

➤ Αποτελέσματα ερωτηματολογίων παιδιών

* Αρχικά, τα ερωτηματολόγια παιδιών δόθηκαν εξ' ολοκλήρου σε **σχολικές ομάδες** οι οποίες επισκέφθηκαν το ΒΜΦ. Κρίθηκε αδύνατο να προσεγγιστούν⁷⁴ μεμονωμένα παιδιά που επισκέφθηκαν την έκθεση με τους γονείς τους ή με κάποια άλλη ομάδα (εκτός του σχολείου).

* Όλα τα παιδιά δήλωσαν ότι έχουν **ξαναεπισκεφθεί** κάποιο μουσείο στη ζωή τους.

* Όσον αφορά τη **συχνότητα επίσκεψης** σε μουσεία : Όπως φαίνεται και στο **διάγραμμα 1**, το **46,88%** δήλωσε ότι πηγαίνει **σπάνια** σε μουσεία (1-2 φορές το χρόνο), το 42,71% συχνά (κάθε 2-3 μήνες), 8,33% τακτικά (1-3 φορές το μήνα) και 2,08% πολύ τακτικά (1 φορά την εβδομάδα).

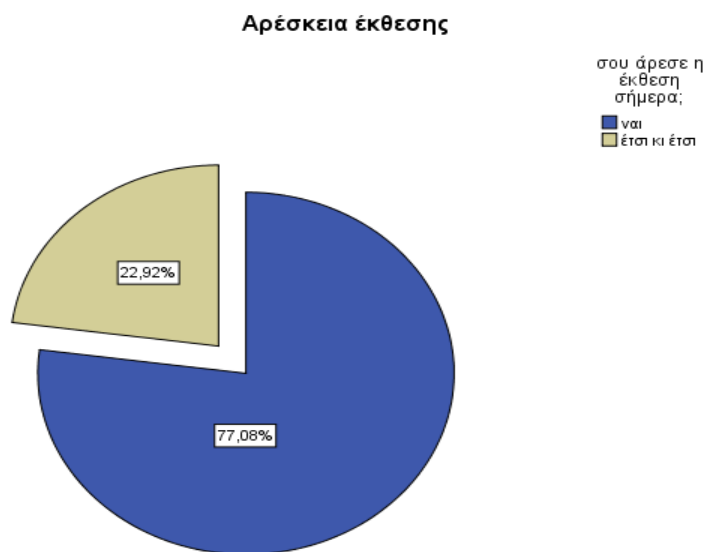
Διάγραμμα 1

* Στην ερώτηση «**Σου αρέσουν κάποια από τα παρακάτω μουσεία;**» το 46% απάντησε τα μουσεία τεχνολογίας, το 42% τα βιομηχανικά, το 42% απάντησε τα

⁷⁴ Υπήρξαν παιδιά που επισκέφθηκαν την έκθεση αλλά ως μέρος εκπαιδευτικού προγράμματος. Συνεπώς, παραλήφθηκαν από την έρευνα.

αρχαιολογικά μουσεία, το 35 % τα μουσεία φυσικής ιστορίας, το 30% τα μουσεία τέχνης, το 28% τα ιστορικά, το 2% τα λαογραφικά μουσεία και τέλος, το 1% απάντησε πως δεν του αρέσουν κανένα από τα παραπάνω μουσεία.

* Στην ερώτηση «**Σου άρεσε η έκθεση σήμερα;**» το **77,1% απάντησε ναι** και το 22,9% απάντησε "έτσι κι έτσι". Δεν υπήρξε απάντηση "όχι". (Διάγραμμα 2)

Διάγραμμα 2

* Για την ερώτηση «**Πόσο σου άρεσαν τα παρακάτω**» κατασκευάστηκε πίνακας που δείχνει την ανταπόκριση των παιδιών:

Πίνακας 1

	ΠΟΛΥ	ΜΕΤΡΙΑ	ΛΙΓΟ
Φούρνοι	65,6%	29,2%	5,2%
Απορροφητήρας και ατμομηχανή	67,7%	27,1%	5,2%
Κτήριο καθαρισμού	53,1%	34,4%	12,5%
Αεριοφυλάκια	57,3%	36,5%	6,3%
Οικιακές συσκευές	58,3%	28,1%	13,5%
Κατασκευές που κουνιούνται	69,8%	24%	6,3%
Κείμενα	25%	32,3%	42,7%
Φωτογραφίες	55,2%	32,3%	12,5%
Βίντεο	55,2%	30,2%	14,6%

Τα αποτελέσματα αυτά είναι **ικανοποιητικά** γιατί δείχνουν, ότι στην πλειοψηφία των παιδιών, άρεσαν πολύ τα βασικά εκθέματα **των στάσεων** της μουσειακής διαδρομής (φούρνοι, απορροφητήρας και ατμομηχανή, κτήριο καθαρισμού, αεριοφυλάκια και οικιακές συσκευές). Επίσης, έκριναν **θετική** την εμπειρία τους με τις κατασκευές που κουνιούνται (άλλος τρόπος να περιγραφούν στα παιδιά τα **διαδραστικά** εκθέματα), τις φωτογραφίες και τα βίντεο που παρακολούθησαν. Αντιθέτως, δήλωσαν ότι τα **κείμενα** τους άρεσαν λίγο.

* Για την ερώτηση «**Σε τι βαθμό έκανες τα παρακάτω**» κατασκευάστηκε πίνακας ο οποίος απεικονίζει τις απαντήσεις τους :

Πίνακας 2

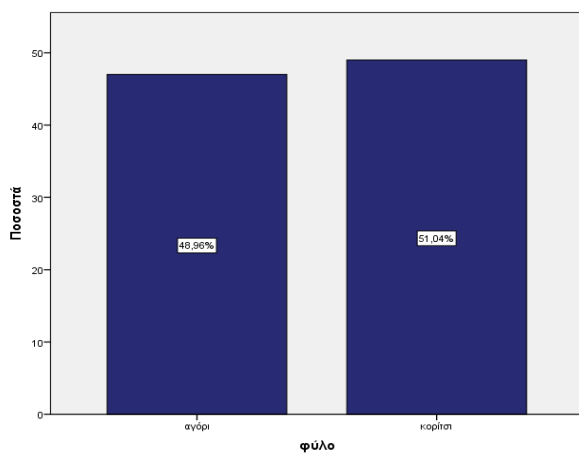
	ΠΟΛΥ	ΜΕΤΡΙΑ	ΛΙΓΟ
Έμαθα πώς γινόταν η παραγωγή του φωταερίου	80,2%	19,8%	-
Έμαθα πως άλλαξε η τεχνολογία με τα χρόνια	74%	21,8%	4,2%
Έμαθα πολλά για τους εργάτες	76%	20,8%	3,2%
Διασκέδασα στο μουσείο	56,3%	33,3%	10,4%
Ακούμπησα μηχανήματα	21%	31%	48%
Είδα βίντεο	34,4%	46,9%	18,7%
Έμαθα γιατί είναι ιδιαίτερος αυτός ο χώρος	67,7%	27,1%	5,2%

Τα αποτελέσματα αυτά δείχνουν σε τι βαθμό τα παιδιά υλοποίησαν τις παραπάνω ενέργειες, οι οποίες αποτελούν **βασικούς στόχους και μηνύματα** της έκθεσης. Η πλειοψηφία των παιδιών θεωρεί ότι έμαθε σε **μεγάλο βαθμό** για την παραγωγή του φωταερίου, την εξέλιξη της τεχνολογίας, τους εργάτες αλλά και την ιδιαιτερότητα του χώρου. Επίσης, δήλωσαν ότι διασκέδασαν στο μουσείο.

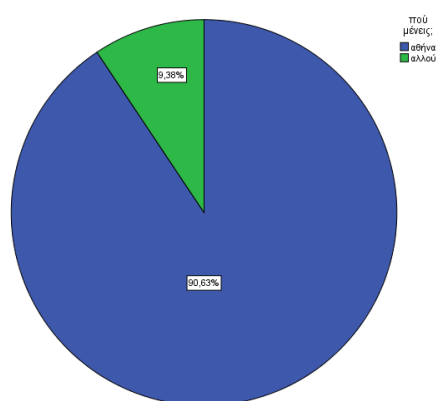
Παρ' όλα αυτά, κατά **48%** θεωρούν ότι ακούμπησαν **λίγο τα μηχανήματα** και κατά **46,9%** ότι είδαν σε **μέτριο βαθμό βίντεο**.

*Τέλος, όσον αφορά **τα δημογραφικά στοιχεία** του δείγματος, αυτά απεικονίζονται στο διάγραμμα 3, 4: Σε ποσοστό **51%** το δείγμα ήταν **κορίτσια** και σε ποσοστό **49%**

αγόρια. Επίσης, το **90,63%** των ερωτηθέντων διαμένει στην **Αθήνα** και το 9,37% εκτός Αθήνας.

Διάγραμμα 3

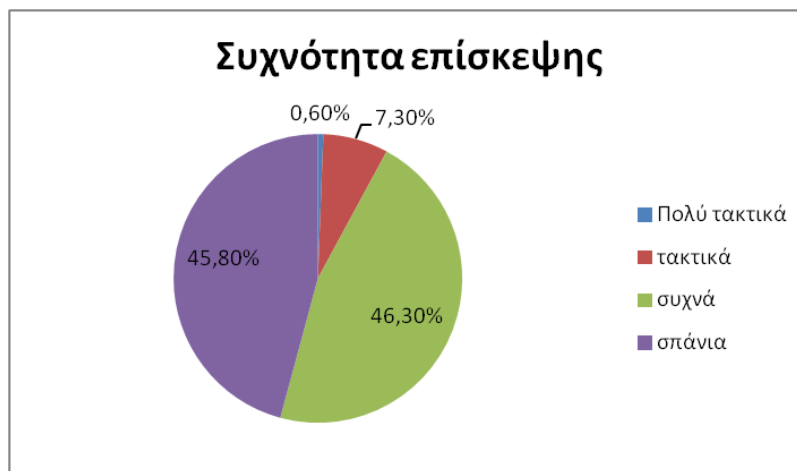
Διάγραμμα 4

➤ Αποτελέσματα ερωτηματολογίων εφήβων

Και σε αυτή την περίπτωση τα ερωτηματολόγια δόθηκαν εξ' ολοκλήρου σε **σχολικές ομάδες** οι οποίες επισκέφθηκαν το ΒΜΦ.

* Όλοι οι έφηβοι δήλωσαν ότι έχουν ξαναεπισκεφθεί κάποιο μουσείο στη ζωή τους.

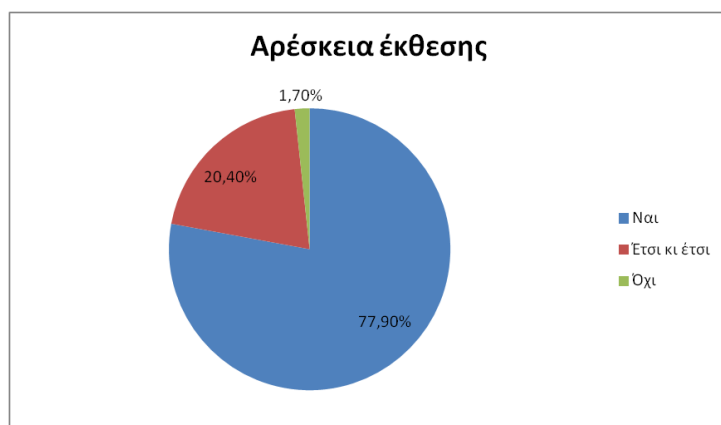
* Όσον αφορά τη **συχνότητα επίσκεψης** σε μουσεία : το **46,3%** δήλωσε ότι **πηγαίνει συχνά** σε μουσεία (κάθε 2-3 μήνες), το 45,8% σπάνια (1-2 φορές το χρόνο), το 7,3% τακτικά (1-3 φορές το μήνα) και το 0,6% πολύ τακτικά (1 φορά την εβδομάδα).

Διάγραμμα 5

* Στην ερώτηση «**Σου αρέσουν κάποια από τα παρακάτω μουσεία;**» το 49,7% απάντησε τα μουσεία τέχνης ,το 42,9% τα αρχαιολογικά μουσεία, το 41,8% τα μουσεία τεχνολογίας, το 31,3% τα βιομηχανικά, το 26,6% τα ιστορικά μουσεία, το 14,7% τα μουσεία φυσικής ιστορίας, το 9,6% τα λαογραφικά μουσεία, και τέλος, το 6,2% απάντησε πως δεν του αρέσουν κανένα από τα παραπάνω μουσεία.

* Στην ερώτηση «**Σου άρεσε η έκθεση σήμερα;**» το **77,9%** απάντησε "**ναι**", το 20,4% απάντησε "**έτσι κι έτσι**" και το 1,7% απάντησε "**όχι**" (Διάγραμμα 8)

Διάγραμμα 6

* Για την ερώτηση «**πόσο σου άρεσαν τα παρακάτω**» κατασκευάστηκε πίνακας που δείχνει την ανταπόκριση των εφήβων:

Πίνακας 3

	ΠΟΛΥ	ΜΕΤΡΙΑ	ΛΙΓΟ
Φούρνοι	67,2%	24,9%	7,9%
Απορροφητήρας και ατμομηχανή	54,3%	36,7%	9%
Κτήριο καθαρισμού	45,2%	37,3%	17,5%
Αεριοφυλάκια	45,2%	39,5%	15,3%
Οικιακές συσκευές	45,2%	37,9%	16,9%
Διαδραστικά εκθέματα	37,9%	42,5%	17,8%
Κείμενα	28,2%	39%	39,8%
Φωτογραφίες	54,8%	33,9%	11,3%
Βίντεο	53,7%	35,6%	10,7%

Τα αποτελέσματα αυτά είναι **ικανοποιητικά** γιατί δείχνουν, ότι στην πλειονοψηφία των εφήβων, άρεσαν τα βασικά εκθέματα **των στάσεων** της μουσειακής διαδρομής (φούρνοι, απορροφητήρας και ατμομηχανή, αεριοφυλάκια, κτίριο καθαρισμού και οικιακές συσκευές). Επίσης, έκριναν **θετική** την εμπειρία τους με τις φωτογραφίες και τα βίντεο που παρακολούθησαν.

Αντιθέτως, δήλωσαν ότι τα **κείμενα** τους άρεσαν λίγο και τα **διαδραστικά εκθέματα** σε μέτριο βαθμό.

* Για την ερώτηση «**Σε τι βαθμό έκανες τα παρακάτω**» κατασκευάστηκε πίνακας ο οποίος απεικονίζει τις απαντήσεις τους:

Πίνακας 4

	ΠΟΛΥ	ΜΕΤΡΙΑ	ΛΙΓΟ
Έμαθα πώς γινόταν η παραγωγή του φωταερίου και ποια η χρησιμότητα του.	69%	28,2%	2,8%
Έμαθα για την εξέλιξη της τεχνολογίας με την πάροδο των χρόνων.	63,8%	32,2%	4%
Έμαθα τη σημασία της δουλειάς των εργατών και τις συνθήκες εργασίας.	72,3%	23,7%	4%
Βρήκα την επίσκεψη διασκεδαστική.	60%	28,1%	11,9%
Ασχολήθηκα με τα διαδραστικά εκθέματα	28,8%	48,6%	22,6%
Παρακολούθησα βίντεο	33,9%	45,5%	20,3%
Έμαθα για τη μοναδικότητα του χώρου	63,2%	32,8%	4%

Τα αποτελέσματα αυτά δείχνουν σε τι βαθμό οι έφηβοι υλοποίησαν τις παραπάνω ενέργειες, οι οποίες αποτελούν **βασικούς στόχους και μηνύματα** της έκθεσης. Η πλειονοψηφία των εφήβων θεωρεί ότι έμαθε σε **μεγάλο βαθμό** για την παραγωγή του

φωταερίου, την εξέλιξη της τεχνολογίας, τους εργάτες αλλά και την ιδιαιτερότητα του χώρου. Επίσης, δήλωσαν ότι διασκέδασαν σε μεγάλο βαθμό στο μουσείο.

Παρ' όλα αυτά, κατά **48,6%** θεωρούν ότι ασχολήθηκαν σε **μέτριο** βαθμό με τα **διαδραστικά εκθέματα** και κατά **45,5%** ότι παρακολούθησαν σε **μέτριο** βαθμό **βίντεο**.

*Στις ερωτήσεις «**Τι σου άρεσε περισσότερο στην έκθεση;**», «**Τι σου άρεσε λιγότερο στην έκθεση;**» και «**Θες να κάνεις προτάσεις βελτίωσης;**» έγινε ανάλυση περιεχομένου. Αρχικά ομαδοποιήθηκαν οι απαντήσεις ανάλογα με την κατηγορία στην οποία ανήκουν και στη συνέχεια ποσοτικοποιήθηκαν. Τα ποσοστά εκφράζουν τη συχνότητα εμφάνισης μια απάντησης προς το σύνολο των ατόμων που **απάντησαν** στην εν λόγω ερώτηση, όχι στο σύνολο όλων των ερωτηματολογίων.

« **Τι σου άρεσε περισσότερο στην έκθεση;**»

1) Στάσεις επίσκεψης:

Φούρνοι	50%
Μηχανήματα	25%
Αεριοφυλάκια	20%
Απορροφητήρες	20%
Κτήριο καθαρισμού	12%
Οικιακές συσκευές	8%
Καμινάδες	8%
Ψυγραντήρια	4%

2) Στοιχεία επίσκεψης:

Πρωτοτυπία έκθεσης	Η ξενάγηση
10%	23%

«Τι σου άρεσε λιγότερο στην έκθεση;»

1) Στάσεις της επίσκεψης:

Όχι πολλά video	10%
Κείμενα	7%
Οικιακές συσκευές	6%
Κτίριο καθαρισμού	6%
Ατμομηχανή	2,5%

2) Στοιχεία της επίσκεψης:

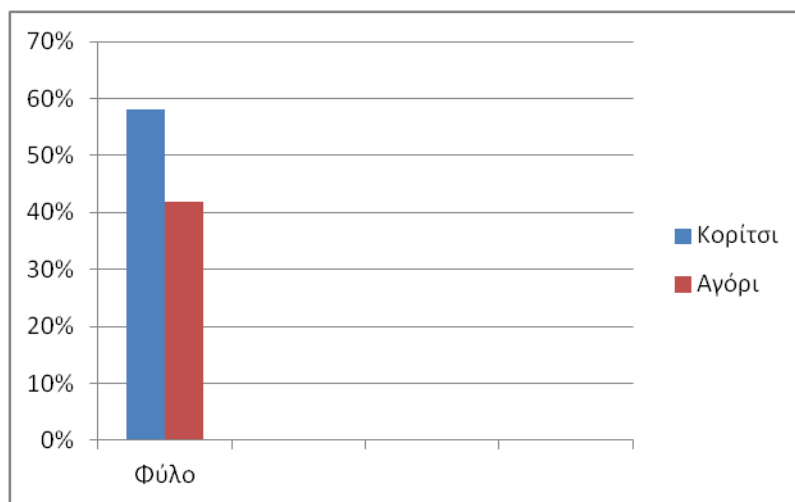
Συνθήκες εργασίας	Η μυρωδιά
30%	30%

«Θέλεις να κάνεις προτάσεις βελτίωσης;»

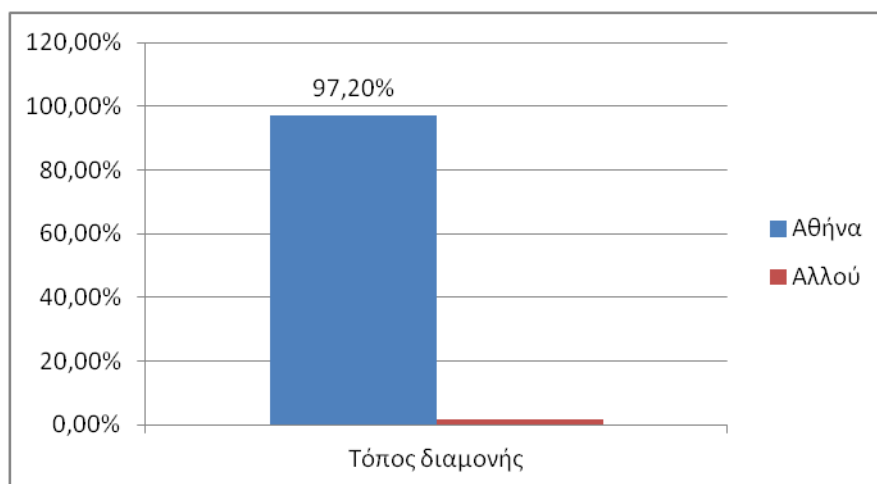
- περισσότερα διαδραστικά εκθέματα 30%
- περισσότερα βίντεο 30%

- στις αίθουσες με βίντεο να υπάρχει λιγότερος φωτισμός ώστε να φαίνονται καλύτερα τα βίντεο 20%
- περισσότερα εκθέματα 20%

*Τέλος, όσον αφορά **τα δημογραφικά στοιχεία** του δείγματος, αυτά απεικονίζονται στο διάγραμμα 7 και διάγραμμα 8. Σε ποσοστό **58,2%** το δείγμα ήταν **κορίτσια** και σε ποσοστό 41,8% αγόρια, ενώ το **97,2%** των ερωτηθέντων διαμένει στην **Αθήνα** και το 1,7% εκτός Αθήνας

Διάγραμμα 7

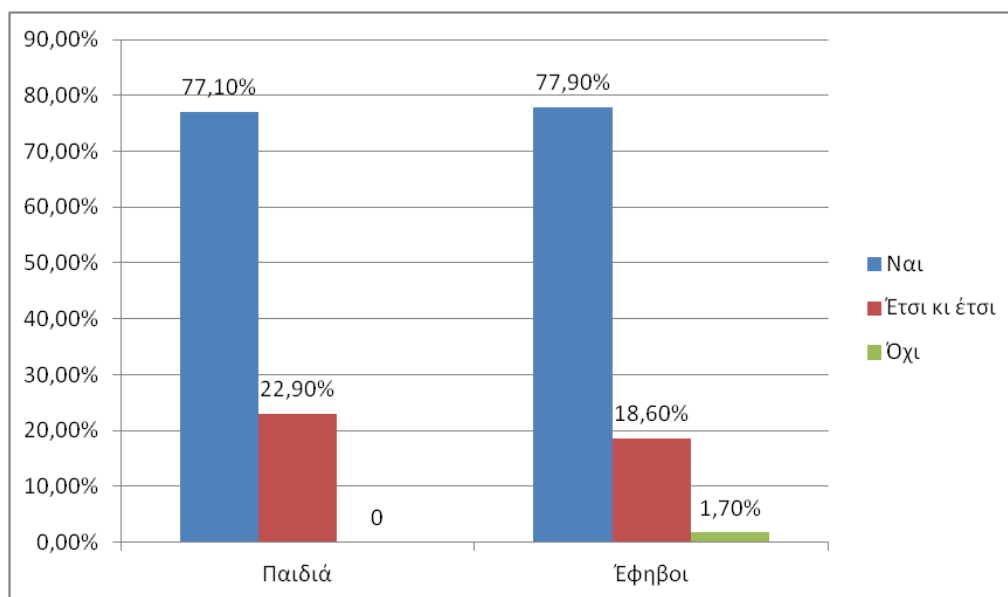

Διάγραμμα 8

➤ Σύγκριση παιδιών και εφήβων

*Αρχικά, το δείγμα και των δύο ομάδων αποτελούσαν αποκλειστικά **μαθητές** σχολείων, οι οποίοι επισκέφθηκαν την έκθεση του ΒΜΦ με τους δασκάλους/καθηγητές τους.

*Τα επίπεδα **αρέσκειας** της έκθεσης είναι παρόμοια στις δύο αυτές ομάδες, όπως φαίνεται στο διάγραμμα:

Διάγραμμα 9

*Με την σύγκριση των αποτελεσμάτων των ερωτήσεων **«πόσο σου άρεσαν τα παρακάτω;»** (Πινάκας 1, Πινάκας 3) γίνεται φανερή μια **σύγκλιση** στις απόψεις των παιδιών και των εφήβων. Αμφότερες ομάδες, δήλωσαν ότι τα εκθέματα των **στάσεων** της μουσειακής διαδρομής τους ικανοποίησαν σε **μεγάλο βαθμό**· αντιθέτως, τα **κείμενα** τους άρεσαν σε **μικρό βαθμό**.

*Στη συνέχεια, με τη σύγκριση των αποτελεσμάτων των ερωτήσεων **«σε τι βαθμό έκανες τα παρακάτω»** γίνεται φανερή μια **ακόμη σύγκλιση** μεταξύ των απαντήσεων των παιδιών και των εφήβων. Και οι δύο αυτές ομάδες κοινού δήλωσαν ότι ασχολήθηκαν σε **μέτριο έως και λίγο βαθμό** με τα **διαδραστικά εκθέματα** και ότι παρακολούθησαν **βίντεο** σε **μέτριο** βαθμό.

Από τα παραπάνω γίνεται εμφανές πως οι δύο αυτές ομάδες κινούνται σε **παραπλήσια επίπεδα** ικανοποίησης και απαντήσεων. Επίσης, οι στόχοι της ομάδας εργασίας έχουν επιτευχθεί, με την **εξαίρεση** της μέτριας έως και μικρής ενασχόλησης με τα διαδραστικά εκθέματα και την παρακολούθηση βίντεο.

➤ **Αποτελέσματα ερωτηματολογίων ενηλίκων**

*Στην ερώτηση «**Με ποιον επισκεφθήκατε την έκθεση;**», το **64,6%** απάντησε «**σχολική επίσκεψη**», το 16,1% «**με άλλους ενήλικες**», το 14,3% «**ατομικά**», 2% με την «**οικογένεια**» του, 2% με το «**ζευγάρι**» του και 2% με «**γκρουπ επισκεπτών**».

Αυτό το υψηλό ποσοστό (64,6%) επισκεψιμότητας εκ μέρους των **σχολείων**, είναι εν δυνάμει **επιβλαβές** για το ΒΜΦ καθώς δείχνει ότι το μουσείο αφενός βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στις ξεναγήσεις. αφετέρου ότι το ενήλικο κοινό του είναι οι καθηγητές που συνοδεύουν τα παιδιά. Οι μεμονωμένοι επισκέπτες δηλαδή του μουσείου, αποτελούν **μειοψηφία**.

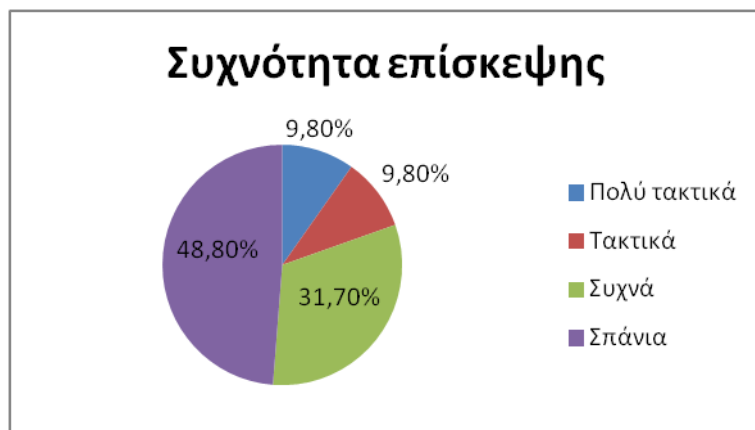
*Για την ερώτηση «**Σε ποιο βαθμό προτιμάτε κάθε μία από τις παρακάτω δραστηριότητες για τον ελεύθερο χρόνο σας;**» κατασκευάστηκε πίνακας:

Πίνακας 5

	ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ	ΠΟΛΥ	ΜΕΤΡΙΑ	ΛΙΓΟ	ΚΑΘΟΛΟΥ
α)κινηματογράφο	26,8%	55,4%	10,7%	5,4%	1,8%
β) θέατρο	30,4%	28,6%	21,4%	16,1%	3,6%
γ) εκθέσεις-μουσεία	23,2%	33,9%	16,1%	25%	1,8%
δ) βόλτα	62,5%	30,4%	7,1%	-	-
ε) πάρκα ψυχαγωγίας	14,3%	32,1%	28,6%	14,3%	8,9%
στ) ψώνια	19,6%	28,6%	26,8%	17,9%	7,1%
ζ) διάβασμα	44,6%	28,6%	21,4%	3,6%	1,8%
η) αθλητισμός	26,8%	21,4%	21,4%	16,1%	12,5%
θ) παρέα με φίλους	69,6%	23,2%	7,1%	-	-

Τα παραπάνω αποτελέσματα δείχνουν πως το ενήλικο κοινό του μουσείου προτιμάει σε πάρα πολύ μεγάλο βαθμό κατά **69,6% την "παρέα με φίλους"** για τον ελεύθερο χρόνο του και κατά **62,5% την "βόλτα"**. Γίνεται δηλαδή σαφές πώς η επίσκεψη μιας έκθεσης σε μουσείο δεν είναι στα πρωταρχικά ενδιαφέροντα του κοινού του ΒΜΦ.

* Στην ερώτηση **«Πόσο συχνά επισκέπτεστε μουσεία;»** όπως φαίνεται και στο Διάγραμμα 10, το **48,8%** απάντησε **«Σπάνια»**, το 31,7% **«Συχνά»**, το 9,8% **«Τακτικά»** και το 9,8% **«Πολύ τακτικά»**.

Διάγραμμα 10

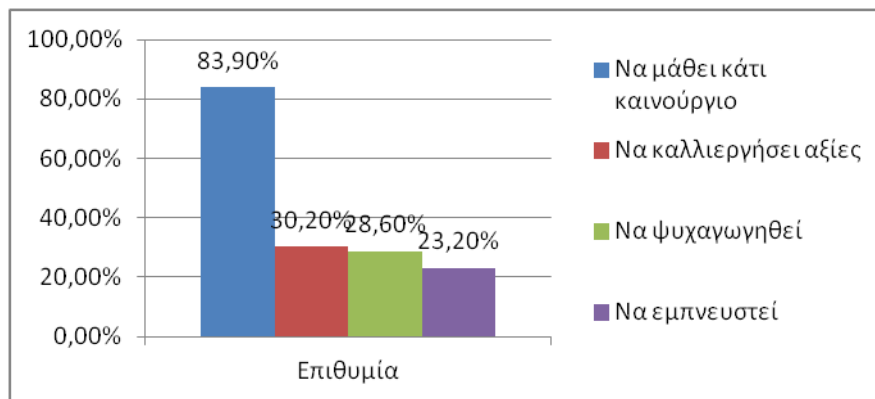
Τα παραπάνω αποτελέσματα συνάδουν με την προηγούμενη ερώτηση στην οποία έγινε σαφές ότι η επίσκεψη σε μουσείο δεν ανήκει στα πρωταρχικά ενδιαφέροντα του κοινού του ΒΜΦ.

*Στην ερώτηση **«Προτιμάτε συγκεκριμένα είδη μουσείων;»**, το **61%** δήλωσε τα **μουσεία τέχνης**, το **48,8%** τα αρχαιολογικά μουσεία, το **31,7%** τα μουσεία τεχνολογίας, το **29,3%** τα ιστορικά, το **29,3%** προτιμάει τα βιομηχανικά μουσεία, το **22%** τα μουσεία φυσικής ιστορίας και το **17,1%** τα λαογραφικά μουσεία.

Όπως γίνεται αντιληπτό σε αυτή την ερώτηση, μια μικρή μερίδα του ενήλικου κοινού (περίπου το 1/3) προτιμάει τα βιομηχανικά μουσεία. Το ποσοστό αυτό είναι εν

μέρει αναμενόμενο, καθώς στην Ελλάδα υπάρχουν ελάχιστα βιομηχανικά μουσεία, οπότε ο επισκέπτης δεν είναι εξοικειωμένος με αυτά.

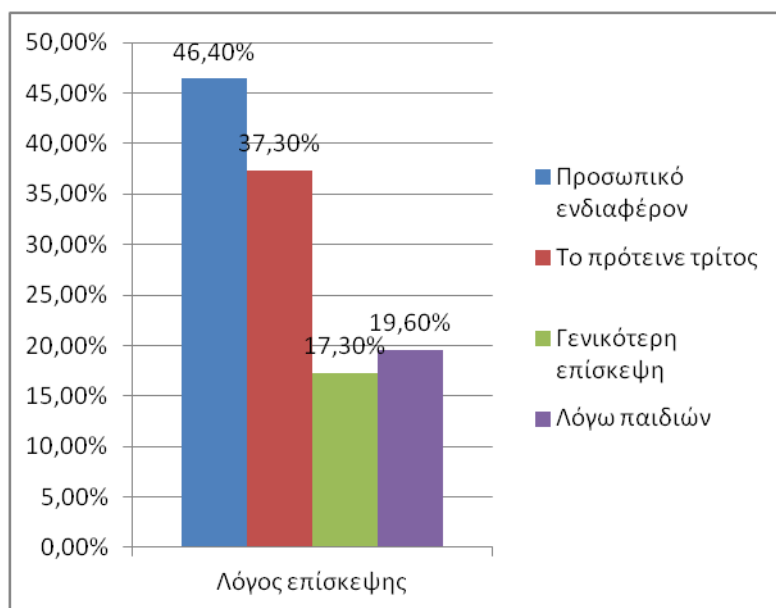
*Στην ερώτηση «**Τι επιθυμείτε από μια επίσκεψη σε κάποια έκθεση ή σε μουσείο;**» το **83,9%** απάντησε ότι θέλει «**να μάθει κάτι καινούργιο**», το 30,2% να «**καλλιεργήσει αξίες**», το 28,6% να «**ψυχαγωγηθεί**», και το 23,2% να «**εμπνευστεί**». (Διάγραμμα 11)

Διάγραμμα 11

Το υψηλό αυτό ποσοστό (83,9%) είναι αρκετά ενδιαφέρον, καθώς δείχνει ότι η **μάθηση** είναι πολύ σημαντική για τους επισκέπτες του μουσείου. Δεν έρχονται στην έκθεση απλώς για να διασκεδάσουν, έρχονται και γιατί θέλουν να μάθουν κάτι καινούργιο.

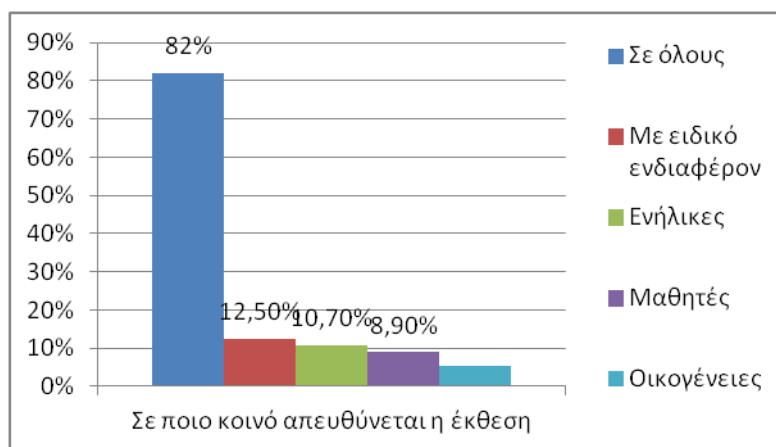
* Στην ερώτηση «**Για ποιον/ους λόγους ήρθατε στην έκθεση του ΒΜΦ;**», όπως φαίνεται και στο διάγραμμα 12, το **46,4%** ήρθε από «**προσωπικό ενδιαφέρον για το μουσείο**», το 37,3% λόγω του ότι το «**πρότεινε κάποιος τρίτος**», το 17,3 % λόγω «**γενικότερης επίσκεψης στην Τεχνόπολη**» και το 19,6% για «**τα παιδιά που συνόδευε**». Να επισημανθεί πως κανείς δεν απάντησε ότι επισκέφθηκε το ΒΜΦ λόγω «**διαφήμισης στα social media**».

Διάγραμμα 12

Σε αυτό το σημείο αξίζει να σχολιαστεί το γεγονός πως δεν υπήρξε απάντηση που να σχετίζεται με τη **διαφήμιση** του ΒΜΦ στα social media (Facebook)· κάτι τέτοιο σημαίνει πως η παρουσία του στον κυβερνοχώρο είναι **αδύναμη και αποσπασματική** και δεν έχει καταφέρει να συσπειρώσει κόσμο και να τον προσελκύσει προς μια ενδεχόμενη επίσκεψη.

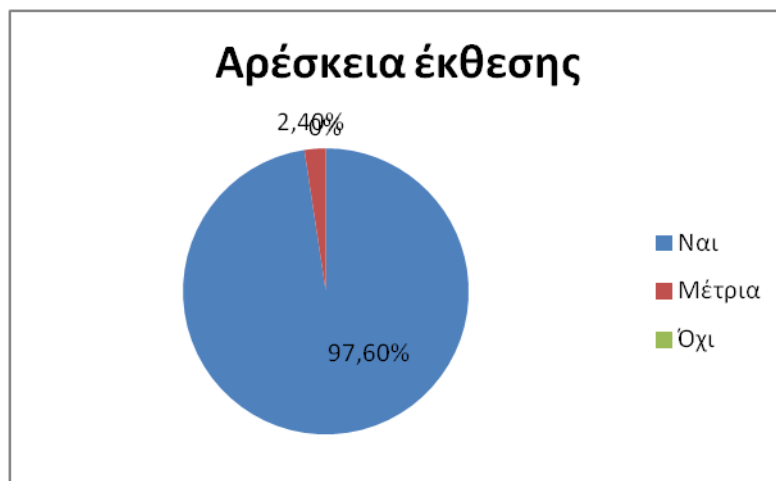
*Στην ερώτηση «**Σε ποιο κοινό νομίζετε ότι απευθύνεται η έκθεση;**» όπως φαίνεται και στο διάγραμμα 17, το **82%** θεωρεί ότι αφορά «**όλους ανεξαρτήτως**», το 12,5%, ότι αφορά «κοινό με ειδικό ενδιαφέρον», το 10,7% ότι αφορά «ενήλικες», το 8,9% «μαθητές» και το 5,4 % ότι απευθύνεται αποκλειστικά σε «οικογένειες».

Διάγραμμα 13

Το παραπάνω υψηλό ποσοστό (82%) είναι ιδιαίτερα **θετικό**, καθώς δείχνει ότι η **πλειοψηφία του κόσμου** θεωρεί ότι η μόνιμη έκθεση απευθύνεται σε **όλους** ανεξαρτήτως τους επισκέπτες. Συνεπώς, ένας **βασικός στόχος** της έκθεσης, το να απευθύνεται δηλαδή στο μέσο επισκέπτη, επετεύχθη.

*Στην ερώτηση «**Σε ποιο βαθμό βρήκατε ικανοποιητική την επίσκεψη σας σήμερα;**» το **97,6%** απάντησε «**Ναι**» και το **2,4%** απάντησε «**Μέτρια**». Δεν υπήρξε απάντηση «**όχι**». (Διάγραμμα 14)⁷⁵

Διάγραμμα 14

* Στις ερωτήσεις «**Τι σας άρεσε στην έκθεση;**», «**Τι δεν σας ικανοποίησε στην έκθεση;**», «**Ποια πιστεύετε ότι είναι τα κύρια μηνύματα της έκθεσης;**» έγινε ανάλυση περιεχομένου. Αρχικά ομαδοποιήθηκαν οι απαντήσεις ανάλογα με την κατηγορία στην οποία ανήκουν και στη συνέχεια ποσοτικοποιήθηκαν.

⁷⁵ Οι αρχικές απαντήσεις σε αυτή την ερώτηση ήταν Απόλυτα-Πολύ-Μέτρια-Λίγο-Καθόλου. Παρ' όλα αυτά, για να διευκολυνθεί η τελική σύγκριση των απαντήσεων των ενηλίκων με τις απαντήσεις των παιδιών-εφήβων, αυτές απλοποιήθηκαν στο Ναι-Μέτρια-όχι, όπως δηλαδή οι απαντήσεις των άλλων ομάδων. Οι απαντήσεις Πολύ-Λίγο συνενώθηκαν δηλαδή στα άκρα. Το "πολύ" θεωρήθηκε "Ναι" και το "λίγο", "Όχι".

Τα ποσοστά εκφράζουν τη συχνότητα εμφάνισης μια απάντησης προς το σύνολο των ατόμων που απάντησαν στην εν λόγω ερώτηση, όχι το σύνολο όλων των ερωτηματολογίων.

«Τι σας άρεσε στην έκθεση;»

Στάσεις της επίσκεψης:

Οι φούρνοι και η ατμομηχανή 8%

Στοιχεία της έκθεσης:

Η ξενάγηση	60%
Η διατήρηση του εξοπλισμού και η επίδειξη των μηχανημάτων	10%
Τα διαδραστικά εκθέματα	10%
Το στήσιμο της έκθεσης	5%
Η αναδρομή στο παρελθόν και η ιστορία του χώρου, η σύνδεση με την ιστορία της πόλης	2%
Ιδιαίτερο μουσείο και χώρος	7%
Η ιστορία του φωταερίου	5%
Ότι είναι αυθεντικό εργοστάσιο	2%

«Τι δεν σας ικανοποίησε στην έκθεση;»

Ελλιπής σήμανση	50%
Η μυρωδιά	20%
Περιορισμένη διαδραστικότητα	20%
Λίγες οι πληροφορίες	5%
Λίγα τα κείμενα	4%
Δεν υπάρχει φύλαξη στους χώρους	4%
Δεν μπαίνεις σε όλους τους χώρους	4%
Λίγα τα video	4%

«Ποια πιστεύετε ότι είναι τα κύρια μηνύματα της έκθεσης;»

Οι δύσκολες συνθήκες εργασίας	50%
Ο τρόπος παραγωγής και διανομής του φωταερίου	20%
Η ιστορία της τεχνολογίας	16%
Η ιστορία της Αθήνας και η σχέση του εργοστασίου με την πόλη	10%
Η προσφορά των εργατών	5%
Η εφευρετικότητα του ανθρώπου για τη βελτίωση της ζωής του	3%
Η επανάχρηση του μουσείου	2%

* Για την ερώτηση «**Σε ποιο βαθμό κάνατε τα παραπάνω**» κατασκευάστηκε πίνακας στον οποίο απεικονίζονται τα ποσοστά απαντήσεων των ερωτούμενων:

Πίνακας 6

	ΑΠΟΛΥΤΑ	ΠΟΛΥ	ΜΕΤΡΙΑ	ΛΙΓΟ	ΚΑΘΟΛΟΥ
Νιώσατε ότι συνδεθήκατε με το χώρο	26,8%	57,5%	12,5%	3,6%	-
Νιώσατε ότι συνδεθήκατε με τους εργάτες	21,4%	48,2%	26,8%	3,6%	
Κατανοήσατε την παραγωγική διαδικασία	41%	53,6%	5,4%	-	-
Καταλάβατε τη μοναδικότητα του χώρου	55,4%	35,7%	8,9%	-	-
Μάθατε πώς συνδέεται η ιστορία του εργοστασίου με αυτήν της πόλης	53,6%	39,3%	3,6%	-	-
Μάθατε για τα τεχνολογικά επιτεύγματα του 19 ^{ου} αιώνα και πώς αυτά επηρέασαν τους πολίτες της Αθήνας.	37,5%	48,2%	12,5%	1,8%	

Τα αποτελέσματα αυτά είναι **ικανοποιητικά** γιατί δείχνουν, ότι **οι βασικοί στόχοι και μηνύματα της έκθεσης** του ΒΜΦ, όπως αυτά αναδύθηκαν από τις συνεντεύξεις με την ομάδα εργασίας, **επετεύχθησαν σε μεγάλο ως και πολύ μεγάλο βαθμό.**

*Για την ερώτηση «**Σε ποιο βαθμό σας ικανοποίησαν τα παρακάτω;**» κατασκευάστηκε πίνακας στον οποίο απεικονίζονται τα ποσοστά απαντήσεων των ερωτούμενων:

Πίνακας 7

	ΑΠΟΛΥΤΑ	ΠΟΛΥ	ΜΕΤΡΙΑ	ΛΙΓΟ	ΚΑΘΟΛΟΥ
Τα μηνύματα της έκθεσης είναι κατανοητά	53,6%	43%	3,4%	-	-
Δόθηκε ερμηνεία σε ό,τι είδατε	59%	30,4%	10,6%	-	-
Πήρατε όσες πληροφορίες θέλατε.	55,4%	31,6%	13%	-	-
Η έκθεση ανταποκρίθηκε στα ενδιαφέροντα σας.	42,5%	37,5%	20%	-	-
Η σήμανση στο χώρο είναι κατανοητή	24,6%	30%	40%	5,4%	-

Οι παραπάνω απαντήσεις είναι **ικανοποιητικές** καθώς δείχνουν ότι σε μεγάλο έως και πολύ μεγάλο βαθμό, η έκθεση **ικανοποίησε** τους επισκέπτες. Είτε σε επίπεδο μετάδοσης μηνυμάτων, είτε ερμηνείας και πληροφοριών, οι ενήλικες επισκέπτες δήλωσαν ότι η εμπειρία τους ήταν **αρκετά θετική**. Εξαίρεση αποτελεί η σήμανση, η οποία ήταν κατανοητή σε μέτριο βαθμό.

*Όσον αφορά την ερώτηση «**Διαβάσατε αρκετά από τα κείμενα της έκθεσης;**», το **69,6%** απάντησε «**Ναι**», ενώ το 30,4% απάντησε «**όχι**».

Από αυτούς που απάντησαν *θετικά*, το **63,3%** δήλωσε ότι συμβάλλουν στην καλύτερη κατανόηση της έκθεσης κατά «**Πάρα πολύ**», το 34,6 % «**Πολύ**» και το 2,1% «**Λίγο**».

*Όσον αφορά την ερώτηση «**Διαβάσατε το φυλλάδιο που σας δόθηκε κατά την είσοδο σας στο μουσείο;**»⁷⁶, το 59% απάντησε «**Ναι**», ενώ το 41% απάντησε «**Όχι**».

Από αυτούς που απάντησαν *θετικά*, το **50%** δήλωσε ότι συμβάλλει στην καλύτερη κατανόηση της έκθεσης κατά «**Πολύ**», το 46,4% κατά «**Πάρα πολύ**» και το 3,6% κατά «**Λίγο**».

⁷⁶ Προβληματικό κρίνεται ότι το γεγονός ότι σε αρκετές περιπτώσεις το φυλλάδιο-οδηγός μουσειακός διαδρομής **δεν** δόθηκε στους επισκέπτες.

*Στην ερώτηση **«Κατά πόσο θεωρείτε ότι η χρήση διαδραστικών εκθεμάτων βοηθάει στην καλύτερη κατανόηση της έκθεσης»**, το 70,8% απάντησε **«Πάρα πολύ»** και το 29,2% **«Πολύ»**.

*Στην ερώτηση **«Θα επισκεπτόσασταν ξανά την έκθεση φέρνοντας μαζί σας και κάποιο άλλο άτομο να τη δει;»** το 96,4% απάντησε **«Ναι»**, ενώ το 3,6% απάντησε **«Όχι»**.

Το παραπάνω υψηλό ποσοστό είναι πολύ **θετικό**, καθώς η υψηλή πρόθεση **επανεπίσκεψης** δείχνει ότι το ΒΜΦ είχε θετικό αντίκτυπο στο κοινό του.

*Για την ερώτηση **«Υπάρχουν προτάσεις βελτίωσης που θα θέλατε να κάνετε;»** έγινε ανάλυση περιεχομένου. Οι απαντήσεις ομαδοποιήθηκαν ανάλογα με την κατηγορία στην οποία ανήκουν και στη συνέχεια ποσοτικοποιήθηκαν.

Τα ποσοστά εκφράζουν τη συχνότητα εμφάνισης μια απάντησης προς το σύνολο των ατόμων που **απάντησαν** στην εν λόγω ερώτηση, όχι το σύνολο όλων των ερωτηματολογίων.

- Αύξηση σήμανσης 45%
- Περισσότερα βίντεο 30%
- Καλύτερη συντήρηση 20%
- Να δίνεται πάντα ο οδηγός του περιπάτου 10%

* Όσον αφορά τα **δημογραφικά χαρακτηριστικά** του δείγματος, το 82,1% ήταν **γυναίκες** και το 19,9% **άντρες**.

Η ηλικία του δείγματος ήταν κατά ποσοστό **32% 18-24 ετών**, κατά **28,7% 25-34 ετών**, κατά 16,1% 35-44 ετών, κατά 12,5% 45-54 ετών και κατά 10,7% 55-64 ετών.

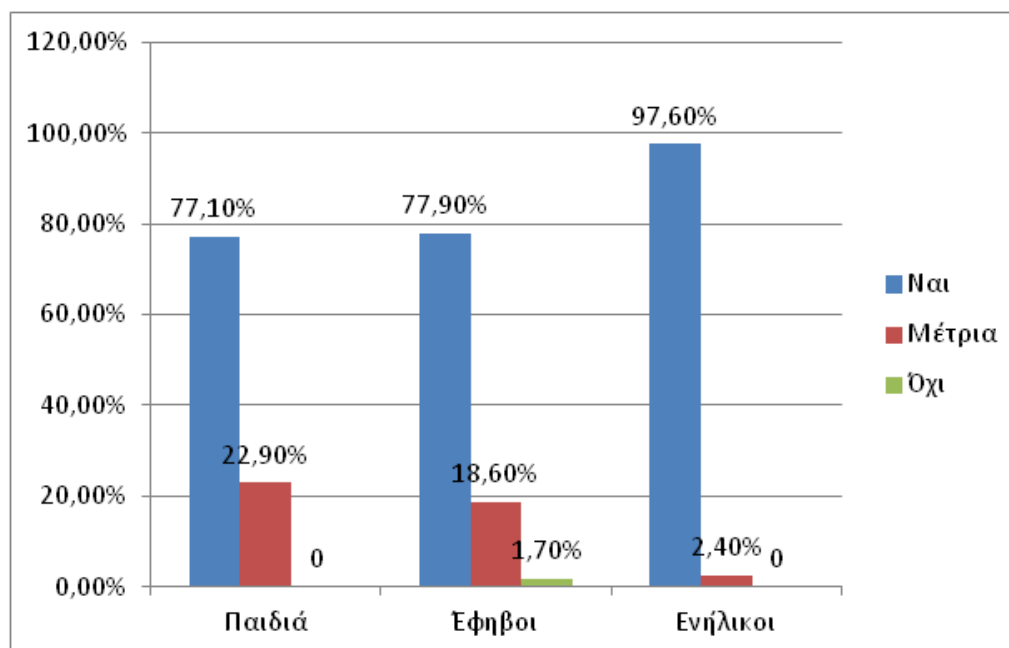
Το **96,4%** διέμενε στην **Αθήνα** ενώ το 3,6% εκτός Αθήνας.

Τέλος, όσον αφορά το **επίπεδο εκπαίδευσης** του δείγματος, το **41%** είναι πτυχιούχοι ΑΕΙ-ΤΕΙ, το 22% κάτοχοι μεταπτυχιακού διπλώματος, το 19% απόφοιτοι ΙΕΚ, το 8% απόφοιτοι ΤΕΕ, το 8% απόφοιτοι Λυκείου και το 2% απόφοιτοι Γυμνασίου.

➤ Σύγκριση αποτελεσμάτων των 3 ομάδων κοινού

Μετά την εξειδικευμένη ανάλυση για την κάθε ομάδα κοινού, θα γίνει αφενός η σύγκριση των αποτελεσμάτων των τριών ομάδων μεταξύ τους, αφετέρου η σύγκριση τους με τους **αρχικούς στόχους** που είχαν τεθεί από την **ομάδα εργασίας**. Με αυτόν τον τρόπο θα γίνει φανερό αν τελικά οι στόχοι αυτοί επετεύχθησαν.

1) Αρέσκεια έκθεσης

Διάγραμμα 15

Η αρέσκεια της έκθεσης είναι πολύ σημαντική για την αξιολόγηση του ΒΜΦ καθώς αντανακλά το **επίπεδο ικανοποίησης** του επισκέπτη. Όπως γίνεται αντιληπτό, τα **υψηλότερα ποσοστά ικανοποίησης** παρουσιάζουν **οι ενήλικοι επισκέπτες**, ενώ οι έφηβοι και τα παιδιά κινούνται σε λίγο χαμηλότερα επίπεδα.

Είναι πολύ ενδιαφέρον σε αυτό το σημείο να γίνει μία ολιστική επισκόπηση ώστε να γίνει κατανοητό πού οφείλονται τα χαμηλότερα ποσοστά αυτών των δύο ομάδων. Το πρώτο βήμα είναι να γίνει συνδυασμός με τις υπόλοιπες ερωτήσεις των ερωτηματολογίων. Αρχικά, ανατρέχοντας στους Πίνακες 1,2,3 και 4 εξάγεται το συμπέρασμα ότι ναι μεν τα παιδιά και οι έφηβοι υλοποίησαν ενέργειες που αποτελούν και **βασικούς στόχους** της έκθεσης και έμειναν ικανοποιημένοι από αυτές, αλλά, θεωρούν ότι ασχολήθηκαν σε **μέτριο** βαθμό με τα **διαδραστικά εκθέματα, τα κείμενα, τα βίντεο**. Συνεπώς, όταν ερωτήθηκαν αν τους άρεσε η έκθεση που παρακολούθησαν, μπορεί να υποτεθεί ότι απάντησαν σε χαμηλότερο βαθμό θετικά λόγω της έλλειψης αυτής. Αυτή την υπόθεση **υποστηρίζουν** οι προτάσεις βελτίωσης εκ μέρους των **εφήβων**, στις οποίες πρότειναν περισσότερα **διαδραστικά εκθέματα** καθώς και **περισσότερα video**.

Επίσης, τα χαμηλότερα ποσοστά αυτών των δειγμάτων ενδέχεται να εκφράζουν την **έλλειψη παιδικής ζώνης** στο ΒΜΦ, κάτι που σχολιάστηκε και προτάθηκε από την ομάδα εργασίας.

Αντιθέτως, οι απαντήσεις της ομάδας των ενηλίκων έδειξαν ότι οι βασικοί στόχοι και μηνύματα της έκθεσης του ΒΜΦ, επετεύχθησαν σε **μεγάλο ως και πολύ μεγάλο βαθμό** και ότι η έκθεση ικανοποίησε τους επισκέπτες σε **πολύ μεγάλο βαθμό**. Συνολικά δήλωσαν ότι η εμπειρία τους ήταν **αρκετά θετική** εξ' ου και τα πολύ υψηλά επίπεδα ικανοποίησης από την επίσκεψη.

Ενδιαφέρον σε αυτό το σημείο είναι να γίνει προσπάθεια να εξηγηθεί αυτή η απόκλιση στην αρέσκεια των τριών ομάδων, με βάση τις θεωρίες **μάθησης** στα μουσεία. Για την ακρίβεια, προηγούμενες έρευνες⁷⁷ έδειξαν ότι οι άνθρωποι επισκέπτονται τα μουσεία για να ικανοποιήσουν διαφορετικές ανάγκες τις **κοινωνικής τους ζωής**. Ανάλογα με την ηλικία τους, περιμένουν κάτι διαφορετικό

⁷⁷ Γκαζή, Μουσούρη και Νικηφορίδου, 2004β. 194

από την επίσκεψή τους. Έτσι, οι ενήλικες επιθυμούν να λάβουν **πληροφορίες** για το θέμα της έκθεσης και να βιώσουν νέες **εμπειρίες** ενώ, τα παιδιά, θέλουν κυρίως να δουν και να κάνουν κάτι **καινούργιο**.

Αυτή η πληροφορία είναι πολύ σημαντική γιατί δίνει στο μουσείο την ευκαιρία να προβλέψει, όσο το δυνατόν καλύτερα, τι είναι αυτό που επιθυμεί από την επίσκεψη του η κάθε ομάδα κοινού. Συνεπώς, το γεγονός ότι η αξιολόγηση του ΒΜΦ έδειξε μια απόκλιση στην αρέσκεια μεταξύ των τριών ομάδων, σημαίνει ότι ίσως η έκθεση να μην είναι το ίδιο κατάλληλη για τα παιδιά και τους εφήβους, όσο είναι για τους ενήλικες. Αυτό δεν σημαίνει βέβαια πως τα παιδιά και οι έφηβοι δεν ικανοποιήθηκαν από την επίσκεψή τους· σημαίνει απλά ότι το μουσείο πρέπει να μεριμνήσει ώστε οι εν λόγω ομάδες κοινού να βρουν αυτό που προσδοκούν, να ζήσουν την εμπειρία που αναμένουν.

2) Θετικά στοιχεία της μόνιμης έκθεσης

Έφηβοι:

Φούρνοι	50%
Η ξενάγηση	25%
Μηχανήματα	25%
Αεριοφυλάκια	20%
Απορροφητήρες	20%
Κτήριο καθαρισμού	12%
Πρωτοτυπία έκθεσης	10%
Καμινάδες	8%
Οικιακές συσκευές	8%
Ψυγραντήρια	4%

Ενήλικες:

Η ξενάγηση	60%
Η διατήρηση του εξοπλισμού και η επίδειξη των μηχανημάτων	10%
Τα διαδραστικά εκθέματα	10%
Οι φούρνοι	8%
Η ατμομηχανή	8%
Ιδιαίτερο μουσείο και χώρος	7%
Η ιστορία του φωταερίου	5%
Το στήσιμο της έκθεσης	5%
Είναι αυθεντικό εργοστάσιο	2%
Η αναδρομή στο παρελθόν και η ιστορία του χώρου, η σύνδεση με την ιστορία της πόλης	2%

Ομάδα εργασίας:

Οι φούρνοι, το αεριοφυλάκιο και το σιδηρουργείο.

Το μουσείο έδωσε άλλη διάσταση στο χώρο.

Δόθηκε ερμηνεία στα πάντα που βλέπει ο επισκέπτης

Με μία σύγκριση των παραπάνω στοιχείων, γίνεται φανερό ότι υπάρχουν **κοινά σημεία** μεταξύ των απόψεων των τριών αυτών ομάδων. Αρχικά, οι έφηβοι και οι ενήλικοι συμφωνούν μεταξύ τους για την πρωτοτυπία της έκθεσης, τη μοναδικότητα του χώρου και του μουσείου, την άρτια ξενάγηση, την ιδιαιτερότητα των χώρων των φούρνων καθώς και την καλή κατάσταση των μηχανημάτων. Επίσης, οι συνεντεύξεις με την **ομάδα εργασίας** ανέδειξαν ως θετικά στοιχεία της έκθεσης (κατ' αυτούς) την ιδιαιτερότητα των φούρνων κλπ, την μοναδικότητα του μουσείου καθώς και το γεγονός ότι υπάρχει πληθώρα πληροφοριών

Συνεπώς, και οι τρεις αυτές ομάδες συμφωνούν σε ό,τι αφορά την **πρωτοτυπία και μοναδικότητα του χώρου και της έκθεσης** καθώς και το ποιοι χώροι τραβάνε πιο πολύ την **προσοχή** των επισκεπτών. Το ζήτημα της **ξενάγησης** ανάγεται σε βασικό καθώς δείχνει ότι μεγάλο ποσοστό των επισκεπτών την αξιολογούν ως **συστατικό στοιχείο** της επίσκεψής τους.

3)Αρνητικά στοιχεία της μόνιμης έκθεσης εκ μέρους του κοινού

Έφηβοι:

Μυρωδιά	30%
Συνθήκες εργασίας	30%
Video	10%
Κείμενα	7%
Οικιακές συσκευές	6%
Κτίριο καθαρισμού	6%
Ατμομηχανή	2,5%

Ενήλικοι:

Ελλιπής σήμανση	50%
Η μυρωδιά	20%
Περιορισμένη διαδραστικότητα	20%
Λίγες οι πληροφορίες	5%
Λίγα τα κείμενα	4%
Δεν υπάρχει φύλαξη στους χώρους	4%
Δεν μπαίνεις σε όλους τους χώρους	4%
Λίγα τα video	4%

Ομάδα εργασίας:

Δεν είναι ορατός ο μουσειακός περίπατος στον επισκέπτη, ελλιπής η σήμανση.

Δεν υπάρχει ζώνη για μικρά παιδιά.

Δεν έχουν πετύχει πολύ τα hands-on εκθέματα.

Ίσως ήθελε λιγότερα κείμενα.

Με μία σύγκριση των παραπάνω στοιχείων, γίνεται φανερό ότι υπάρχουν **κοινά σημεία** μεταξύ των απόψεων των τριών αυτών ομάδων. Αρχικά, οι έφηβοι και οι ενήλικοι συμφωνούν μεταξύ τους για την έντονη μυρωδιά που δεν τους ικανοποιεί, καθώς και για την έλλειψη βίντεο.. Επίσης, οι συνεντεύξεις με την **ομάδα εργασίας** ανέδειξαν ως αδύναμα στοιχεία της έκθεσης (κατ' αυτούς) την έλλειψη σήμανσης, προβλήματα στη λειτουργία μηχανημάτων, βίντεο κλπ καθώς και την έλλειψη παιδικής ζώνης.

Συνεπώς, και οι τρεις αυτές ομάδες συμφωνούν στην έλλειψη ικανοποιητικού αριθμού **βίντεο**. Το ζήτημα της **σήμανσης και της περιορισμένης διαδραστικότητας**, αν και δεν προβληματίσε τους εφήβους, ανάγεται σε βασικό καθώς προβληματίσε τους ενήλικες επισκέπτες και την ομάδα εργασίας σε αρκετά μεγάλο βαθμό

4) Προτάσεις βελτίωσης εκ μέρους του κοινού

Ενήλικοι:

Αύξηση σήμανσης 45%

Περισσότερα video 30%

Καλύτερη συντήρηση 20%

Να δίνεται πάντα ο οδηγός του περιπάτου 10%

Έφηβοι:

περισσότερα διαδραστικά εκθέματα 30%

περισσότερα video 30%

περισσότερα εκθέματα 20%

στις αίθουσες με βίντεο να υπάρχει καλύτερος φωτισμός ώστε να φαίνονται καλύτερα 20%

Ομάδα εργασίας:

Περισσότερες διαδραστικές εφαρμογές για παιδιά και εφήβους.

Να δοθεί στον επισκέπτη η δυνατότητα εμβάθυνσης σε θέματα ιστορικά και τεχνολογικά.

Η συνολική παρουσίαση της τεχνολογίας σε ένα χώρο-κεντρική έκθεση του Μουσείου.

Περισσότερο ψηφιακό υλικό.

Περισσότερα αντικείμενα από τη συλλογή του μουσείου

Παραπάνω φωτογραφικό υλικό.

Δημιουργία ζώνης για παιδιά

Με τη σύγκριση των παραπάνω στοιχείων, γίνεται φανερό ότι υπάρχουν **κοινά σημεία** μεταξύ των απόψεων των τριών αυτών ομάδων. Αρχικά, οι έφηβοι και οι ενήλικοι συμφωνούν ότι χρειάζονται περισσότερα βίντεο στην έκθεση καθώς και ότι χρειάζεται προσοχή η λειτουργία των μηχανημάτων (συντήρηση, φωτισμός). Επίσης, οι συνεντεύξεις με την **ομάδα εργασίας** ανέδειξαν ως προτάσεις βελτίωσης (κατά αυτούς) την ενίσχυση της έκθεσης με διαδραστικά εκθέματα, ψηφιακό υλικό, φωτογραφίες, εκθέματα καθώς και την εμβάθυνση στο ιστορικό και τεχνολογικό κομμάτι.

Συνεπώς, και οι τρεις αυτές ομάδες συμφωνούν στην προσθήκη και καλύτερη **συντήρηση** των **βίντεο**. Το ζήτημα των **διαδραστικών εκθεμάτων**, αν και δεν προτάθηκε από τους ενήλικες, είναι εξίσου σημαντικό καθώς προτάθηκε από τους εφήβους σε μεγάλα ποσοστά αλλά και από την ομάδα εργασίας.

Κεφάλαιο 4 Τελική αξιολόγηση

1) Όσον αφορά **τους στόχους** της έκθεσης, όπως αυτοί τέθηκαν από την ομάδα εργασίας:

*** Η ανάδειξη της τεχνολογίας και της τεχνολογικής εξέλιξης σχετικά με το φωταέριο.**

Ο συγκεκριμένος στόχος έχει **επιτευχθεί**, καθώς όλες οι ομάδες κοινού δήλωσαν ότι κατανόησαν την τεχνολογική εξέλιξη του φωταερίου και την πορεία της τεχνολογίας με τα χρόνια σε **μεγάλο βαθμό**.

*** Η ανάδειξη της γραμμής παραγωγής.**

Ο συγκεκριμένος στόχος έχει **επιτευχθεί**, καθώς όλες οι ομάδες κοινού δήλωσαν ότι κατανόησαν **σε μεγάλο βαθμό** την πορεία της γραμμής παραγωγής, την πορεία δηλαδή από την απόσταξη του φωταερίου μέχρι και τη διανομή του στην πόλη της Αθήνας.

*** Να προσεγγιστεί ο μέσος επισκέπτης.**

Ο συγκεκριμένος στόχος έχει **επιτευχθεί**, καθώς οι ενήλικες, οι οποίοι ήταν οι μόνοι που ερωτήθηκαν ως το προς το σε ποιο κοινό απευθύνεται η έκθεση, δήλωσαν σε **μεγάλο ποσοστό**, ότι η μόνιμη έκθεση του ΒΜΦ απευθύνεται σε όλους ανεξαρτήτως, αγγίζει δηλαδή το μέσο επισκέπτη.

Παρ' όλα αυτά, αξίζει να γίνει μνεία στο γεγονός πως η έκθεση θα μπορούσε να ενσωματώσει χαρακτηριστικά που να την κάνουν πιο προσβάσιμη στις μικρές ηλικίες (π.χ περισσότερα διαδραστικά εκθέματα, παιδική ζώνη κ.ά.)

*** Να δοθεί η ιστορία και βιομηχανική ταυτότητα του χώρου με βιωματικό τρόπο.**

Ο στόχος αυτός **επιτεύχθη**, καθώς όλες οι ομάδες κοινού δήλωσαν ότι έμαθαν σε **μεγάλο βαθμό** για την ιστορία του τόπου, τη μοναδικότητα και ιδιαιτερότητα του . Παρ' όλα αυτά, όλες οι ομάδες εξέφρασαν τη **δυσανεπεία** τους ως προς την έλλειψη ή κακή συντήρηση των βίντεο και των διαδραστικών εκθεμάτων.

Συμπέρασμα

Όλοι οι στόχοι της ομάδας εργασίας έχουν επιτευχθεί.

2) Όσον αφορά τα **μηνύματα** της έκθεσης:

*** Η μοναδικότητα του χώρου.**

Το συγκεκριμένο μήνυμα πέρασε στους επισκέπτες της έκθεσης, καθώς όλες οι ομάδες του κοινού δήλωσαν ότι αντιλήφθηκαν σε **μεγάλο βαθμό** τη μοναδικότητα και ιδιαιτερότητα του χώρου. Οι ενήλικοι μάλιστα θεώρησαν ως θετικό στοιχείο της έκθεσης το ότι ο χώρος είναι αυθεντικό εργοστάσιο και ότι το ΒΜΦ είναι ιδιαίτερο.

*** Η σημασία της ιστορίας του χώρου και η πόλη , πώς το ένα συνδέεται με το άλλο.**

Το συγκεκριμένο μήνυμα πέρασε στους επισκέπτες της έκθεσης, καθώς όλες οι ομάδες του κοινού δήλωσαν ότι αντιλήφθηκαν σε **μεγάλο βαθμό** την ιστορία και μοναδικότητα του χώρου, ενώ οι ενήλικες πιο συγκεκριμένα, τη σύνδεση μεταξύ της ιστορίας του χώρου με την ιστορία της Αθήνας. Το ανέφεραν μάλιστα στα ερωτηματολόγια ως θετικό στοιχείο και βασικό μήνυμα της έκθεσης.

*** Τα τεχνολογικά επιτεύγματα του 19^{ου} αιώνα (φωτισμός της πόλης) και πως άλλαξε αυτό τη ζωή των πολιτών και γενικότερα ζητήματα τεχνολογικής φύσης (π.χ. τι είναι τα παραπροϊόν) .**

Το συγκεκριμένο μήνυμα πέρασε στους επισκέπτες της έκθεσης καθώς όλες οι ομάδες του κοινού δήλωσαν ότι αντιλήφθηκαν σε **μεγάλο βαθμό** την εξέλιξη της τεχνολογίας με την πάροδο των χρόνων και πως αυτή οδήγησε σε αλλαγές στη ζωή των πολιτών.

***Θέματα αρχιτεκτονικής φύσεως όπως η επανάχρηση του μνημείου.**

Το συγκεκριμένο μήνυμα άγγιξε το **ενήλικο** κοινό της έκθεσης, το οποίο ανέφερε στα ερωτηματολόγια ότι η επανάχρηση του μνημείου αποτελεί βασικό μήνυμα της έκθεσης.

***Να γίνει αντιληπτό πως ένα εργοστάσιο είναι μια σύνθετη διαδικασία συμμετοχής πολλών διαφορετικών πόστων τα οποία είναι εξίσου σημαντικά.**

Αυτό το μήνυμα άγγιξε κυρίως τους εφήβους και τους ενήλικες. Οι ενήλικοι μάλιστα δήλωσαν πως η προσφορά των εργατών και οι δύσκολες συνθήκες αποτελούν βασικά μηνύματα της έκθεσης. Οι έφηβοι έδειξαν ότι οι δύσκολες συνθήκες εργασίας και τα προβλήματα των εργατών τους δυσαρέστησαν.

Συμπέρασμα

Όλα τα μηνύματα της έκθεσης πέρασαν στο κοινό της· κάποια άγγιξαν πιο πολύ το ενήλικο κοινό και άλλα πιο πολύ τους εφήβους/παιδιά.

3) Όσον αφορά τα θετικά στοιχεία της έκθεσης:

***Οι φούρνοι, το αεριοφυλάκιο και το σιδηρουργείο.**

***Το μουσείο έδωσε άλλη διάσταση στο χώρο.**

***Δόθηκε ερμηνεία στα πάντα που βλέπει ο επισκέπτης.**

Οι ομάδες του κοινού συμφωνούν σε ό,τι αφορά την **πρωτοτυπία και μοναδικότητα του χώρου και της έκθεσης**, καθώς και στο ότι οι φούρνοι και το αεριοφυλάκιο τραβάνε πιο πολύ την **προσοχή** των επισκεπτών. Οι ενήλικοι συμφωνούν ότι δόθηκε ερμηνεία σε ότι είδαν καθώς και ότι πήραν τις πληροφορίες που επιθυμούσαν. Επίσης, σημαντικό συστατικό στοιχείο της επίσκεψης για μεγάλη μερίδα του κοινού και το οποίο αξίζει να αναφερθεί ξανά, αποτελεί **η ξενάγηση**.

4) Όσον αφορά τα αρνητικά στοιχεία της έκθεσης:

***Δεν είναι ορατός ο μουσειακός περίπατος στον επισκέπτη, ελλιπής η σήμανση.**

***Δεν υπάρχει ζώνη για μικρά παιδιά.**

***Δεν έχουν πετύχει πολύ τα hands-on εκθέματα.**

***Ίσως ήθελε λιγότερα κείμενα.**

***Η συντήρηση του χώρου, προβλήματα στη λειτουργία μηχανημάτων, διαδραστικών εκθεμάτων κλπ.**

***Δεν είναι πετυχημένες οι προβολές με βίντεο.**

Οι ομάδες του κοινού συμφωνούν στην έλλειψη ικανοποιητικού αριθμού **βίντεο**. Το ζήτημα της **σήμανσης και της περιορισμένης διαδραστικότητας** προβληματίσε

τους ενήλικες επισκέπτες καθώς και τους εφήβους σε αρκετά μεγάλο βαθμό. Επίσης, οι έφηβοι συμφωνούν ότι δεν τους ικανοποίησαν τα κείμενα ενώ οι ενήλικες θεωρούν ότι χρειαζόντουσαν περισσότερα κείμενα.

Ίσως αυτή η διαφωνία να αναδεικνύει ότι όντως χρειάζεται **ζώνη για παιδιά** με αντίστοιχα κείμενα, ώστε να γεφυρωθεί το κενό ανάμεσα στις ομάδες κοινού.

Συμπέρασμα

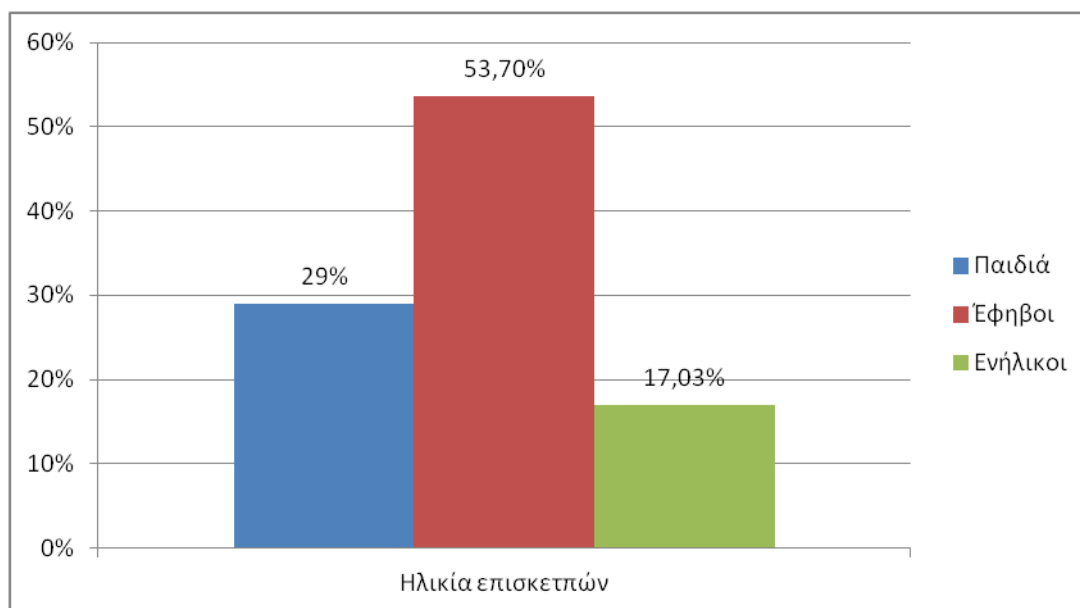
Όπως έδειξε η παραπάνω ανάλυση, οι στόχοι και τα μηνύματα της έκθεσης **κατάφεραν** το σκοπό τους, με λίγες εξαιρέσεις. Επιπλέον, η ομάδα εργασίας δείχνει να έχει αντιληφθεί αρκετά από τα στοιχεία της έκθεσης που είναι ελκυστικά για τον επισκέπτη και άλλα αποθαρρυντικά, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν πρέπει να γίνουν διορθωτικές κινήσεις.

5) Ηλικία επισκεπτών

Στο σύνολο των 326 ερωτηματολογίων, το **53,7%** ήταν **έφηβοι** (μαθητές γυμνασίου ή λυκείου), το 29% ήταν **παιδιά** (μαθητές δημοτικού) και το 17,03% **ενήλικοι**. Συνεπώς, το **82,7%** των επισκεπτών ήταν **μαθητές σχολείων**, ηλικίας 10-18 ετών.

Από τους ενήλικους επισκέπτες, το **32,1%** ήταν άτομα ηλικίας **18-24 ετών**, το 28,6% ηλικίας 25-34 ετών, 16,1% άτομα ηλικίας 35-44 ετών, το 12,5% ηλικίας 45-54 ετών και το 10,7% άτομα ηλικίας 55-64 ετών. Η κυρίαρχη ηλικιακή ομάδα **ενήλικων** επισκεπτών ήταν η **18-24 ετών** και δευτερευόντως η 25-34 ετών.

Γίνεται εμφανές ακόμα μία φορά πως η πλειοψηφία των επισκεπτών είναι οι **σχολικές ομάδες**

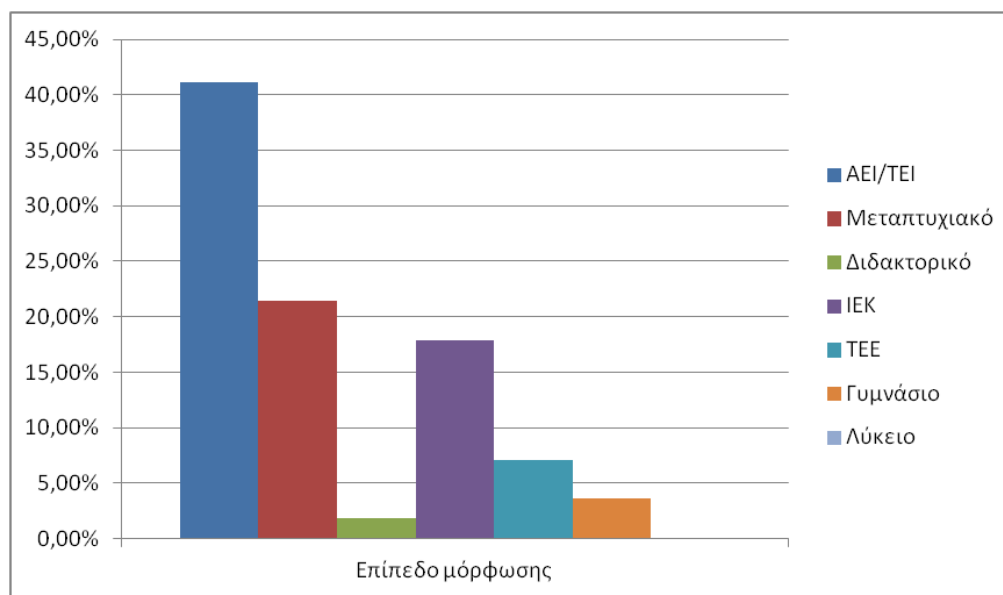

Διάγραμμα 16

6) Μορφωτικό επίπεδο επισκεπτών

Από τους 56 ενήλικες επισκέπτες, το **41,1%** είναι απόφοιτοι **ΑΕΙ/ΤΕΙ**, το 21,4% κάτοχοι μεταπτυχιακού διπλώματος, το 17,9% απόφοιτοι ΙΕΚ, το 7,1% απόφοιτοι ΤΕΕ, το 7,1% απόφοιτοι λυκείου, το 3,6% απόφοιτοι γυμνασίου και το 1,8% κάτοχοι διδακτορικού διπλώματος.

Συνεπώς, το μορφωτικό επίπεδο των επισκεπτών είναι **υψηλό**, καθώς μόνο το 10,7% είναι απόφοιτοι γυμνασίου - λυκείου.

Διάγραμμα 17

7) Λόγοι επίσκεψης

Στο ενήλικο κοινό οι λόγοι επίσκεψης είναι καταρχάς η **απόκτηση γνώσεων**, το να μάθουν κάτι καινούργιο, και κατά δεύτερον η **καλλιέργεια αξιών και ψυχαγωγία**. Τα αποτελέσματα αυτά επαληθεύουν τα ερευνητικά δεδομένα που θέλουν τις προσδοκίες των επισκεπτών μοιρασμένες ανάμεσα στη **μάθηση και την ψυχαγωγία**⁷⁸.

Στα παιδιά και τους εφήβους, ο λόγος επίσκεψης ήταν εξ' ολοκλήρου η **σχολική επίσκεψη**.

8) Λόγοι επίσκεψης και μορφωτικό επίπεδο

Η συσχέτιση μεταξύ των λόγων επίσκεψης σε ένα μουσείο και του μορφωτικού επιπέδου έδειξε πως τα άτομα **υψηλού** μορφωτικού επιπέδου (AEI/TEI, μεταπτυχιακό δίπλωμα, διδακτορικό δίπλωμα) θέλουν κυρίως (80,5%) να μάθουν κάτι **καινούργιο** και δευτερευόντως να ψυχαγωγηθούν, να καλλιεργήσουν αξίες κλπ.

⁷⁸ Χαλινίδου, 2010, 105

Αντιθέτως, τα άτομα **χαμηλότερου** μορφωτικού επιπέδου απάντησαν σχεδόν στο σύνολο τους (90%) ότι ήθελαν εξ' ολοκλήρου να μάθουν κάτι **καινούργιο**. Οι απαντήσεις που είχαν σχέση με τη ψυχαγωγία, την έμπνευση κλπ ήταν ελάχιστες.

9) Ελεύθερος χρόνος

Η πλειοψηφία του ενήλικου κοινού δήλωσε ότι στον ελεύθερο του χρόνο προτιμάει να πάει **βόλτα** ή να απολαύσει την **παρέα** των φίλων του. Το τελευταίο στοιχείο ενισχύει τα πορίσματα γύρω από την σημασία της αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου για **κοινωνικοποίηση και αναψυχή**⁷⁹.

Αντίστοιχες πιο παλαιές έρευνες έδειξαν ότι στα **παιδιά** και τους **εφήβους** η μουσική, ο αθλητισμός, και η χρήση του Η/Υ (για ηλεκτρονικά παιχνίδια ή «κατέβασμα» μουσικής) είναι οι δημοφιλέστερες δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου, ανεξαρτήτως φύλου ή ηλικίας.⁸⁰

10) Συχνότητα επίσκεψης, ελεύθερος χρόνος και μορφωτικό επίπεδο

Ενδιαφέρον είναι ότι υπάρχει συσχέτιση μεταξύ **μορφωτικού επιπέδου** και **ελεύθερου χρόνου**. Για την ακρίβεια η **πλειοψηφία (65%)** των ατόμων **υψηλού μορφωτικού επιπέδου** (ΑΕΙ/ΤΕΙ, μεταπτυχιακό δίπλωμα, διδακτορικό δίπλωμα) προτιμάνε στον ελεύθερο χρόνο τους να επισκέπτονται εκθέσεις και μουσεία σε **μεγάλο ή πολύ μεγάλο βαθμό**. Το συμπέρασμα αυτό υποστηρίζεται από έρευνα του 2008 εκ μέρους του SPPA (Survey of Public Participation in the Arts), η οποία υποστηρίζει πως όσο αυξάνεται το επίπεδο μόρφωσης⁸¹, τόσο αυξάνεται η πιθανότητα το άτομο να παρευρεθεί σε ένα μουσείο (έναν πολιτιστικό χώρο γενικά).

Παρ' όλα αυτά, όσον αφορά τη συσχέτιση μεταξύ **μορφωτικού επιπέδου** και **συχνότητα επίσκεψης**, αυτή έδειξε ότι ένα μεγάλο ποσοστό (60%) ατόμων **υψηλού μορφωτικού επιπέδου** (ΑΕΙ/ΤΕΙ, μεταπτυχιακό δίπλωμα, διδακτορικό δίπλωμα) επισκέπτονται **συχνά** ή ακόμα και **σπάνια** τα μουσεία.

⁷⁹ Χαλινίδου, 2013, 103

⁸⁰ Χαϊκάλη, 2011, 'Έρευνα HBSC/WHO

⁸¹ Demographic Transformation and the Future of Museums on-line στο <http://culturalpolicy.uchicago.edu/publications/Demographic-Transformation.pdf>

Αυτή η αναντιστοιχία οφείλεται σε μια παράμετρο την οποία δεν έλαβε υπόψη της η παρούσα έρευνα και δύναται να είναι η **έλλειψη** ελεύθερου χρόνου στους ενήλικες. Δηλαδή, ναι μεν αυτοί στον ελεύθερο χρόνο τους επισκέπτονται μουσεία και εκθέσεις σε μεγάλο βαθμό, επειδή όμως δεν έχουν αρκετό ελεύθερο χρόνο, κάτι τέτοιο γίνεται τελικά λίγες φορές σαν συχνότητα.⁸²

11) Συχνότητα επίσκεψης και αρέσκεια έκθεσης

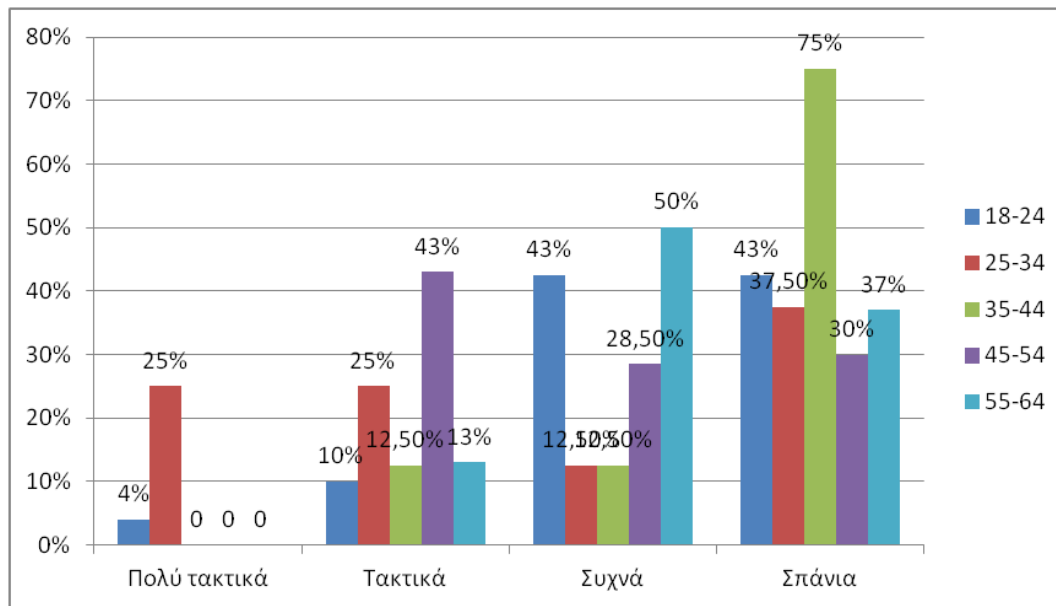
Αρκετά ενδιαφέρουσα είναι η συσχέτιση μεταξύ της συχνότητας της επίσκεψης, ειδικά της **σπάνιας (επίσκεψη σε μουσεία 1-2 φορές το χρόνο)**, με την αρέσκεια της έκθεσης.

Για την ακρίβεια, το **76%** των ατόμων που δήλωσαν ότι επισκέπτονται **σπάνια** μουσεία, απάντησαν ότι η έκθεση τους άρεσε **πολύ**. Από αυτά τα άτομα, το 54,3% ήταν παιδιά, το 16,7% έφηβοι και το 29% ενήλικοι.

Εξάγεται λοιπόν το συμπέρασμα πως ακόμα και όταν η συχνότητα επίσκεψης του κοινού σε μουσεία είναι μικρή, αυτό **πλειοψηφικά** έμεινε ικανοποιημένο από την επίσκεψη του.

⁸² Η έλλειψη ελεύθερου χρόνου είναι ο πιο συνηθισμένος λόγος για την μη επίσκεψη σε μουσεία σύμφωνα με έρευνα του ΥΠ.ΠΟ . on-line στο http://www.academia.edu/5711910/_24_

12) Συχνότητα επίσκεψης και ηλικία

Διάγραμμα 18

Όπως φαίνεται στο διάγραμμα, η ομάδα των **25-34 ετών** είναι αυτή που επισκέπτεται πιο **τακτικά** τα μουσεία σε σχέση με τις υπόλοιπες ομάδες, γεγονός που επιβεβαιώνεται και από τις απαντήσεις αυτής της ομάδας για τις δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου τους. Ακολουθεί η ηλικία 45-54 ετών η οποία είναι μοιρασμένη ανάμεσα στις τακτικές και τις σπάνιες επισκέψεις, κάτι που επίσης επιβεβαιώνεται από τις απαντήσεις τους για τις δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου τους. Η ηλικία 18-24 ετών και 55-64 ετών είναι μοιρασμένες ανάμεσα στις συχνές και σπάνιες επισκέψεις και τέλος, η ηλικία 35-44 ετών έχει τα **πιο μικρά ποσοστά** τακτικών/συχνών επισκέψεων.

Αρχικά, είναι ενδιαφέρον ότι η **νέα γενιά ενηλίκων** (18-24 ετών) αν και δηλώνει ότι οι εκθέσεις/μουσεία είναι από τις προτεραιότητες της για τον ελεύθερο χρόνο, δεν επισκέπτεται τακτικά τα μουσεία σε σχέση με την προηγούμενη γενιά (25-34 ετών), η οποία έχει τα υψηλότερα ποσοστά τακτικών επισκέψεων. Για αυτή την αναντιστοιχία ενδέχεται να φταίει η αυξημένη ανεργία αυτής της ηλικιακής ομάδας, άρα στη δυσκολία που αντιμετωπίζουν στις οικονομικές τους συναλλαγές.⁸³

⁸³ Η ανεργία στους νέους (έως 25 ετών κυμαίνεται σε ποσοστά 56%, <http://www.nooz.gr/economy/sto-265-i-anergia-stin-ellada---aiksisi-stin-anergia-ton-neon>

Στη συνέχεια, οι ηλικίες 35-44 ετών και 55-64 είναι αυτές με τα χαμηλότερα ποσοστά τακτικών επισκέψεων. Όσον αφορά την πρώτη ομάδα, δήλωσε ότι οι εκθέσεις/μουσεία δεν αποτελούν προτεραιότητα για τον ελεύθερο χρόνο τους. Επίσης, ακόμα και αν επισκέπτονται το μουσείο, μπορεί κάλλιστα να προτιμήσουν κάποιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα του μουσείου που προσφέρεται για τις πιο μικρές ηλικίες (στην περίπτωση που είναι οικογένειες με μικρά παιδιά). Η δεύτερη ομάδα αν και δηλώνει ότι προτιμάει τις εκθέσεις/μουσεία, παρ' όλα αυτά δεν τα επισκέπτεται συχνά. Για αυτήν την αναντιστοιχία μπορεί να οφείλονται αρκετοί παράγοντες όπως η έλλειψη ελεύθερου χρόνου ή ακόμα και οικονομικοί λόγοι.

13) Μάθηση και ψυχαγωγία

Το 54% των παιδιών και το 79% εφήβων δήλωσαν ότι **διασκέδασαν πολύ** στο μουσείο. Επίσης, αμφότερες οι ομάδες δήλωσαν ότι έμαθαν στην επίσκεψή τους σε **μεγάλο βαθμό** καινούργια πράγματα (τρόπος παραγωγής φωταερίου, συνθήκες εργασίες κλπ).

Οι ενήλικες από την άλλη, δήλωσαν σε ποσοστό **87%** ότι έλαβαν τις **πληροφορίες** που ήθελαν σε μεγάλο βαθμό, σε ποσοστό **80,1%** ότι η έκθεση ανταποκρίθηκε στα **ενδιαφέροντα** τους σε μεγάλο βαθμό και σε ποσοστό **89,4 %** ότι δόθηκε **ερμηνεία** σε ό,τι είδαν.

Συνεπώς, και οι τρεις ομάδες κοινού δήλωσαν ικανοποιημένες σε επίπεδο **μετάδοσης πληροφοριών και καινούργιων γνώσεων**. Σε επίπεδο ψυχαγωγίας, τα παιδιά φαίνεται να ήθελαν κάτι παραπάνω. Με βάση όλα τα παραπάνω, η μικρή ενασχόληση τους με τα διαδραστικά εκθέματα και τα βίντεο, καθώς και το γεγονός ότι δεν ακούμπησαν αρκετά τα μηχανήματα δύναται να οφείλεται για τα μειωμένα ποσοστά ψυχαγωγίας τους. Εξάλλου, οι έρευνες δείχνουν ότι όλοι επισκέπτες έχουν την ανάγκη να συμμετέχουν σε δραστηριότητες που ικανοποιούν όχι μόνο τις διανοητικές τους ανησυχίες, αλλά και την **ανάγκη** τους για ψυχαγωγία⁸⁴. Δεν αρκεί δηλαδή μία έκθεση που θα παρέχει πολλές καινούργιες πληροφορίες, πρέπει να είναι μια έκθεση που θα ψυχαγωγεί ταυτόχρονα τον μικρό επισκέπτη της.

⁸⁴ Γκαζή, Μουσούρη και Νικηφορίδου, 2004β, 194

14) Προτιμήσεις για βιομηχανικά μουσεία

Συνολικά, το **49,5%** των επισκεπτών δήλωσε ότι του αρέσουν τα βιομηχανικά μουσεία. Από αυτούς, το **86,7%** δήλωσε ότι τους **άρεσε** η έκθεση που επισκέφθηκαν. Το εν λόγω ποσοστό είναι ικανοποιητικό δεδομένης της μικρής τριβής των Ελλήνων αφενός με τη βιομηχανία και αφετέρου με τα βιομηχανικά μουσεία. Ενδεικτικό είναι ότι τα άτομα νεαρής ηλικίας (10-20 ετών) ανέφεραν στη γράφουσα, κατά τη διάρκεια της ξενάγησης, ότι δεν γνώριζαν για την **ύπαρξη** του εργοστασίου φωταερίου, άρα και του μουσείου. Αντιθέτως, σε μικρής κλίμακας έρευνα στη Σύρο, το 94% των ερωτηθέντων γνώριζαν για το Βιομηχανικό Μουσείο Ερμούπολης και το θεωρούσαν βασικό αξιοθέατο του νησιού.⁸⁵ Το παραπάνω είναι ναί μεν αναμενόμενο λόγω της μικρής έκτασης του νησιού, δείχνει όμως και τη σχέση που έχουν οι Αθηναίοι με τα μουσεία και την ιστορία της πόλης τους.⁸⁶

⁸⁵ Κέντρο τεχνικού πολιτισμού, on-line στο: <http://www.futureleaders.gr/portfolio/kentro-texnikou-politismou-biomechaniko-mouseio-ermoupolis/>

⁸⁶ "Οι Έλληνες και τα μουσεία" on-line στο: <http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=22733&subid=2&pubid=2818867>

Κεφάλαιο 5 Προτάσεις βελτίωσης

Μετά τα συμπεράσματα της τελικής αξιολόγησης, ήρθε η ώρα να γίνουν προτάσεις βελτίωσης για τη μόνιμη έκθεση του ΒΜΦ, ώστε να αυξηθεί η ευχαρίστηση που αντλεί το κοινό από την επίσκεψη και, συνεπώς, να επιτύχουν οι αρχικοί στόχοι της ομάδας εργασίας.

Αρχικά, μέσα από τις ξεναγήσεις αναδύθηκε το πρόβλημα της **σήμανσης**. Πολλά άτομα σχολίασαν στη διάρκεια του μουσειακού περιπάτου πως «χωρίς την ξενάγηση θα είχα χαθεί εδώ μέσα». Συνεπώς, το μουσείο πρέπει να επιληφθεί του ζητήματος και να βρεθεί ένας τρόπος να δοθεί πιο κατανοητά στον μεμονωμένο επισκέπτη ποια είναι η διαδρομή που πρέπει να ακολουθήσει. Η γράφουσα θεωρεί πως το εν λόγω μείζον πρόβλημα **δεν** αναδείχθηκε στον επιθυμητό βαθμό σε αυτή την έρευνα, δεδομένου ότι τα ερωτηματολόγια δίνονταν μετά από την εκάστοτε ξενάγηση. Συμπληρωματικά με αυτό το πρόβλημα έρχεται και το ζήτημα του **οδηγού μουσειακής διαδρομής**. Πιο συγκεκριμένα, κρίνεται ιδιαίτερα προβληματικό να μην δίνεται κάθε φορά ο οδηγός με την είσοδο του επισκέπτη. Οι σχολικές ομάδες που παρακολούθησαν την ξενάγηση ναι μεν δεν είχαν πρόβλημα με αυτό το γεγονός, τι γίνεται όμως με τους μεμονωμένους επισκέπτες οι οποίοι θα χαθούν τελικά λόγω ελλιπούς σήμανσης και απουσίας μουσειακού οδηγού; Επίσης, όπως έδειξε παραπάνω η παρούσα η έρευνα, η πλειοψηφία των ατόμων που διάβασαν το φυλλάδιο δήλωσαν ότι συνέβαλλε σε μεγάλο βαθμό στην **καλύτερη κατανόηση** της έκθεσης. Συνεπώς, το μουσείο πρέπει να συνεννοηθεί με τον φύλακα ώστε ο κάθε επισκέπτης να λαμβάνει τον οδηγό με την είσοδο του στο μουσείο.

Εν συνεχεία, μετά από την σχεδόν καθημερινή τριβή με το χώρο του ΒΜΦ και τους επισκέπτες του, έγινε αντιληπτό (και αναδείχθηκε από την παρούσα έρευνα) πως το μουσείο ουσιαστικά «ζει» από τις **ξεναγήσεις** του. Είτε σε σχολικές ομάδες, είτε εκπαιδευτικά προγράμματα, οι μεμονωμένοι επισκέπτες είναι λίγοι αναλογικά με τους υπόλοιπους και όσοι ερωτήθηκαν βρέθηκαν στο μουσείο είτε λόγω γενικότερης επίσκεψης στην Τεχνόπολη είτε επειδή η γράφουσα τους προσκάλεσε στο μουσείο. Εδώ εντοπίζεται και δρα συμπληρωματικά ένα επίσης σημαντικό βασικό πρόβλημα: η **προώθηση** του ΒΜΦ, σε μια εποχή έντονης διαφήμισης μέσω των social media, είναι αδύναμη. Μέσα από ατομικές συζητήσεις με άτομα που παρακολουθούν τη

σελίδα του ΒΜΦ στο facebook ειπώθηκαν σχόλια όπως «ναι μεν έχει παρουσία εδώ αλλά νιώθω ότι όλα γίνονται αρκετά σπασμωδικά και κάπως μη συγκροτημένα». Συνεπώς, το μουσείο πρέπει να οργανώσει πιο **δυνατή και συγκροτημένη διαφημιστική καμπάνια** ώστε να προσελκύσει τον μεμονωμένο επισκέπτη (ατομικές επισκέψεις, ζευγάρια κλπ).

Επιπλέον, η γράφουσα συμφωνεί ότι υπάρχει έλλειψη **διαδραστικών εκθεμάτων**⁸⁷ **και βίντεο** καθώς και προβληματική **συντήρησης** τους. Οι παραπάνω ελλείψεις οδήγησαν μεγάλη μερίδα κοινού να δηλώσει απογοητευμένο από την κακή συντήρηση και την έλλειψη αυτών, κατά τη διάρκεια της ξενάγησης αλλά και στη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων, και να προβεί στις αντίστοιχες προτάσεις βελτίωσης.

⁸⁷ Όσον αφορά μάλιστα τα **διαδραστικά εκθέματα**, τα αποτελέσματα των ερωτηματολογίων έδειξαν ότι το ενήλικο κοινό θεωρεί ότι η χρήση τους βοηθάει κατά πάρα πολύ στην καλύτερη **κατανόηση** της έκθεσης

Από την πράξη... στη θεωρία

Αν και η παρούσα έρευνα άντλησε τα δεδομένα της από ένα μικρό σχετικά δείγμα, προέκυψαν ενδιαφέροντα συμπεράσματα κοινωνιολογικού χαρακτήρα.

Αρχικά, είναι αρκετά ενδιαφέρουσα η σχέση των Ελλήνων με τα μουσεία: ποια μουσεία προτιμούν, με ποιους τα επισκέπτονται, πόσο συχνά τα επισκέπτονται, τι επιθυμούν από την εκάστοτε έκθεση και τι προτιμούν να κάνουν στον ελεύθερο τους χρόνο τελικά. Επίσης, είναι πολύ ενδιαφέρον το πώς επηρεάζει το **μορφωτικό επίπεδο** και η **ηλικία** τη συχνότητα επίσκεψης σε μουσεία, τις δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου καθώς και τις προσδοκίες από την επίσκεψη.

Αναδύθηκαν καίρια ζητήματα όπως για παράδειγμα η σημασία της ψυχαγωγίας στην επίσκεψη, η δύναμη των διαδραστικών εκθεμάτων και των βίντεο, τι μπορεί να προσφέρει η ξενάγηση στη μουσειακή εμπειρία, πόσο ανασταλτικά μπορεί να λειτουργήσει ο φωτισμός, η σήμανση, η απουσία ή όχι ενός μουσειακού οδηγού. Ζητήματα που φαίνονται απλά και ίσως για κάποιους ασήμαντα, αλλά επηρεάζουν τελικά την εμπειρία του επισκέπτη πολύ άμεσα.

Η παρούσα έρευνα έδειξε πώς οι προτιμήσεις του κοινού, οι συναναστροφές του και το φυσικό περιβάλλον της έκθεσης (π.χ. φωτισμός) θα καθορίσουν τι εντυπώσεις αυτός θα αποκομίσει. Η μουσειακή εμπειρία τελικά όντως δομείται σύμφωνα με τρισδιάστατο μοντέλο⁸⁸: το προσωπικό, φυσικό και κοινωνικό πλαίσιο του κάθε επισκέπτη επηρεάζει άμεσα το πώς αυτός θα βιώσει την εκάστοτε έκθεση. Αυτήν την πληροφορία το μουσείο πρέπει πάντα να την έχει στο μυαλό του ώστε να μπορεί να προβλέψει, όσο καλύτερα γίνεται, τι μπορεί να επηρεάσει το κοινό του.

Όσον αφορά την αξιολόγηση της έκθεσης, η παρούσα έρευνα έδειξε πώς η συστηματική εφαρμογή της μπορεί να γλυτώσει το μουσείο από κόπο και πόρους μελλοντικά. Η διεξαγωγή αξιολόγησης από τα πρώτα στάδια παραγωγής μιας έκθεσης (διαμορφωτική αξιολόγηση) θα αναδείξει εγκαίρως προβλήματα σε

⁸⁸ Falk and Dierking, 1992, 2

αυτήν όπως για παράδειγμα κάτι που δεν είναι κατανοητό, κάτι που δεν υπάρχει σε εκτενές βαθμό, κάτι που κάνει την έκθεση δύσκολη για τον επισκέπτη.

Η αξιολόγηση είναι μια μέθοδος που θέλει ιδιαίτερη προσοχή, ώστε να αναδειχθούν όλα τα ζητήματα που σχετίζονται με το αν η έκθεση πέτυχε τελικά τους αρχικούς στόχους της και αν οι επισκέπτες της έφυγαν από αυτήν ικανοποιημένοι. Με τη σωστή και τη συστηματική της χρήση θα ανοίξει ο δρόμος για μουσεία με ικανοποιημένους επισκέπτες.

Επίλογος

Η παρούσα εργασία είχε ως στόχο να αξιολογήσει τη μόνιμη έκθεση του ΒΜΦ και να κάνει τις απαραίτητες προτάσεις βελτίωσης ώστε να λυθούν τυχόν προβλήματα και ελλείψεις.

Στο **πρώτο** μέρος της εργασίας, η βιβλιογραφική έρευνα έδειξε ότι η αξιολόγηση των εκθέσεων αποτελεί σήμερα έναν από τους πλέον σημαντικούς κλάδους της επιστήμης της μουσειολογίας, έναν τομέα που αναπτύσσεται συνεχώς και για τον οποίο γίνονται συνέχεια έρευνες και μελέτες. Επίσης, αναδύθηκαν οι ποικίλες πλευρές της αξιολόγησης, αφού αυτή μπορεί να είναι είτε "εσωτερική", είτε "εξωτερική" και μελετήθηκαν τα διάφορα στάδια της. Τέλος, έγινε πρόταση προς εφαρμογή ενός ολικού συνδυαστικού μοντέλου αξιολόγησης το οποίο θα αξιοποιήσει τα πλεονεκτήματα όλων των μεθόδων και πρακτικών που αναφέρθηκαν ήδη. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει πως οι μέθοδοι αλληλοαποκλείονται, αλλά ότι σε αρκετές περιπτώσεις δρουν συμπληρωματικά και βοηθούν τα μουσεία σε αυτό τους το εγχείρημα.

Στο **δεύτερο** μέρος της εργασίας, η **μελέτη περίπτωσης** παρουσίασε τη μόνιμη έκθεση του ΒΜΦ καθώς και τη μουσειολογική μελέτη (συνοπτικά). Η έρευνα του κοινού έδειξε πώς οι επισκέπτες αποκρίνονται στην έκθεση, τι τους άρεσε και τι όχι και τι προτάσεις βελτίωσης κάνουν. Τέλος, έγινε μια συνολική αποτίμηση - αξιολόγηση της μόνιμης έκθεσης του ΒΜΦ η οποία κατέληξε σε θετικό πρόσημο σε ό,τι αφορά την πλειοψηφία των επιμέρους χαρακτηριστικών της, αφού οι στόχοι της ομάδας εργασίας καθώς και τα μηνύματα της έκθεσης, πέρασαν στο κοινό. Παράλληλα, έγιναν οι απαραίτητες προτάσεις βελτίωσης και διορθωτικές κινήσεις για την έκθεση. Τέλος, αναδύθηκαν συμπεράσματα σχετικά με τους λόγους επίσκεψης σε μουσεία, το πώς ο κόσμος περνάει τον ελεύθερο χρόνο του, τη συχνότητα επίσκεψης σε μουσεία/εκθέσεις καθώς και πώς αυτά επηρεάζονται από το μορφωτικό επίπεδο και την ηλικία του ατόμου. Επίσης, έγιναν σχόλια τα οποία συνδέουν την πράξη με τη θεωρία.

Τα ελληνικά μουσεία είναι σε βρεφικό στάδιο ακόμα στον τομέα της αξιολόγησης, λίγα είναι αυτά που έχουν συνειδητοποιήσει πλήρως τα οφέλη της. Η παρούσα έρευνα έδειξε πως η αξιολόγηση μπορεί να βοηθήσει τα μουσεία στο σχεδιασμό καλύτερων και πιο πρωτότυπων εκθέσεων και εν τέλει, να βελτιώσουν την επικοινωνία με το κοινό τους. Η αξιολόγηση είναι αυτό το εργαλείο που μπορεί να συμβάλει σημαντικά στο να αναγνωρίσουν τα μουσεία τις ανάγκες του κοινού τους, να μετατοπίσουν τις ενέργειες τους καταλλήλως και, τελικά, να εξασφαλίζουν τη βιωσιμότητα τους.

Η παρούσα εργασία έδειξε ότι το ΒΜΦ είναι ένας χώρος με πολλές προοπτικές · τα παιδιά ενθουσιάζονται κατά τη διάρκεια της επίσκεψης ενώ οι μεγάλοι εντυπωσιάζονται από τις ιστορίες των εργατών, τις δυσκολίες της παραγωγής του φωταερίου κλπ. Είναι θερμή η άποψη της γράφουσας ότι με συγκεκριμένες διορθωτικές κινήσεις, το μουσείο μπορεί να κατακτήσει τη θέση που του αξίζει, αυτή του μοναδικού (με όλες τις έννοιες) Βιομηχανικού Μουσείου της Αθήνας.

"After all, isn't the purpose of a museum to relate our memories with such sincerity as to transform individual happiness into a happiness all can share?"

Orhan Pamuk, The Museum of Innocence

Βιβλιογραφία

"A good idea?", 1997, *Museum Practice*, 39-41

Archibald, R. 2000, "How do we look? Some thoughts on critical reviews of museum exhibits", *Exhibitionist*, 19/2, 13-17

Borum, M. 1996, "The Stages of Evaluation" στο Gail Durbin (επιμ.) *Developing Museum Exhibitions for Lifelong Learning*, London, Museum and Galleries Commission

Dean, D. 1994, *Museum Exhibition*, London, Routledge

Γκαζή, Α., Μουσούρη, Θ. και Νικηφορίδου, Α. 2004α, «Μια έκθεση για τα αρχαία ελληνικά μαθηματικά. Πλαίσιο ανάπτυξης και μουσειολογικός σχεδιασμός», *Μουσειολογία 1*, On-line στη διεύθυνση:

<http://museology.ct.aegean.gr/articles/2007127115655.pdf>

(τελευταία επίσκεψη 6/6/2014)

Γκαζή, Α., Μουσούρη, Θ. και Νικηφορίδου, Α. 2004β, «Τι μπορούν να μάθουν τα μουσεία από τους επισκέπτες; Η συμβολή της αξιολόγησης στη διαμόρφωση μιας έκθεσης για τα αρχαία ελληνικά μαθηματικά», *Τμερος*, 4, 192-207

Evaluation toolkit for museum practitioners 2008, Norwich, East of England Museum Hub

Falk, J.H. και Dierking, L.D. 1992, *The Museum Experience*, Washington D.C, Whalesback Books

Hein, G. 1996, *Constructivist Learning Theory*, On-line στη διεύθυνση:

www.exploratorium.edu/IFI/resources/constructivistlearning.html

Hooper-Greenhill, E. 1996, *Museums and their visitors*, London, Routledge

Ιωσηφίδης, Θ. 2003, *Ανάλυση Ποιοτικών Δεδομένων στις Κοινωνικές Επιστήμες*, Αθήνα, Κριτική

Κουτσοδάκη - Γερολύμπου, Ε. και Φλώρου, Μ. 2013, "Βιομηχανικό Μουσείο Φωταερίου στην Τεχνόπολη του Δήμου Αθηναίων" *Τετράδια Μουσειολογίας* 9, 31-37

Κυριαζή, Ν. 1999, *Η Κοινωνιολογική Έρευνα. Κριτική Επισκόπηση των Μεθόδων και των Τεχνικών*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα

Lord, B. 2002, "The Purpose of Museum Exhibitions" στο Lord B. και Lord G.D. (επιμ.) *The Manual of Museum Exhibitions*, Walnut Creek, Altamira Press, 11-25

Marshall, C. και Rossman, G.B 1999, *Designing Qualitative Research*, Thousand Oaks, Sage Publications

Μουσούρη, Θ. 1999, «Έρευνα κοινού και αξιολόγηση στα μουσεία», *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 72, 56-61

Οικονόμου, Μ. 2003, *Μουσείο : Αποθήκη ή Ζωντανός Οργανισμός; Μουσειολογικοί Προβληματισμοί και Ζητήματα*, Αθήνα, Κριτική

Serrel, B. 2006, *Judging Exhibitions: A Framework for Assessing Excellence*, Walnut Creek, Left Coast Press

“Standards for Museum Exhibitions and Indicators of Excellence”, 2001, *Exhibitionist*, 20/1, 14-15, On-line στη διεύθυνση: <http://name.pmhclients.com/aboutus/Standards> (τελευταία επίσκεψη 22/05/2013)

Sudbury, P. και Russell, T. 1995, *Evaluation of Museum and Gallery Displays*, Liverpool, Liverpool University Press

Teller, A. 2007, “Assessing Excellence in Exhibitions: Three Approaches”, *Exhibitionist*, 26/2, 69-75

Χαλινίδου - Βαγγέλα, Ζ. 2013, "*Διαδραστικότητα, μάθηση και μουσειακή εμπειρία : μελέτη περίπτωσης : η «Διαδραστική Έκθεση Επιστήμης και Τεχνολογίας» του Ιδρύματος Ευγενίδου*", Αθήνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Χαϊκάλη, Ν. 2011, "*Απογοητευμένοι οι έφηβοι της Ζακύνθου*", Κοινωνία 10 Φεβρουαρίου 2011 (Έρευνα HBSC/WHO), Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγιεινής σε συνεργασία με το Κέντρο Πρόληψης Εξαρτησιογόνων Ουσιών Ζακύνθου «Στοργή»

Διαδικτυακές Πηγές

Annual Excellence in Exhibition Competition, on-line στη διεύθυνση:

http://www.curcom.org/exhibition_comp.php

(τελευταία επίσκεψη 15/5/2014)

Βιομηχανικό Μουσείο Φωταερίου, On-line στη διεύθυνση:

<http://www.technopolis-athens.com/web/guest/museum>

(τελευταία επίσκεψη 20/5/2014)

Demographic Transformation and the Future of Museums, on-line στη διεύθυνση:

<http://www.culturalpolicy.uchicago.edu/publications/Demographic-Transformation.pdf>

(τελευταία επίσκεψη 9/6/2014)

European Museum Forum, On-line στη διεύθυνση:

<http://www.europeanmuseumforum.info/>

(τελευταία επίσκεψη 15/5/2014)

European Museum of the Year Award from Wikipedia, On-line στη διεύθυνση:

http://en.wikipedia.org/wiki/European_Museum_of_the_Year_Award

(τελευταία επίσκεψη 15/5/2014)

Excellence in Exhibition Competition, on-line στη διεύθυνση:

<http://aam-us.org/about-us/grants-awards-and-competitions/excellence-in-exhibition>

(τελευταία επίσκεψη 15/5/2014)

Exhibit Files - A community site for exhibit designers and developers, on-line στη διεύθυνση:

<http://www.exhibitfiles.org>

(τελευταία επίσκεψη 15/5/2014)

Exhibition Evaluation, On-line στη διεύθυνση:

<http://australianmuseum.net.au/Exhibition-Evaluation/>

(τελευταία επίσκεψη 22/5/2013)

Κέντρο Τεχνικού Πολιτισμού - Βιομηχανικό Μουσείο Ερμούπολης, on-line στη διεύθυνση:

<http://www.futureleaders.gr/portfolio/kentro-texnikou-politismou-biomhxaniko-mouseio-ermoupolhs/>

(τελευταία επίσκεψη 9/6/2014)

Visitor research and evaluating exhibitions, on-line στη διεύθυνση:

http://www.britishmuseum.org/research/research_projects/all_current_projects/visitor_research.aspx

(τελευταία επίσκεψη 5/6/2014)

Παράρτημα

1) Απομαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις

*** Γιάννης Στογιαννίδης (ιστορικός ερευνητής – ιστορική τεκμηρίωση, συλλογή προφορικών μαρτυριών και συγγραφή κειμένου ξεναγήσεων)**

Ποιος ήταν ο δικός σας ρόλος σε αυτήν την προσπάθεια, η δική σας παρέμβαση;

Η τεκμηρίωση της ιστορίας του εργοστασίου φωταερίου και γενικά η μελέτη της ιστορίας του ίδιου του μνημείου και της ίδιας της συνοικίας. Θεώρησα ότι ο τρόπος που επηρεάζει μια βιομηχανία συνδέεται άμεσα και με το κοινωνικό περιβάλλον της συνοικίας. Είδα ότι εδώ δεν είχαν ιστορικό αρχείο, είχαν ελάχιστα σχέδια και λίγα βιβλία του '50-'60, ήταν όλα ενδεικτικά και δεν έβγαζαν αφήγημα ενιαίο. Αναζήτησα σε αρχεία της Αθήνας τεκμήρια για ενιαίο ιστορικό αφήγημα. Η έρευνα επεκτάθηκε αρκετά, ενσωμάτωσε και άλλα εργοστάσια φωταερίου της Ελλάδας αλλά και ευρωπαϊκά.

Κάποιες ιδιαίτερες δυσκολίες που αντιμετωπίσατε;

- 1) Δεν υπήρχε ιστορικό αρχείο
- 2) Δεν υπήρχαν προφορικές μαρτυρίες, πρώην εργαζόμενους και κατοίκους της περιοχής. Δυσκολία να βρεθούν οι κάτοικοι
- 3) Τα τεκμήρια ήταν όλα αποσπασματικά. Έπρεπε να τα συνθέσω όλα για πουν μια ιστορία.

Ποια είναι η θέση σας για την αξιοποίηση προφορικών μαρτυριών στα μουσεία καθώς και στο ΒΜΦ; (αποτελούν υλικό που αγγίζει τον μουσειακό επισκέπτη; Πιστεύετε ότι απευθύνεται σε όλες τις ομάδες κοινού του μουσείου;)

Θεωρώ ότι η προφορική μαρτυρία δίνει μια άλλη διάσταση της ιστορικής πραγματικότητας. Σαν επισκέπτης μουσείων θεωρώ ότι είναι μείον ότι ακούγονται μόνο στα ελληνικά (αλλά αρέσει στον ξένο επισκέπτη)

Νομίζω ότι αγγίζει σχεδόν τις περισσότερες ηλικίες. Ίσως εξαρτάται από την ηλικία. Το παιδί σίγουρα ναι, τον έφηβο λιγότερο. Ίσως για τη νέα γενιά η προφορική μαρτυρία έχει το πλεονέκτημα ότι αποτελεί τεχνολογική πληροφορία, πιο εξοικειωμένη η νέα γενιά.

Η έρευνα σας πώς αξιοποιήθηκε τελικά στην έκθεση;

Εντάχθηκαν έγγραφα της εποχής και φωτογραφικό υλικό. Ένα μέρος από την έρευνα χρησιμοποιήθηκε από τον Σάκη Χατζηγώγα, τον μηχανικό, για να τεκμηριώσει την ιστορικότητα των μηχανών και κατά επέκταση τα ιστορικά κείμενα τα οποία γράφηκαν και αναπαράγουν μικρό μέρος της έρευνας. Το μεγαλύτερο μέρος που έμεινε έξω θα ενσωματωθεί τώρα στην έκδοση του μουσείου. Στο μουσείο είναι ένα 40% που μπήκε.

Είστε από τους ξεναγούς του μουσείου, πώς βλέπετε την ανταπόκριση του κοινού αφενός στην έκθεση γενικά και αφετέρου στα σημεία όπου παρουσιάζονται οι προφορικές μαρτυρίες;

Οι ξεναγήσεις ελκύουν αρκετά το κοινό. Οι μεμονωμένοι επισκέπτες έχουν περισσότερες ερωτήσεις, σε σχέση με το μαθητικό κοινό, με ιστορικό περιεχόμενο. Αντίθετα, οι μαθητές έχουν ενδιαφέρον για το τεχνολογικό κομμάτι. Φαίνεται ότι ιδιαίτερο ενδιαφέρον συγκεντρώνουν οι φούρνοι και το αεριοφυλάκιο. Όσον αφορά

τις προφορικές μαρτυρίες μου δίνεται η εντύπωση ότι οι ενήλικες θα σταματούσανε την ξενάγηση αν μπορούσαν και θα τις άκουγαν, την νιώθουν σαν πιο κοντινή εμπειρία. Το ευρωπαϊκό κοινό είναι πολύ ενθουσιώδες, ίσως είναι πιο εξοικειωμένοι με το ελληνικό κοινό.

Έχετε να προτείνετε κάποιες βελτιώσεις;

- 1) Μεγαλύτερη έμφαση στα ζητήματα των ευρωπαϊκών μουσείων φωταερίου
- 2) Λίγα περισσότερα αντικείμενα από τη συλλογή του μουσείου
- 3) Ίσως λίγο παραπάνω φωτογραφικό υλικό.
- 4) Διαδραστικές εφαρμογές για παιδιά και εφήβους να δραστηριοποιηθούν, να παρακολουθήσουν πιο κοντά την διαδικασία της παραγωγής.

***Ερατώ Κουτσοδάκη (αρχιτέκτων και μουσειολόγος – μουσειογραφική μελέτη)**

Στόχοι έκθεσης (σε ποιο βαθμό τελικά υλοποιήθηκαν)

Να αναδειχθεί η γραμμή παραγωγής και τα περιφερειακά ζητήματα με τρόπο ώστε να συνδιαλέγεται με τις πολλές δραστηριότητες της Τεχνόπολης. Αυτό γιατί αφενός μεν η Τεχνόπολη έχει ένα διαμορφωμένο κοινό και προφίλ, αφετέρου δε γιατί αυτές οι δραστηριότητες στηρίζουν οικονομικά την Τεχνόπολη και οφείλουμε να το σεβαστούμε.

Ο 2^{ος} στόχος ήταν να αναδείξουμε τη βιομηχανική ταυτότητα και ιστορία του κτηρίου με ένα βιωματικό τρόπο ο οποίος να μπορεί να απευθύνεται σε πολλές διαφορετικές ομάδες κοινού, ξεκινώντας από το δεδομένο ότι η βιομηχανική ιστορία και κληρονομιά δεν είναι a priori στα ενδιαφέροντα όλων, είναι ειδικό θέμα. Άρα τελικός

στόχος ήταν ο κάθε επισκέπτης να φεύγει από την έκθεση έχοντας βρει ένα κομμάτι να ταυτίζεται και να έχει καταλάβει ότι ένα εργοστάσιο είναι μια σύνθετη διαδικασία συμμετοχής πολλών διαφορετικών πόστων τα οποία είναι εξίσου σημαντικά και ότι ένα τέτοιο εργοστάσιο καίγοντας κάρβουνο φώτιζε την πόλη και αυτό έδινε μια οικονομική αλυσίδα στη ζωή της πόλης το οποίο τότε, ήταν κάτι πολύ σημαντικό.

Ποια ήταν η δικιά σας παρέμβαση στην έκθεση;

Εγώ κλήθηκα πριν οργανωθεί η συλλογή, χωρίς να έχουμε σενάριο και στόχους. Έπρεπε να αποφασίσουμε ποιους χώρους θα διαμορφώσουμε, αν θα ήταν μουσειακός περίπατος ή χώρος μουσείου.

Τα αρχιτεκτονικά ερμηνευτικά μέσα έχουν επιλεγεί έτσι ώστε να μπορεί ακόμα και ασυναίσθητα ο επισκέπτης να καταλάβει το είδος της πληροφορίας που έχουν πάνω τους. Όταν μιλάμε για τη γραμμή παραγωγής και ερμηνεύουμε ένα στάδιο μέσω μηχανήματος, στον ίδιο χώρο βρίσκεται παραθετικά ένα lightbox το οποίο προέκυψε από το φως-φωταέριο-εύκαμπτο. Άρα ξέρεις εκεί ότι είναι γραμμή παραγωγής. Όταν μιλάμε για δευτερεύοντα ζητήματα ή ζητήματα πιο ανθρωποκεντρικά έχουμε το αναλόγιο πάνω στην κουπαστή. Έρχεσαι πιο κοντά για να διαβάσεις την πληροφορία, άρα στην κλίμακα του ανθρώπου κλπ. Δεν έβαλα πουθενά χρώμα που προκύπτει από την μπογιά. Έβαλα ξύλο που παραπέμπει σε γραφειακή αισθητική του '30 η οποία είναι λίγο πιο αστική από το χώρο του εργοστασίου. Άρα μέσα στο βαρύ σιδερένιο χώρο που ο άλλος ίδρωνε να συνδιαλέγεται και αυτός που ήταν στο γραφείο του. Ο εργάτης που ήταν εκεί και έλιωνε ήταν εξίσου σημαντικός με αυτόν που ήταν στο γραφείο.

Βασικά μηνύματα της έκθεσης;

Ότι η διαδικασία λειτουργίας ενός εργοστασίου αποτελεί μια αλυσίδα ευθυνών και συμμετοχών, από τον ιδιοκτήτη και επενδυτή μέχρι τον τελευταίο εργάτη. Και όπως σε κάθε αλυσίδα αν αφαιρέσει έναν κρίκο ή δώσει λιγότερη σημασία σε έναν κρίκο, χαλάει το σύστημα. Επίσης, είναι πολύ σημαντικό για τις μικρότερες ηλικίες να καταλαβαίνουν πως γίνονται τα πράγματα. Δεν ανοίγεις το μάτι και μαγικά έρχεται ζέστη! Προϋποθέτει τεχνολογία, επιλογές ακόμα και πολιτική. Νομίζω ότι σέβεσαι καλύτερα τον υλικό σου πολιτισμό όταν καταλαβαίνεις πως έχει υπάρξει κάτι.

Πώς επηρέασε τον σχεδιασμό και τη διάρθρωση της έκθεσης το γεγονός ότι ο εκθεσιακός χώρος δεν προοριζόταν εξ' αρχής για μουσείο;

Αποφασίσαμε να κάνουμε μουσειακό περίπατο, όχι μουσείο. Δεδομένου ότι πολλά από τα εκθέματα ήταν *in situ*, χώροι, δεν μπορούσες να μιλήσεις στον επισκέπτη επαρκώς αν δεν τον βάλεις να τα δει και δεν του εξηγήσεις πώς δουλεύανε. Αυτά που σώζονται ήταν αρκετά ώστε να αναπαράγουν πλήρως τη γραμμή παραγωγής, καταλάβαμε ότι ο επισκέπτης πρέπει να κάνει μια διαδρομή. Η τελική απόφαση έμενε να παρθεί στο αν θα είχαμε ένα μέρος που θα λέγαμε όλα τα υπόλοιπα πράγματα ή αν θα τα λέμε σκόρπια μέσα σε αυτή τη διαδρομή. Και νομίζω ότι επιλέξαμε να κάνουμε και τα δύο: και μοιράσαμε θεματικές που δεν σχετίζονται άμεσα με τα εκθέματα *in situ* μέσα στη γραμμή και κάποια από αυτά τα βάλουμε στο παλιό σιδηρουργείο και φτιάξαμε εκεί ένα χώρο που τον διαφοροποιήσαμε μουσειογραφικά.

Πέρα από τη χρήση διαδραστικών και hands-on εκθεμάτων, πώς επιτυγχάνεται η ενεργή συμμετοχή του επισκέπτη σε όλα τα επίπεδα (σωματικό, νοητικό, ψυχολογικό);

Το hands-on είναι πολύ σημαντικό. Άλλες φορές αποδίδει πολύ και άλλες όχι όσο περιμέναμε. Νομίζω ότι στο Γκάζι συμβαίνουν και τα δύο. Υπάρχουν ομάδες κοινού που είναι αρκετά εξοικειωμένες και ανοίγουν, σηκώνουν κλπ και άλλες που δεν τραβάνε. Όσον αφορά τα ψηφιακά, επίσης νομίζω ότι είναι πολύ σημαντική επιλογή

γιατί δεν μπορείς να καταλάβεις κάτι όσο καλά και να στο παρουσιάσουν, αν δεν το δεις. Για αυτό στα μικρά βίντεο έχουμε δώσει απίστευτη ενέργεια. Θέλουμε να είναι κατανοητό ακόμα και σε ένα κοριτσάκι 7 χρονών που δεν το νοιάζει ή σε μια κυρία 67 χρονών που δεν την νοιάζει και να είναι άρτιο αισθητικά και να ταιριάζει με όλα τα άλλα. Και το 3^ο και σημαντικότερο για μένα ήταν αυτές οι μεγάλοι μεγέθους κινηματογραφικές προβολές οι οποίες ήθελες να σου δώσουν ατμόσφαιρα. Και νομίζω ότι παίρνει και βελτίωση στο μέλλον. Και υπάρχει ένας 4^{ος} άξονας που δεν θα τον πω ακριβώς ψηφιακά, η εικαστική παρουσία. Το γεγονός ότι μέσα σε αυτή την πορεία νιώθεις τον λόγο σύγχρονων δημιουργών, η συλλογή του Μάρκου μπήκε συνειδητά εκεί. Η οπτική φωτιστική εγκατάσταση με τα κόκκινα φώτα που αναβοσβήνουν στα κορνούτα έγινε για να καταλάβουν ότι από εκεί βγαίνει φωτιά. Και αυτές οι παρεμβάσεις γίνανε για συγκεκριμένο λόγο.

Αξιολόγηση εκθεσιακού σχεδιασμού (πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα)

(-) Θεωρώ ότι δεν έχουν πετύχει πολύ τα hands-on. Έχω την αίσθηση ότι τα φοβάται ο κόσμος. Δεν έχω παρατηρήσει πολλούς να κοιτάζουν τα πορτρετάκια. Σαν να το φοβούνται, ίσως δεν είναι αρκετά έντονα, ίσως η πληροφορία που κρύβουν δεν είναι πολύ γοητευτική.

(-) Συντήρηση και λειτουργία. Η μουσειακή βόλτα έχει αναγκάσει την Τεχνόπολη να έχει τις πόρτες ανοικτές για να πηγαίνει ο κόσμος να τα βλέπει ενώ έχουμε επαρκή σήμανση. Η ανοικτή πόρτα εκτός του ότι φέρνει βρωμιά μέσα, χάνει λίγο από τη γοητεία του ανοίγω την πόρτα και ανακαλύπτω κάτι το οποίο υπήρχε στις αρχικές μας προθέσεις. Πρέπει να σκέφτεται κανείς ρεαλιστικά πως αυτό θα λειτουργήσει την επόμενη μέρα των εγκαινίων.

(+) είμαι πολύ ευτυχής για την αισθητική του πράγματος. Νομίζω ότι δεν προσβάλλει το μνημείο και αρέσει. Είμαι ευτυχής για την ισορροπία ψηφιακών, έντυπων και real εκθεμάτων.

(-) να αυξήσουμε τις εξωτερικές παρεμβάσεις.

(-) χρειάζεται ομοιογένεια. Η Τεχνόπολη έχει κακοπάθει, κακές αποκαταστάσεις και κακές διοικήσεις.

Εάν βρισκόσασταν ακόμα στο στάδιο παραγωγής της έκθεσης και με τα ίδια δεδομένα πιστεύετε ότι θα κάνατε κάτι διαφορετικό και, αν ναι, τι θα ήταν αυτό;

Νομίζω ότι θα βάζαμε λιγότερα κείμενα. Θα ήθελα να μπορούσα να ελέγξω το φως καλύτερα και θα φρόντιζα να βρω άλλον τρόπο για να κάνουμε το σιδηρουργείο έναν θεατρικό χώρο. Αλλά στις βασικές επιλογές (βόλτα, σήμανση, υλικά, γραφιστική) δεν θα άλλαζα κάτι. Θα έβαζα πιο πολλά ακουστικά, διαδραστικά, και άλλα ζωντανά πράγματα.

Κάποιες προτάσεις βελτίωσης;

- 1) Εξωτερικές παρεμβάσεις
- 2) Καλύτερη επιμέλεια των κινηματογραφικών προβολών
- 3) Ότι δεν πέτυχε θα έκανα διορθωτικές κινήσεις

Ποια πιστεύετε ότι είναι η θέση της μόνιμης έκθεσης του ΒΜΦ στο σημερινό μουσειακό τοπίο στην Ελλάδα;

Δεν έχει διεκδικήσει όσα της αρμόζουν. Πέραν μικρών αλλαγών και τροποποιήσεων. Ο δικός μου ρόλος σταματάει στα εγκαίνια. Υπάρχουν τα εφόδια και τα εργαλεία για να κάνει βήματα ακόμα.

****** πιο πολύπλοκο ζήτημα σε αυτό το μουσείο η σήμανση.

***Ερωτήσεις προς Σάκη Χατζηγόγα (μηχανολόγος – υπεύθυνος αποκατάστασης μηχανημάτων, έρευνα για την τεχνολογία του φωταερίου και τεκμηρίωση της γραμμής παραγωγής)**

Ποιος ήταν ο δικός σας ρόλος σε αυτή την προσπάθεια, η δική σας παρέμβαση;

Ο στόχος που τέθηκε, σύμφωνα με την απόφαση να αναδειχθεί μουσειολογικά το παλιό εργοστάσιο φωταερίου, απαιτούσε την πλήρη και σε βάθος κατανόηση για τη λειτουργία του χώρου. Αυτή η γνώση θα ήταν η βάση για την ανάδειξη των εγκαταστάσεων και των μηχανημάτων στο νέο μουσείο.

Από αντίστοιχες ασχολίες μου με άλλα βιομηχανικά μουσεία, ανέλαβα να ανταποκριθώ στο ρόλο αυτό σε 3 επίπεδα :

1. Καταγραφή της υπάρχουσας κατάστασης (εναπομείναντα μηχανήματα και εγκαταστάσεις, συλλογή αντικειμένων)
2. Τεκμηρίωση του ιστορικού εξοπλισμού
3. Έρευνα για την εξέλιξη της Τεχνολογίας παραγωγής και διανομής του φωταερίου, τόσο στο ίδιο το εργοστάσιο της Αθήνας, όσο και διεθνώς.

Τα αποτελέσματα από τα παραπάνω σημεία οδήγησαν στις περιορισμένες παρεμβάσεις-αποκαταστάσεις του ιστορικού εξοπλισμού με τρόπο αξιόπιστο και σύμφωνα με τις αρχές που διέπουν την ανάδειξη των βιομηχανικών μνημείων διεθνώς.

Κάποιες ιδιαίτερες δυσκολίες που αντιμετωπίσατε;

Σαν ιδιαίτερες δυσκολίες μπορούν να αναφερθούν 1) ο μεγάλος όγκος πληροφοριών που απαιτούνται για μια καλή τεκμηρίωση, 2) μεγάλη έκταση του χώρου, τα περιορισμένα οικονομικά μέσα που είναι απαραίτητα για την επίτευξη ικανοποιητικού αποτελέσματος.

Στο στάδιο της υλοποίησης των αποκαταστάσεων υπάρχει πάντα η δυσκολία της συνεργασίας με εξειδικευμένο τεχνικό προσωπικό, σε συνδυασμό με την χρονική πίεση και την οικονομική ανεπάρκεια ολοκληρωμένης παρέμβασης.

Ο επισκέπτης βιώνει «ανέπαφη» την εμπειρία της παραγωγής; Περνάει από όλα τα στάδια; Υπάρχουν μήπως μηχανήματα που ο επισκέπτης δεν συναντάει στην πορεία του; Αν ναι γιατί συμβαίνει αυτό;

Οι παλιές εγκαταστάσεις του Φωταερίου διασώζονται σχεδόν στο σύνολό τους, όπως ήταν την εποχή που διακόπηκε η λειτουργία του. Με βάση αυτή την «ευτυχή» συγκυρία ήταν δυνατή η πλήρης ανάδειξη των σταδίων παραγωγής.

Η απουσία ορισμένων μηχανημάτων και εγκαταστάσεων οφείλεται σε ατυχείς παρεμβάσεις-αποφάσεις που υλοποιήθηκαν χωρίς την αντίστοιχη αξιολόγηση, κατά το μεσοδιάστημα, από το σταμάτημα του εργοστασίου το 1984 μέχρι την μέρα της «ιστορικής» απόφασης για ανάδειξη του ιστορικού εξοπλισμού και δημιουργία Μουσείου Φωταερίου το 2011.

Σε γενικές γραμμές ο επισκέπτης βιώνει όλη τη γραμμή παραγωγής και τα βασικά στάδια, που αναπτύσσονται σε πολλούς χώρους, ενώ τα στοιχεία που λείπουν δεν αλλοιώνουν την εικόνα αυτή.

Πώς αναδεικνύεται τελικά στην έκθεση η ιστορία της τεχνολογίας στην Ελλάδα;

Η ανάδειξη της Τεχνολογίας σχετικά με το φωταέριο έγινε στην έκθεση του Μουσείου έχοντας υπόψη ότι :

1. το αντικείμενο είναι αρκετά εξειδικευμένο για το ευρύτερο κοινό
2. η έκθεση αναπτύσσεται σε πολλούς χώρους με ξεχωριστή λειτουργία
3. Οι εγκαταστάσεις και τα μηχανήματα είναι ογκώδη, άγνωστα και πρωτόγνωρα σε μεγάλο βαθμό, ενώ η λειτουργία τους είναι ένα «μυστήριο».

Με βάση τα παραπάνω έγινε ιδιαίτερη προσπάθεια για απλή και κατανοητή τεχνική προσέγγιση, χωρίς ειδικές αναφορές και εκτενείς επεξηγήσεις για τη λειτουργία της γραμμής παραγωγής. Τα κείμενα περιορίστηκαν στα άκρως απαραίτητα και συμπληρώθηκαν με εικόνες, σχέδια και τρισδιάστατες ψηφιακές αναπαραστάσεις . Ακόμα, όπου αυτό ήταν τεχνικά εφικτό και οικονομικά δυνατό, δόθηκε κίνηση σε κάποια παλιά μηχανήματα, «ζωντανεύοντας» την έκθεση, και ακόμα έγινε αναπαράσταση λειτουργίας τμήματος της γραμμής παραγωγής με λειτουργική μακέτα στο χώρο των «φούρνων».

Κάποιες προτάσεις βελτίωσης;

Η συνολική παρουσίαση της Τεχνολογίας σε ένα χώρο-κεντρική έκθεση του Μουσείου, δεν ήταν δυνατό να γίνει , λόγω έλλειψης παρόμοιου χώρου.

Η αδυναμία αυτή πρέπει να αντιμετωπιστεί, τουλάχιστον άμεσα, με την έκδοση ενός λευκώματος-οδηγού του Μουσείου, που να περιέχει μεγάλο μέρος από το πλήθος πληροφοριών που προέκυψαν από την έρευνα.

Με τον τρόπο αυτό μπορεί να αξιοποιηθεί το πλούσιο υλικό των αρχείων και να δοθεί στον επισκέπτη-αναγνώστη η δυνατότητα εμβάθυνσης σε θέματα ιστορικά και τεχνολογικά.

***Μαρία Φλώρου (μουσειολόγος και υπεύθυνη του μουσείου - διαχείριση του έργου για την υλοποίηση του ΒΜΦ και επιμέλεια της μουσειολογικής μελέτης)**

Στόχοι μουσείου

Η υλοποίηση του μουσείου και η μουσειακή ανάδειξη των χώρων του εργοστασίου είχε ως στόχο να ερμηνευθεί ο χώρος, να πούμε στον απλό επισκέπτη τι είναι το εργοστάσιο, τι απέμεινε από αυτό, πώς λειτουργούσε, τι είναι η γραμμή παραγωγής και να θίξουμε διάφορα άλλα θέματα. Επίσης, θέλαμε να δώσουμε ένα ολοκληρωμένο προφίλ του χώρου ο οποίος είναι και μουσειακός και πολιτιστικός καθώς από το 1986 έχει ανακηρυχθεί διατηρητέο μνημείο από το ΥΠ.ΠΟ. Ερχόμαστε να του δώσουμε άλλη μια ώθηση, να υποστηρίξουμε αυτή την απόφαση του ΥΠ.ΠΟ. Αναδεικνύουμε τον ιστορικό τόπο μουσειακά, κάτι που δεν είχε γίνει από το 1999 που είχε παραδοθεί η τεχνόπολη ως πολιτιστικός τόπος.

Στόχοι έκθεσης

Προσπαθήσαμε να προσεγγίσουμε το μέσο επισκέπτη, να του δώσουμε μέσα από απλά βήματα όλη την παραγωγική διαδικασία αλλά και την ιστορία του χώρου και να περάσουμε κάποια μηνύματα όσο γίνεται πιο ομαλά και αντικειμενικά. Επίσης προσπαθήσαμε να παντρέψουμε ομαλά το μουσειακό χώρο με τον χώρο που διατίθεται για τους πολιτιστικούς σκοπούς, 2 λειτουργίες που πορεύονται παράλληλα.

Βασικά μηνύματα της έκθεσης

- Η μοναδικότητα του χώρου
- Η σημασία της ιστορίας του και για την πόλη βέβαια, πως το ένα συνδέεται με το άλλο.
- Τα τεχνολογικά επιτεύγματα του 19^{ου} αιώνα (φωτισμός της πόλης) και πως άλλαξε αυτό τη ζωή των πολιτών.
- Ζητήματα τεχνολογικής φύσης όπως τι είναι τα παραπροϊόντα και η χρήση τους
- Θέματα αρχιτεκτονικής φύσεως όπως η επανάχρηση του μνημείου.

-Οι άνθρωποι που δούλεψαν εδώ και κατοικούσαν στη γύρω περιοχή.

Target group μουσείου

-Εξειδικευμένο κοινό

-μέσο επισκέπτη όπως αυτός που έρχεται στην τεχνόπολη για να παρακολουθήσει συναυλίες, εκδηλώσεις κλπ.

Προσπαθήσαμε να καλύψουμε διαφορετικά κοινά.

Πώς προσπαθήσατε να προσεγγίσετε το κοινό σας;

Διαφήμιση: στα εγκαίνια έγινε εικαστική έκθεση «η βιομηχανία στην τέχνη». Προσπαθήσαμε να δώσουμε μια διαφορετική οπτική του χώρου, δώσαμε μια δυνατή ώθηση από τα μέσα ενημέρωσης και τα social media προκειμένου να προσεγγίσουμε κόσμο και να πούμε έχουμε το χώρο αυτό που τώρα έγινε μουσείο.

Υπήρξε προκαταρκτική αξιολόγηση;

Άτυπη μεταξύ εξωτερικών συνεργατών του μουσείου και ομάδων που δεν σχετίζονται άμεσα με το μουσείο.

Ποια ήταν η μουσειολογική προσέγγιση που ακολουθήσατε;

Δίνουμε ένα περίπατο στον επισκέπτη που βασίζεται στη γραμμή παραγωγής, ορίζουμε στάσεις στην πορεία με σήμανση κ τον προτρέπουμε να καλέσει την επομένη και επόμενη. Σε κάθε στάση είναι διακριτή η πληροφορία: είτε πληροφορία περί τεχνολογίας είτε ιστορική (πινακίδα).

Πώς επηρέασε τον σχεδιασμό και τη διάρθρωση της έκθεσης το γεγονός ότι ο εκθεσιακός χώρος δεν προοριζόταν εξ' αρχής για μουσείο;

Ήταν χώρος πολιτισμού πριν γίνει μουσείο. Αποφασίσαμε να μην κάνουμε παρεμβάσεις που δεν είναι αναστρέψιμες ώστε να μην πληγώσουμε το μνημείο.

Πέρα από τη χρήση διαδραστικών και hands-on εκθεμάτων, πώς επιτυγχάνεται η ενεργή συμμετοχή του επισκέπτη σε όλα τα επίπεδα (σωματικό, νοητικό, ψυχολογικό);

Πράγματα που μπορείς να παίζεις μαζί τους, να τα σύρεις, 3d animation και γενικά σε όλο το χώρο μπορείς να ακουμπάς τα πράγματα (μεταλλικά). Δεν απαγορεύουμε ούτε ενισχύουμε.

Σε ποιες ενότητες δείχνουν πιο πολύ ενδιαφέρον οι επισκέπτες;

Στην πρώτη ενότητα των παλαιών φούρνων, είναι και το πρώτο κομμάτι που κάνει εντύπωση στον επισκέπτη καθώς και το σιδηρουργείο.

Ποιες ομάδες λειτουργούν καλύτερα και σε ποια επίπεδα (μαθησιακό, κοινωνικό, κλπ.);

Τα παιδιά δείχνουν τον ενθουσιασμό τους, κάνουν σχόλια και ερωτήσεις. Επίσης οι άνθρωποι που γνώριζαν μέχρι τώρα την τεχνόπολη και τώρα εκπλήσσονται με την αλλαγή.

Υπάρχουν εκθέματα στα οποία παρατηρείτε κάποια δυσκολία στο «διάλογό» τους με το κοινό; Αν ναι, ποια είναι αυτά και για ποιο λόγο πιστεύετε ότι συμβαίνει αυτό;

Είναι οι κατασκευές που αναφέρονται σε πρόσωπα, τα πορτάκια που βρίσκονται κάτω από ιστορικά κείμενα. Χρειάζεται μια φράση τύπου «σύρετε». Δεν τα αντιλαμβάνεται εύκολα ο επισκέπτης. Επίσης χάνονται λίγο στον περίπατο τους, μετά τα ψυχραντήρια, παρόλο που η σήμανση είναι ενισχυμένη. Ο κόσμος έχει συνηθίσει να τελειώνει το μουσείο σε μία αίθουσα.

Λάβατε υπ' όψιν την κοινωνική διάσταση της επίσκεψης στα μουσεία και αν ναι με ποιον τρόπο;

Το μουσείο έχει έντονη σχέση με τον κόσμο του Γκαζιού, ήρθαμε σε επαφή με παλιούς εργαζόμενους και κατοίκους της περιοχής. Πήραμε προφορικές μαρτυρίες και αντικείμενα και προσπαθούμε να τους μνημονεύουμε.

Αξιολόγηση εκθεσιακού σχεδιασμού (πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα)

(+)άλλη διάσταση στο χώρο

(+)ερμηνεία στα πάντα (κτίριο, μηχανήμα, καμινάδες κλπ)

(-) πορτάκια

(-)ακόμα πιο έντονη σήμανση

Στοιχεία επισκεψιμότητας - προφίλ επισκεπτών

900 σχολεία το μήνα (100-70-60), 1000 ενήλικες το μήνα (περίπου 200-300 με ξενάγηση)

Με βάση τα στοιχεία που προκύπτουν από το βιβλίο επισκεπτών, τα σχόλια του κοινού ή και τις δικές σας παρατηρήσεις, πώς κρίνετε τις μέχρι τώρα αντιδράσεις του κοινού στην έκθεση;

Θετικές, δεν περίμεναν ότι μέσα σε ένα τέτοιο χώρο θα έβλεπαν κάτι τέτοιο.

Εάν βρισκόσασταν ακόμα στο στάδιο παραγωγής της έκθεσης και με τα ίδια δεδομένα, πιστεύετε ότι θα κάνατε κάτι διαφορετικό και, αν ναι, τι θα ήταν αυτό;

Ίσως να προσπαθούσαμε να εντάξουμε μια ζώνη για μικρά παιδιά, κάτω από τις επιφάνειες για τους ενήλικες να βάλουμε παιδική αφήγηση.

Το γεγονός ότι οι ξεναγήσεις είχαν ξεκινήσει πριν ανοίξει το μουσείο, οδήγησε σε τυχόν αλλαγές και αναπροσαρμογές όταν τελικά ξεκίνησε τη λειτουργία του το μουσείο;

Άλλαξε ο τρόπος της ξενάγησης επειδή έχουμε υλικό τώρα στον χώρο. Ξέρουμε τι καταλαβαίνουν τα παιδιά και τι όχι. Είναι στοχευμένη η ξενάγηση των παιδιών.

Κάποιες προτάσεις βελτίωσης;

Ίσως κάτι περισσότερο στο ψηφιακό υλικό.

Ποια πιστεύετε ότι τελικά είναι η θέση της μόνιμης έκθεσης του ΒΜΦ στο σημερινό μουσειακό τοπίο στην Ελλάδα;

Έχουμε δημιουργήσει μια έκθεση με βάση ευρωπαϊκά στάνταρ, έχουμε καλό επίπεδο και δημιουργούμε προηγούμενο. Το ιδιαίτερο είναι ότι είμαστε μοναδικός χώρος, δεν υπάρχουν βιομηχανικά μουσεία. Δημιουργήσαμε μια ακόμα κατηγορία μουσείων, τα βιομηχανία και μέσα από αυτά δώσαμε έμφαση στη σύγχρονη ιστορία της Ελλάδας. Η Ελλάδα έχει δώσει πολύ βάρος στο παρελθόν ενώ εδώ είναι πιο σύγχρονο.

2) Ερωτηματολόγια για την έρευνα κοινού

ΈΡΕΥΝΑ ΚΟΙΝΟΥ ΣΤΗ ΜΟΝΙΜΗ ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΒΜΦ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΠΑΙΔΙΩΝ

Γεια σου!

Με λένε Ζωή και κάνω μια έρευνα για την έκθεση του Βιομηχανικού Μουσείου Φωταερίου που μόλις παρακολούθησες. Με ενδιαφέρει πολύ η γνώμη σου. Θες να με βοηθήσεις και να απαντήσεις σε κάποιες ερωτήσεις; Αν χρειαστείς βοήθεια σε κάτι μη διστάσεις να με ρωτήσεις.

Σ' ευχαριστώ πολύ!

1. Ήρθες στην έκθεση με (κύκλωσε):

- A) Οικογένεια
- B) Σχολείο
- Γ) Φίλους
- Δ) Ομάδα επισκεπτών

2. Έχεις ξαναπάει σε μουσείο;

ΝΑΙ

ΟΧΙ

3. Πόσο συχνά πηγαίνεις σε μουσεία; Σημείωσε με X

Πολύ τακτικά (1 φορά την εβδομάδα)	Τακτικά (1-3 φορές κάθε μήνα)	Συχνά (κάθε 2-3 μήνες)	Σπάνια (1-2 φορές το χρόνο)

4. Σου αρέσουν κάποια από τα παρακάτω μουσεία; (κύκλωσε όσα θες)

- A) Αρχαιολογικά
- B) Ιστορικά
- Γ) Βιομηχανικά

Δ) Τέχνης

Ε) Τεχνολογίας

ΣΤ) Λαογραφικά

Ζ) Φυσικής ιστορίας

Η) Κάποιο άλλο (σημείωσε ποιο)

5. Σου άρεσε η έκθεση σήμερα; (κύκλωσε)

ΝΑΙ

Έτσι κι έτσι

ΟΧΙ

6. Πόσο σου άρεσαν τα παρακάτω; Σημείωσε με Χ.

	ΠΟΛΥ	ΜΕΤΡΙΑ	ΛΙΓΟ
Φούρνοι			
Απορροφητήρας και ατμομηχανή			
Κτήριο καθαρισμού			
Αεριοφυλάκια			
Οικιακές συσκευές			
Κατασκευές που κουνιούνται			
Κείμενα			
Φωτογραφίες			
Βίντεο			

7. Σε ποιο βαθμό έκανες τα παρακάτω;

	ΠΟΛΥ	ΜΕΤΡΙΑ	ΛΙΓΟ
Έμαθα πώς γινόταν η παραγωγή του φωταερίου			
Έμαθα πως άλλαζε η τεχνολογία με τα χρόνια			
Έμαθα πολλά για τους εργάτες			
Διασκέδασα στο μουσείο			
Ακούμπησα μηχανήματα			
Είδα βίντεο			
Έμαθα γιατί είναι ιδιαίτερος αυτός ο χώρος			

Είσαι:

Αγόρι

Κορίτσι

Πηγαίνεις:

Γ'-Δ' Δημοτικού

Ε' Δημοτικού

ΣΤ' Δημοτικού

Μένεις

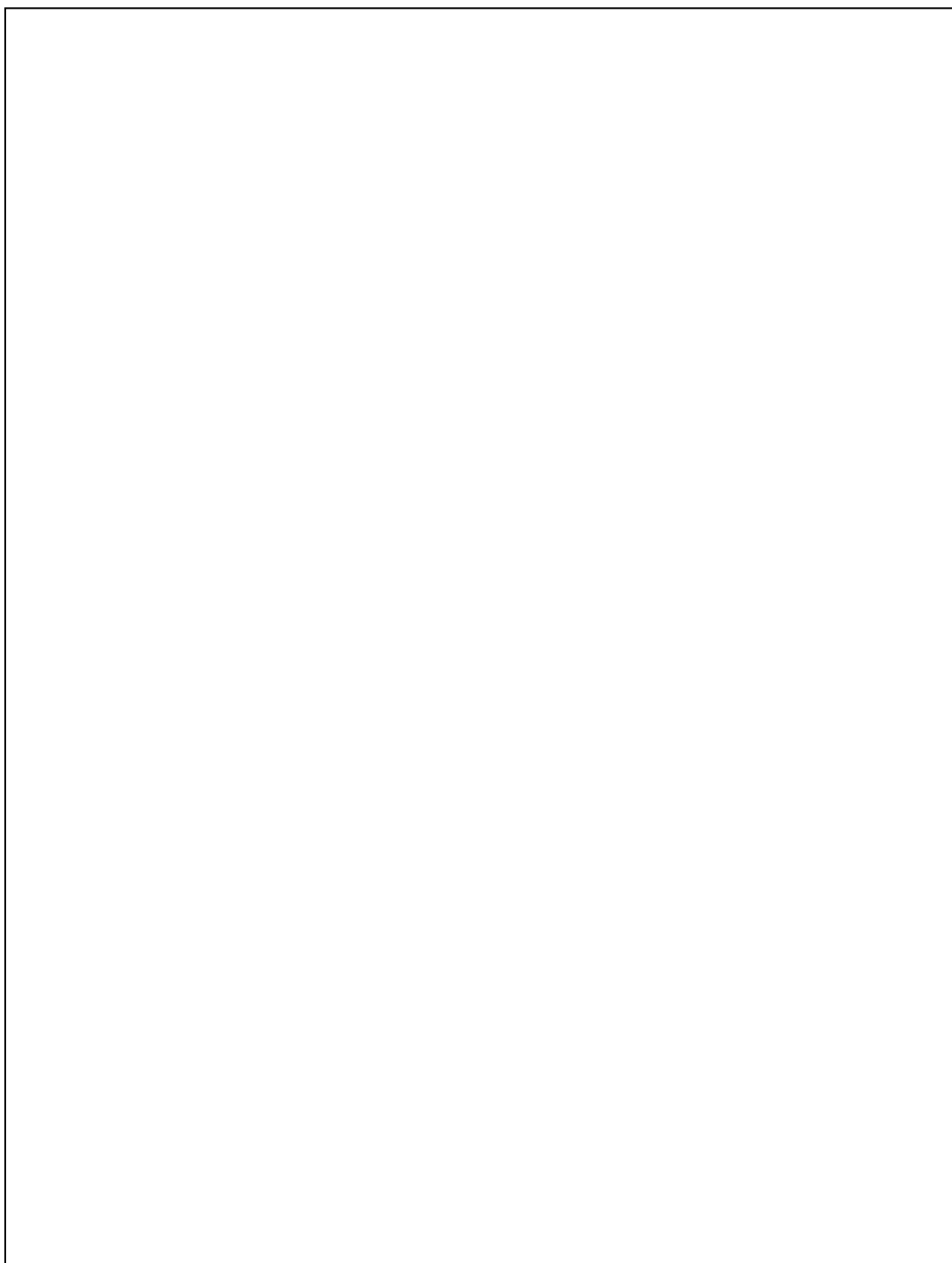
Στην Αθήνα

Εκτός Αθήνας (γράψε που)

ΤΕΛΟΣ ΤΩΝ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ!

Στην επόμενη σελίδα μπορείς να ζωγραφίσεις κάτι για την έκθεση ή να συμπληρώσεις ότι θες.

Αν θες μπορείς να ζωγραφίσεις ή να γράψεις κάτι εδώ:

Ευχαριστώ πολύ για τη βοήθεια σου!

ΕΡΕΥΝΑ ΚΟΙΝΟΥ ΣΤΗ ΜΟΝΙΜΗ ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΒΜΦ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΦΗΒΩΝ

Γεια σου!

Με λένε Ζωή και κάνω μια έρευνα για την έκθεση του Βιομηχανικού Μουσείου Φωταερίου που μόλις παρακολούθησες. Με ενδιαφέρει πολύ η γνώμη σου και θα ήθελα να απαντήσεις σε κάποιες ερωτήσεις. Δεν θα σου πάρει πάνω από 5 λεπτά.

Σ' ευχαριστώ πολύ!

1. Ήρθες στην έκθεση με (κύκλωσε)

- A) Οικογένεια
- B) Σχολείο
- Γ) Φίλους
- Δ) Ομάδα επισκεπτών

2. Έχεις ξαναπάει σε μουσείο;

ΝΑΙ

ΟΧΙ

3. Πόσο συχνά πηγαίνεις σε μουσεία; Σημείωσε με X

Πολύ τακτικά (1 φορά την εβδομάδα)	Τακτικά (1-3 φορές κάθε μήνα)	Συχνά (κάθε 2-3 μήνες)	Σπάνια (1-2 φορές το χρόνο)

4. Σου αρέσουν κάποια από τα παρακάτω μουσεία; (κύκλωσε όσα θες)

- A) Αρχαιολογικά
- B) Ιστορικά
- Γ) Βιομηχανικά
- Δ) Τέχνης
- Ε) Τεχνολογίας

Ενδεικτική ερώτηση: Γιατί Πρωτοπαύλου, πρωτότυπος Ουφάντο, μια Αλάντρεζ, Γουαράντο, Ουφάντο, Πρωτοπαύλου, Αλάντρεζ

ΣΤ) Λαογραφικά

Ζ) Φυσικής ιστορίας

Η) Κάποιο άλλο (σημείωσε ποιο)

5. Σου άρεσε η έκθεση σήμερα; (κύκλωσε)

ΝΑΙ

Έτσι κι έτσι

ΟΧΙ

6. Τι σου άρεσε περισσότερο στην έκθεση;

7. Τι σου άρεσε λιγότερο στην έκθεση;

8. Πόσο σου άρεσαν τα παρακάτω; Σημείωσε με X.

	ΠΟΛΥ	ΜΕΤΡΙΑ	ΛΙΓΟ
Φούρνοι			
Απορροφητήρας και ατμομηχανή			
Κτήριο καθαρισμού			
Αεριοφυλάκια			
Οικιακές συσκευές			
Διαδραστικά εκθέματα			
Κείμενα			
Φωτογραφίες			
Βίντεο			

9. Σε τι βαθμό έκανες τα παρακάτω;

	ΠΟΛΥ	ΜΕΤΡΙΑ	ΛΙΓΟ
Έμαθα πώς γινόταν η παραγωγή του φωταερίου και ποια η χρησιμότητα του.			
Έμαθα για την εξέλιξη της τεχνολογίας με την πάροδο των χρόνων.			
Έμαθα τη σημασία της δουλειάς των εργατών και τις συνθήκες εργασίας.			
Βρήκα την επίσκεψη διασκεδαστική.			
Ασχολήθηκα με τα διαδραστικά εκθέματα			
Παρακολούθησα βίντεο			
Έμαθα για τη μοναδικότητα του χώρου			

10. Θέλεις να προτείνεις κάτι για να βελτιωθεί η έκθεση;

Είσαι:	Αγόρι	Κορίτσι
Πηγαίνεις:	Γυμνάσιο	Λύκειο
Μένεις:	Στην Αθήνα	Εκτός Αθήνας (διευκρίνισε που)

Τέλος των ερωτήσεων! Σ' ευχαριστώ πολύ για τη βοήθεια σου!

ΈΡΕΥΝΑ ΚΟΙΝΟΥ ΣΤΗ ΜΟΝΙΜΗ ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΒΜΦ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΝΗΛΙΚΩΝ

Γεια σας! Ονομάζομαι Ζωή Ξανθοπούλου και είμαι μεταπτυχιακή φοιτήτρια
«Πολιτιστικής Διαχείρισης» στο Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Στο πλαίσιο της διπλωματικής μου εργασίας διεξάγω έρευνα κοινού με στόχο την
αξιολόγηση της μόνιμης έκθεσης του ΒΜΦ.

Η βοήθεια σας στην έρευνα μου θα είναι πολύτιμη.

Χρειάζονται μόνο 10 λεπτά από το χρόνο σας. Σας ευχαριστώ θερμά εκ των προτέρων.

1. Με ποιον επισκεφθήκατε την έκθεση; Κυκλώστε

- A) οικογένεια
B) ατομικά
Γ) σχολική επίσκεψη
Δ) ζευγάρι
Ε) με άλλους ενήλικες
Ζ) με γκρουπ επισκεπτών
Η) άλλο (παρακαλώ σημειώστε)

2. Σε ποιο βαθμό προτιμάτε κάθε μία από τις παρακάτω δραστηριότητες για τον ελεύθερο χρόνο σας; Σημειώστε με X

	ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ	ΠΟΛΥ	ΜΕΤΡΙΑ	ΛΙΓΟ	ΚΑΘΟΛΟΥ
α) κινηματογράφο					
β) θέατρο					
γ) εκθέσεις-μουσεία					
δ) βόλτα					

- ε) πάρκα ψυχαγωγίας
- στ) ψώνια
- ζ) διάβασμα
- η) αθλητισμός
- θ) παρέα με φίλους
- ι) άλλο (παρακαλώ διευκρινίστε)

3. Πόσο συχνά επισκέπτεστε μουσεία;

Πολύ τακτικά (1 φορά την εβδομάδα)	Τακτικά (1-3 φορές κάθε μήνα)	Συχνά (κάθε 2-3 μήνες)	Σπάνια (1-2 φορές το χρόνο)

4. Προτιμάτε συγκεκριμένα είδη μουσείων; Κυκλώστε

- A) Αρχαιολογικά
- B) Ιστορικά
- Γ) Βιομηχανικά
- Δ) Τέχνης
- E) Τεχνολογίας
- ΣΤ) Λαογραφικά
- Z) Φυσικής ιστορίας
- H) Κάποιο άλλο (σημειώστε ποιο)

5. Τι επιθυμείτε από μια επίσκεψη σε κάποια έκθεση ή σε μουσείο;

- A) να μάθετε κάτι καινούργιο
- B) να ψυχαγωγηθείτε
- Γ) να εμπνευστείτε
- Δ) να καλλιεργήσετε αξίες
- E) άλλο

6. Για ποιον/ους λόγους ήρθατε στην έκθεση του ΒΜΦ;

- A) από προσωπικό ενδιαφέρον για το μουσείο
- B) μου το πρότεινε κάποιος τρίτος
- Γ) είδα διαφήμιση στα social media
- Δ) λόγω γενικότερης επίσκεψης στην Τεχνόπολη
- Ε) για τα παιδιά (που τυχόν συνοδεύετε)

7. Σε ποιο κοινό νομίζετε ότι απευθύνεται η έκθεση;

- A) μαθητές/σχολικές ομάδες
- B) ενήλικες
- Γ) κοινό με ειδικό ενδιαφέρον για την τεχνολογία και τη βιομηχανία
- Δ) οικογένειες
- Ε) σε όλους ανεξαρτήτως
- Στ) άλλο (παρακαλώ συμπληρώστε)

8. Σε ποιο βαθμό βρήκατε ικανοποιητική την επίσκεψη σας σήμερα; Κυκλώστε

Απόλυτα Πολύ Μέτρια Λίγο Καθόλου

9. Τι σας άρεσε στην έκθεση;

10. Τι δεν σας ικανοποίησε στην έκθεση;

11. Ποια πιστεύετε ότι είναι τα κύρια μηνύματα της έκθεσης;

12. Σε ποιο βαθμό (σημειώστε με X) :

	ΑΠΟΛΥΤΑ	ΠΟΛΥ	ΜΕΤΡΙΑ	ΛΙΓΟ	ΚΑΘΟΛΟΥ
Νιώσατε ότι συνδεθήκατε με το χώρο					
Νιώσατε ότι συνδεθήκατε με τους εργάτες					
Κατανοήσατε την παραγωγική διαδικασία					
Καταλάβατε τη μοναδικότητα του χώρου					
Μάθατε πώς συνδέεται η ιστορία του εργοστασίου με αυτήν της πόλης					
Μάθατε για τα τεχνολογικά επιτεύγματα του 19 ^{ου} αιώνα και πώς αυτά επηρέασαν τους πολίτες της Αθήνας.					

13. Σε ποιο βαθμό σας ικανοποίησαν τα παρακάτω; Σημειώστε με X

	ΑΠΟΛΥΤΑ	ΠΟΛΥ	ΜΕΤΡΙΑ	ΛΙΓΟ	ΚΑΘΟΛΟΥ
Τα μηνύματα της έκθεσης είναι κατανοητά					
Δόθηκε ερμηνεία σε ό,τι είδατε					
Πήρατε όσες πληροφορίες θέλατε.					
Η έκθεση ανταποκρίθηκε στα ενδιαφέροντα σας.					
Η σήμανση στο χώρο είναι κατανοητή.					

14. Διαβάσατε αρκετά από τα κείμενα της έκθεσης; Κυκλώστε

Ναι Όχι

15. Αν ναι, κατά πόσο θεωρείτε ότι συμβάλλουν στην καλύτερη κατανόηση της έκθεσης; Κυκλώστε

Πάρα πολύ Πολύ Λίγο Πολύ λίγο Καθόλου

16. Διαβάσετε το φυλλάδιο που σας δόθηκε κατά την είσοδο σας στο μουσείο; Κυκλώστε

Ναι Όχι

17. Αν ναι, κατά πόσο θεωρείτε ότι συμβάλλει στην καλύτερη κατανόηση της έκθεσης;

Πάρα πολύ Πολύ Λίγο Πολύ λίγο Καθόλου

18. Κατά πόσο θεωρείτε ότι η χρήση διαδραστικών εκθεμάτων βοηθάει στην καλύτερη κατανόηση της έκθεσης;

Πάρα πολύ Πολύ Λίγο Πολύ λίγο Καθόλου

19. Θα επισκεπτόσασταν ξανά την έκθεση φέρνοντας μαζί σας και κάποιο άλλο άτομο να τη δει;

Ναι Όχι

20. Υπάρχουν προτάσεις βελτίωσης που θα θέλατε να κάνετε;

Φύλο: Άνδρας Γυναίκα

Ηλικία: 18-24 25-34 35-44 45-54 55-64 65+

Τόπος διαμονής: Αθήνα Εκτός Αθήνας (διευκρινίστε πού)

Εκπαίδευση: α) Γυμνάσιο β) Λύκειο γ) ΤΕΕ δ) ΙΕΚ ε) ΑΕΙ, ΤΕΙ

στ) Μεταπτυχιακό δίπλωμα ζ) Διδακτορικό δίπλωμα η) Άλλο (παρακαλώ συμπληρώστε)

Τέλος ερωτηματολογίου! Σας ευχαριστώ θερμά για τη βοήθεια και το χρόνο σας.

Η συμβολή σας στην έρευνα είναι εξαιρετικά σημαντική!

3) Το μοντέλο αξιολόγησης εκθέσεων της Serrell (Framework)⁸⁹

FRAMEWORK

Assessing Excellence in Exhibitions from a Visitor-Centered Perspective

Use this Framework to talk with your peers about excellence and improve your professional practice.

1

First Meeting

Gather a team of six to 10 museum professionals and meet for at least two hours to become familiar with the Framework and to come to a common understanding of procedures before judging an exhibition.

You will be rating and discussing an exhibition regarding its level of achievement for four different Criteria. Is the exhibition:

Comfortable? Engaging? Reinforcing? Meaningful?

1. Comfortable

An excellent exhibition helps the visitor feel comfortable—physically and psychologically. Good comfort opens the door to other positive experiences. Lack of comfort prevents them.

2. Engaging

An excellent exhibition is engaging for visitors. It entices them to pay attention. Engagement is the first step toward finding meaning.

3. Reinforcing

In an excellent exhibition, the exhibits provide visitors with abundant opportunities to be successful and to feel intellectually competent—beyond the “wow” of engagement. In addition, the exhibits reinforce each other, providing multiple means of accessing similar bits of information that are all part of a cohesive whole. Visitors are confidently on their way to having meaningful experiences.

4. Meaningful

An excellent exhibition provides personally relevant experiences for visitors. Beyond being engaged and feeling competent, visitors find themselves changed, cognitively and affectively, in immediate and long-lasting ways.

Ratings are based on two different kinds of data:

Call-outs: your experiences in the exhibition as a visitor
Aspects: the evidence you found that supported each Criterion

At the end of the first meeting, pick an exhibition to visit.

Exhibition Title _____

Institution _____ Your Initials _____ Date of Visit _____

⁸⁹ Από το βιβλίο "Judging Exhibitions. A Framework for Assessing Excellence ", Serrell, 2006

2

Create Call-Outs

Visit the exhibition by yourself. Keep notes about your experience in the form of sentences with feeling verbs—your thoughts, feelings and responses as you experience the exhibition as a visitor. These are your Call-outs.

3

Assess the Aspects

After visiting, leave the exhibition and then assess the Aspects—the evidence defining each Criterion—listed below. Using your Call-outs as a reference, think about to what degree each Aspect was appropriately present or not present in the exhibition. Using the following guidelines, put pluses and minuses in the right-hand columns.

++ Excellent, a wonderful example — Not quite there NA Does not apply (Not all Aspects apply to all exhibitions.)
+ A good example — — Self-defeating

1. Aspects of Comfortable		3. Aspects of Reinforcing	
a. Physical and conceptual orientation devices were present.		a. The exhibition was not overwhelming. There were "just enough" things to do.	
b. There were convenient places to rest.		b. Challenging or complex exhibit experiences were structured so that visitors who tried to figure them out were likely to say, "I got it," and feel confident and motivated to do more.	
c. The lighting, temperature, and sound levels were appropriate.		c. The presentation had a logic. It held together intellectually in a way that was easily followed and understood.	
d. Everything was well-kept, functioning, and in good repair.		d. The information and ideas in different parts of the exhibition were complementary and reinforced each other.	
e. There was a good ergonomic fit. Exhibit elements could be read, viewed, and used with ease.		e. The exhibit built on itself.	
f. Choices and options for things to do were clear. Visitors were encouraged to feel in control of their own experiences.			
g. Authorship, biases, intent, and perspectives of the exhibition were revealed, identified, or attributed. The exhibits reveal who is talking, fact from fiction or opinion, the real from the not real.			
h. The exhibition welcomed people of different cultural backgrounds, economic classes, educational levels, and physical abilities.			
2. Aspects of Engaging		4. Aspects of Meaningful	
a. The physical environment looked interesting and invited exploration.		a. Ideas and objects in the exhibition (natural specimens, living collections, cultural artifacts, demonstrations, and activities) were made relevant to and easily integrated into the visitors' experience, regardless of their levels of knowledge or motivation.	
b. Exhibits caught my attention and enticed me to slow down, look, interact, and spend time attending to many elements.		b. The exhibition made a case that its content had value. The material was timely, important, and resonated with the visitors' values. Meaning is the "so what."	
c. Exhibits were fun—pleasurable, challenging, amusing, intriguing, and intellectually or physically stimulating.		c. The exhibition content touched on universal human concerns and didn't shy away from deep or controversial issues.	
d. Exhibit components encouraged and promoted social behaviors. Exhibits encouraged visitors to call one another over, read out loud, point at, and converse about the exhibit material.		d. The exhibit experience promoted change in people's thinking and feeling, even transcendence. Exhibits gave visitors the means to make generalizations, change beliefs and attitudes, and/or take action.	
e. Experiences came in a variety of formats (e.g., graphics, text, objects, AV, computers, living things, models, phenomena) and a variety of sensory modalities—sight, sound, motion, touch, etc.			
f. Regardless of a visitor's prior knowledge or interests, there were interesting things to do.			

4

Rate the Criteria

To what extent did you think each Criterion was likely to be experienced in the exhibition?

Assign a rating level (1-6) to each Criterion.

Level 1 Excellent—Consistently good Aspects (+’s), with many excellent (++’s)

Level 2 Very Good—Consistently good Aspects (+’s) with very few or no misses (—’s)

Level 3 Good—Mostly good Aspects (+’s), but with some misses (—’s)

Level 4 Acceptable—A balance between good Aspects (+’s) and missed Aspects (—’s), or a few noteworthy things

Level 5 Misses Opportunities—Mostly missed Aspects (—’s), but there may be a few good Aspects (+’s)

Level 6 Counterproductive—Mostly self-defeating (— —’s), with many missed Aspects (—’s)

Using the evidence of your Call-outs and Aspects, write a Rationale for your rating.

1. Comfortable

Level Rationale:

☐

2. Engaging

Level Rationale:

☐

3. Reinforcing

Level Rationale:

☐

4. Meaningful

Level Rationale:

☐

5

Assessment Comparison Meeting

Allow at least two hours for the follow-up meeting. Start by recording everyone's ratings in the chart below.

Criteria Level Ratings Summary

Judge's Initials	Comfortable	Engaging	Reinforcing	Meaningful
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				
9.				
10.				

Any Strong Disagreements?

Discuss areas of greatest disagreement among the ratings above. Why do you disagree?

Recording Consensus

Discuss, then list, specific features, experiences, or feelings about the exhibition—both positive and negative—that you ALL agree on.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

Social Moderation

After all the discussions, did anyone want to modify their ratings? If so, alter the ratings in the chart above.

Congratulations! You are now an Excellent Judge!

This project was supported in part by the National Science Foundation.
Opinions expressed are those of the authors and not necessarily those of the Foundation.

© 2005 Left Coast Press, Inc. All rights reserved. Limited copying in museum contexts for non-commercial purposes permitted.
All other users should contact the publisher at www.LCoastPress.com.